Idegen (terrorista) harcosok az Iszlám Állam soraiban

(Kutatási vázlat)

Dr. Dezső Tamás
igazgató
Migrációkutató Intézet

Idegen (terrorista) harcosok már jóval az Iszlám Állam 2014. június 29-i moszuli kikiáltása előtt is nagy számban harcoltak a különféle radikális, *dzsihadista* muszlim szervezetek soraiban. Elég, ha csak Afganisztánra (már a szovjet csapatok ellen harcoló *mudzsahedinekre*, majd az al-Qaida és a tálibok soraiban harcoló *dzsihadistákra*) vagy a második öböl háborúban az iraqi csapatok oldalán ezerszámra harcoló önkéntesekre gondolunk. A híradásokban ezek az esetek szórványosan már korábban is szerepeltek, de tömeges biztonságpolitikai problémává csak az Iszlám Állam megjelenése, térhódítása, majd területi kiterjedésében és állami szervezetében 2017 végén bekövetkezett bukása után váltak. Azóta foglalkoztatja a nyugati világot az a dilemma, hogy mit kezdjenek, 1) a visszatérő harcosokkal (kriminalizálják-e őket, vagy megpróbálják újra integrálni a társadalomba, mintha mi sem történt volna), mit kezdjenek 2) a családjaikkal (elsősorban a fiúgyerekekkel), hogyan nyomozzák ki, hogy 3) kik estek el a soraikból, és 4) kik tűntek el közülük.

Felvetődik a kérdés, hogy vajon azok a nyugati harcosok, akik elutaztak az Iszlám Állam valamelyik frontjára (elsősorban Szíriába és Iraqba), és nem tértek vissza a származási országukba, vajon elestek-e, vagy eltűntként élik aktív, vagy passzív mozgalmi életüket és készen állnak-e arra, hogy valamikor újra aktív harcosaivá váljanak az eszmének egy új háborús fronton vagy a terrorizmus világában.

Ha esetleg „bűneiket megbánva" visszatérnek származási országukba, vajon elhihetjük-e, hogy békés polgári életet fognak élni, és nem lesznek szervezői az eszme, az iszlám *dzsihád* újabb és újabb akcióinak.

Az európai (és a nyugati világ Európán kívüli) titkosszolgálatainak komoly fejtörést okoz, és még hosszú távon is gondot fog okozni, hogy nem tudják azonosítani azon idegen, az ő országaikból útra kelő harcosokat, akik az Iszlám Állam soraiban elestek, vagy eltűntek. Lezáratlan aktáik még sokáig fognak fejtörést okozni az elemzőknek és a szolgálatok vezetőinek. Ez a tanulmány ennek a problémának a nagyságrendjét próbálja feltérképezni.

Az Iszlám Állam harcaiban elesett dzsihadistákat, akár nyugati, akár helyi harcosok voltak is, egy új hősi éthos első mártírjainak tekinti a szunnita iszlám világ jelentős része. Ezek a „hősök" és a visszatérő „veteránok" adják majd azt a példát, a-melyet a dzsihadisták új nemzedékeinek követni kell.

1. Bevezetés

Idegen (terrorista) harcosok[1] már jóval az Iszlám Állam 2014. június 29-i moszuli kikiáltása előtt is nagy számban harcoltak a különféle radikális, *dzsihadista* muszlim szervezetek soraiban. Elég, ha csak Afganisztánra (már a szovjet csapatok ellen harcoló *mudzsahedinekre*, majd az al-Qaida és a tálibok soraiban harcoló *dzsihadistákra*), vagy a második öböl háborúban az iraqi csapatok oldalán ezerszámra harcoló önkéntesekre gondolunk.[2] A híradásokban ezek az esetek szórványosan már korábban is szerepeltek, de tömeges biztonságpolitikai problémává csak az Iszlám Állam megjelenése, térhódítása, majd területi kiterjedésében és állami szervezetében Moszul 2017. július 9-i, Raqqa 2017. október 17-i visszafoglalásával, véglegesen pedig Baghuz 2019. március 23-i elestével bekövetkezett bukása után váltak.

Azt már az elején le kell szögeznünk, hogy az idegen (terrorista) harcos fogalma még mindig átmeneti, megértéséhez sokkal több módszeres kutatásra és alapvetésre van szükség. Maga a fogalom és a jelenség még mindig az „alapkutatások" állapotában leledzik, és ahogy a kérdéskör egyik teoretikusa, David Malet megjegyezte, a mai napig nincs a jelenségnek bevett elnevezése a politikaelméleti szakirodalomban,[3] és az idegen (terrorista) harcos „idegensége" csak nézőpont kérdése: a mi, mondjuk, európai szemszögünkből próbáljuk ezeket a harcosokat „idegenként" megítélni az őket befogadó *dzsihadista* közegben, amelyet mi amúgy alig értünk. „Idegenségük" abban a *dzsihadista* közegben, ahol harcolnak csak egy átmeneti állapot. Hegghammer szerint azt nevezhetjük idegen (terrorista) harcosnnak, aki „(1) has joined, and operates within the confines of an insurgency, (2) lacks citizenship of the conflict state or kinship links to its warring factions, (3) lacks affiliation to an official military organization, and (4) is unpaid."[4] Mint azt láthatjuk, ez a korai meghatározás is átalakulni látszik, legalábbis a 3. és 4. pontja tekintetében, hiszen legkésőbb az Iszlám Állam regularizálta alakulataikat és juttatásokban is részesülhettek.

Ez a tanulmány ezért inkább kutatási vázlatként szolgál, és azokkal az Iszlám Állam bukása után jelentkező problémákkal bővíti ki a folyamatosan alakuló szakmai diskurzust, amelyekre a korábbi szakirodalom még nem reagálhatott.

A *dzsihád* globalizációja, mint azt láttuk, már korábban megkezdődött,[5] az Iszlám Állam azonban a nagyságrendjét és kiterjedését magasabb szintre emelte. Az Iszlám Állam új korszakot nyitott a *dzsihád* történetében, ugyanis az Iszlám Állam és a kalifátus kikiáltása előtt egymástól rendszerint elszigetelten működő szunnita *dszihadista* csoportokat jórészt egy zászló alá terelte. Ezek a csoportok korábban helyi harcokat vívtak, és meg kellett küzdeniük a helyi társadalmi elismerését, vagyis azért, hogy a helyi közösségek valóban bennük lássák a *dzsihád* küldötteit, őket tartsák a *dzsihád* igazi harcosainak. Az Iszlám Állam és a kalifátus kikiáltása után azonban ezek a lokális dzsihadista szervezetek – a tálibok, az al-Qaida/ al-Nuszra Front/Hajat Tahrir as-Sam bizonyos csapatainak kivételével – szinte mindannyian hűséget esküdtek a kalifának, és felsorakoztak az Iszlám Állam zászlaja alá. Ezzel olyan legitimációs előnyhöz jutottak, amely a helyi közösségek szemében egyértelművé tette, hogy ezek a helyi szervezetek (Nigériában a Boko Haramtól a szomáliai al-Sábábon és a Sínai-félszigeten keresztül egészen Srí Lankáig, a Fülöp-szigetekig, sőt Baliig) ugyanannak a kalifátus által legitimált globális *dzsihádnak* a harcosai. Így vált a *dzsihád* globálissá.

Az Iszlám Állam területi bukása után ugyan központi egységes akarat csak korlátozottan érvényesül ezen szervezetek körében, de a globális *dzsihád* szelleme kiszabadult a palackból, oda visszazárni alig lehet. A harcokat túlélő idegen (terrorista) harcosok szétszéledtek a világban, és saját történeteikben éltetik majd tovább az eszmét. A közel 50.000 elesett *dzsihadista* harcosból létrejött azon hősök pantheonja, akik a kalifa zászlaja alatt életüket áldozták az „egyetlen igaz hitért". Az ő „mártírhaláluk" jelenti majd a követendő példát a jövő *dzsihadistái* egymást követő generációinak. Ők lesznek a példaképek – akár élnek, akár halnak. Őróluk szólnak majd a mesék, az ő emléküket ápolják majd a rokonok és a követők, az ő sírjaik lesznek majd a kegyhelyek. A Nyugatnak szembe kell néznie a ténnyel, valami végleg megváltozott.

---

[1] Jelen tanulmány követi a nemzetközi szakirodalomban bevett idegen (terrorista) harcos (foreign terrorist fighter, FTF) meghatározást.

[2] Idegen (terrorista) harcosok viszonylag nagy számban harcoltak a következő konfliktusokban: Afganisztán (1978—1992): 5.000—10.000; Bosznia (1992—1995): 1.000—3.000; Szomália (1993—2014): 250—450; Csecsenföld (1994—2009): 200—700; Afganisztán (2001—2014): 1.000—1.500 (SCHMID, 2015B, 3; ŠIKMAN 2016, 164, note 6).

[3] A kérdéskör korai, alapvetésként értelmezhető vizsgálatához *lásd*: MALET 2010; MALET 2013; HEGGHAMMER 2010; GLUŠAC 2015, 33-48.

[4] HEGGHAMMER 2010, 57-58.

[5] HEGGHAMMER 2010.

Azóta foglalkoztaja a nyugati világot az a dilemma, hogy mit kezdjenek, 1) a visszatérő harcosokkal (kriminalizálják-e őket, vagy megpróbálják újra integrálni a társadalomba, mintha mi sem történt volna), mit kezdjenek 2) a családjaikkal (elsősorban a fiúgyerekekkel), hogyan nyomozzák ki, hogy 3) kik estek el a soraikból, és 4) ki tűntek el közülük.

Az Iszlám Állam 2014 júniusi kikiáltása és robbanásszerű térhódítása Szíria és Iraq területén azonban ezrével, sőt tízezrével vonzotta azokat a – jellemzően nyugat-európai, szegregált, bevándorló hátterű közösségekből származó – fiatalokat, akik úgy érezték, hogy a származási országukban (Európában vagy a világ valamely államában) kilátástalannak tűnő életüknek az ad értelmet, hogy a „hősi háborúban", az iszlám *dzsihádban* harcolhatnak, és akár életüket is áldozhatják az egyedül üdvözítő hitért.

A nyugati megtértek nem juthattak nagyon magasra az Iszlám Állam ranglétráin, mivel sokszor „újmuszlimoknak", csak a háború kitörése által fellelkesített újonnan megtérteknek tartották őket, és volt velük szemben egyfajta bizalmatlanság, hogy vajon nem a nyugati szolgálatok küldték-e őket felderítési, hírszerzési vagy esetleg bomlasztási céllal. A külföldi harcosoknak pont ezért sokkal többet kellett bizonyítaniuk, mint a helyi törzsi harcosoknak, akiknek megbízhatóságát a családjuk, a klánjuk vagy éppen a törzsük garantálta.

Külön kell tárgyalnunk azokat a külföldi harcosokat, akik muszlim országokból, jellemzően Észak-Afrikából, Belső-Ázsiából (Csecsenföldtől Afganisztánig), vagy éppen a Távol-Keletről (a kínai Ujgurföldtől Indonéziáig és Malajziáig) érkeztek. Az ő hitelesebb muszlim hátterük (nem az igaz hithez újonnan visszatalálók voltak, mint a nyugati önkéntesek tömegei) magasabbra emelte őket az Iszlám Állam ranglétráin.

Jelen tanulmány azokat a kérdéseket tekinti át, amelyek az idegen (terrorista) harcosok közel-keleti szerepvállalásával, annak európai megítélésével, a visszatérők kezelésével és az eltűntek/elesettek utáni kutatással kapcsolatosak. Az Iszlám Állam megjelenése, térhódítása, majd területi kiterjedésében és állami szervezetében 2017 végén bekövetkezett bukása óta tart a nyugati világban a dilemma, hogy mit kezdjenek, 1) a visszatérő harcosokkal (kriminalizálják-e őket, vagy megpróbálják újra integrálni a társadalomba, mintha mi sem történt volna); mit kezdjenek 2) a családjaikkal (elsősorban a fiúgyerekekkel); hogyan nyomozzák ki, hogy 3) kik estek el a soraikból, és 4) kik tűntek el közülük.

A témával foglalkozó szakirodalom már a szíriai és iraqi kinfliktus első éveiben is ugrásszerű növekedésen ment keresztül.[6]

Lorne L. Dawson egy közelmúltbéli tanulmányában 6 pontban foglalta össze azokat a kérdéseket, amelyeket az Iszlám Állam (egykori) idegen (terrorista) harcosainak múltbeli és jövőbeli sorsa és tevékenysége felvethet:[7]

1) A jelenlegi helyzet felmérése
2) A vezérkar sorsa
3) A virtuális kalifátus kérdése
4) A prófécia kudarca és az Iszlám Állam túlélése
5) Az Iszlám Állam mint egy globális társadalmi mozgalom
6) Annak felismerése, hogy a dzsihadista mozgalmakat kiváltó okok nem változtak, még mindig jelen vannak.

Már 2012-től világossá vált, hogy a 911 km hosszú török–szír határon keresztül rengeteg idegen (terrorista) harcos érkezett a szíriai polgárháborúba, hogy a felkelők oldalán az Aszad rezsim ellen harcoljon. Törökország kezdetben úgy tekinthetett rájuk, mint a közös ellenség, a szíriai kormány ellen harcoló proxikra, és valószínűleg hallgatólagosan támogatta a jelenséget. A dél-törökországi biztonságos házakban összegyűlő idegen (terrorista) harcosokat embercsempészek vitték át a hosszú határszakasz valamely pontján. 2013 végén, miután azonban a nemzetközi közvélemény számára is világossá vált, hogy az „elnyomott nép" oldalán harcolni érkező idegen (terrorista) harcosok jelentős része iszlamista szervezetek soraiban (Dzsabhat al-Nuszra, majd az Iszlám Állam) kötött ki, a helyzet megváltozott.[8] Az Iszlám Állam észak-szíriai térnyerésével, valamint a szíriai ellenzék körében a *szalafi dzsihád* eszméjének rohamos terjedésével Törökországnak át kellett értékelnie a politikáját. Attól is félni lehetett, hogy az amúgy iszlám

[6] PRICE 2015.
[7] DAWSON 2018, 2.
[8] Különösen az Egyesült Államok (COUNTRY REPORTS ON TERRORISM 2013) bírálatának és a nemzetközi nyomásnak a hatására. KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 17.

párti török kormánynak a *szalafi dzsihadisták* eszméinek terjedése belső konkurrenciát teremthet és radikalizálhatja a török társadalom egy részét. Egyértelmű, hogy az idegen (terrorista) harcosok utaztatásának segítésével vádolt Törökország szempontjából a folyamatnak taktikai és nem vallási-ideológiai okai voltak.[9] Törökország mentségére szóljon, hogy mivel a legtöbb ország állampolgárainak nem kell vízum a beutazáshoz és a török tengerparti üdülőhelyek amúgy is nagy vonzerőt jelentettek, nagyon nehéz a *dzsihadisták* kiszűrése. Így önmagában az, ha egy külföldi Dél-Törökországba utazik – titkosszolgálati információ nélkül – nem adhatott feltétlenül okot a gyanakodásra. Így Törökországnak nagyon nehezen megoldható feladat lett volna minden külföldi módszeres szűrése.[10] Azt is meg kell jegyeznünk továbbá, hogy az idegen (terrorista) harcosok egy része segélyszervetek égisze alatt érkezett Szíriába, ahol azonban nem humanitárius munkát végzett, hanem a „fegyveres humanitarianizmus" jegyében csatlakozott az Aszad rendszer ellenzékéhez, többnyire iszlamista csoportokhoz (*lásd* alább).[11]

E tanulmány alcíme: „Kutatási vázlat", mivel az idegen (terrorista) harcosok témakörének jelen tanulmányban tárgyalt minden aspektusa önálló kutatási téma, amelyet a jövőben minden bizonnyal részletes tanulmányok fognak majd tárgyalni. A kérdés most sajnos politikai, Európa hétköznapjait érintő biztonságpolitikai kérdés, amellyel már most foglalkoznunk kell. Az idegen (terrorista) harcosok problémaköre remélhetőleg néhány éven belül történelmi problémává szelídül.

[9] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 17.
[10] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 17.
[11] BINDER 2014; LLOYD – CHRISTIE-MILLER – EVANS 2014; KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 17.

2. Miért jöttek?

2.1 Történelmi keret és társadalmi háttér

Az iszlám tömegek és államok frusztráltsága egyrészt politikai, másrészt az abból fakadó gazdasági és társadalmi okokra vezethető vissza. Az oszmán török hatalom (a szultán volt a kalifa, minden (szunnita) muszlimok ura) 18. századi hanyatlásától a Nyugat olyan gazdasági, katonai és politikai fölényre tett szert, amely esélytelenné tette a muszlim világ nyílt szembeszállását a gyarmatosító, majd a modern nyugati nagyhatalmakkal. A Nyugat politikai, katonai és gazdasági szempontból is dominánssá vált, és ezt a dominanciáját a mai napig is őrzi. Az iszlám világ államai – elsősorban nyersanyagforrásként – fontos szerepet játszanak a globális sakkjátszmában, így mindig a Nyugat figyelmének középpontjában maradnak, és a globális politikai hatalmak (USA, Oroszország, Kína) és a regionális politikai hatalmak (Törökország, Szaúd-Arábia, Egyiptom és Irán) érdekérvényesítésének terepei maradnak.

Ehhez a politikai kiszolgáltatottsághoz társul még az a belső társadalmi feszültség, amely a muszlim világ szinte minden államát jellemzi. Az ezekben az országokban az elmúlt 60 évben lezajlott és a következő évtizedekben is folytatódó drámai túlnépesedés (*1. ábra*)[12] súlyos belső társadalmi feszültségeket eredményezett. A drámai túlnépesedés eredménye a magas munkanélküliség, az erőforrások hiánya, a megélhetési gondok és a kilátástalanság, amelyek már korábban is fegyveres konfliktusokban (Iraq—iráni háború), vagy felkelésekben és tömegmozgalmakban ('Arab Tavasz')[13] öltöttek testet. Kétség sem fér ahhoz, hogyha megvizsgáljuk az 'Arab Tavasz' forradalmi eseménysorozata által érintett arab országok 2011-es demográfiai helyzetét, a huntingtoni elvekhez közeli értékeket kapunk.[14] Ez az eseménysorozat – a világ első, interneten és *facebookon* keresztül szervezett kísérleti forradalma(!) – érthetően ezeket a rétegeket mozgatta meg. Már a részletes vizsgálat előtt is felvetődik annak a lehetősége, hogy a „felesleges" lakosság eltűrt, inspirált vagy egyenesen támogatott migrációja fontos szerepet játszik az európai migránsválságban (*lásd* a migránscsoportok összetételét).[15]

	1955	2018	2050
Közel-Kelet[16]	89.870.570	478.120.358	722.557.421
Belső-Ázsia[17]	47.952.374	163.701.250	201.097.436
Észak-Afrika	55.593.953	237.217.256	358.923.353
Összesen	**193.416.897**	**879.038.864**	**1.282.578.210**

1. ábra. A muszlimok számának növekedése a muszlim világ három vizsgált régiójában.

Ezekben a fent említett, a rendszerek kereteit polgárháborúkkal (Afganisztán, Szíria, Jemen) és tömegtüntetésekkel feszegető világban a szekuláris, gyakran a korrupció vádjával illetett világi államhatalom alig tud válaszokat adni a társadalmi, gazdasági és politikai feszültségekre. Ebben a helyzetben nyílik út az iszlám szélsőségek előtt. Az iszlám ugyanis azzal vigasztalja a kiszolgáltatott muszlimokat, hogy akármennyire érzik is magukat veszteseknek, ők az egyedül üdvözítő hit hívei, ha a vallási előírásoknak megfelelően élnek és/vagy a hitükért halnak meg, akkor a menyországba jutnak. Ha segítenek harcolni a *dzsihádban*, akkor kivívhatják a győzelmet, legyőzhetik a hitetleneket, és a 7. századi kalifák világának

[12] DEZSŐ 2018

[13] A szíriai polgárháborúval együtt közel 500.000 áldozatot követelt az a (nyugati) kísérlet, amely a helyi feszültségeket kihasználva kísérletet tett arra, hogy az iszlám világ szunnita tengelyét átugrassa a történelem néhány olyan lépcsőfokán, amelyet az sohasem járt be, és rögtön a nyugati típusú plurális parlamenti demokráciák szintjére emelje. A folyamat eredményeként az autokratikus világi rezsimek helyét majdnem sikerült szintén autokratikus, ámde vallásos (iszlám fundamentalista) rezsimekkel felváltani.

[14] S.P. Huntington által megfogalmazott elv szerint, ha egy adott társadalomban a 18—25 év közötti (tehát sorköteles korú) férfilakosság aránya eléri vagy meghaladja a 20 %-ot, ott háború, forradalom, szabadságharc, polgárháború, függetlenségi háború vagy valamely más fegyveres konfliktus fog kirobbanni. Ilyen volt Huntington szerint az iráni iszlám forradalom (1979—1980), vagy a csecsen háború is (de Huntington évtizedekkel ezelőtt megjósolta, hogy Egyiptom is ebbe a helyzetbe fog kerülni), de sok elemző szerint még az iraq—iráni háború (1980—1988) is, amelynek során egyes becslések szerint 800.000 iráni és 400.000 iraqi katona esett el, a népességfelesleg „levezetésének" eszköze volt.

[15] Például a Magyarországon regisztrált 173.947 fő migránsból 45.376 (26,1 %) volt az afgán állampolgár, akik közül 37.535 (82,6 %) volt a férfi, 6.609 fő (14,5 %) volt közülük 14—17 év közötti, 23.707 fő (52,2 %) volt a 18—34 év közötti és 2.457 fő (5,4 %) volt a 35—64 év közötti férfi. Ezek az adatok jól illusztrálják, hogy a migránsválság mögött egy társadalmi okokra is visszavezethető modern népmozgás rejlik, amely a történelemből jól ismert logikával engedi az „emberfelesleg" dinamikus részét az országból eltávozni. Mellette motívumként megjelenhet, hogy a külföldön megtelepedett afgánok majd valutát utalnak haza rokonaiknak. Itt kell megjegyezni, hogy a terrorszervezetek, a drogkartellek és egyéb bűnszervezetek is inspirálnak „hálózatépítő" migrációt.

[16] Afganisztánnal és Pakisztánnal.

[17] Törökország és a jórészt törökajkú belső-ázsiai, egykori szovjet-orosz tagköztársaságok.

mintájára létrehozhatják azt az ideáltipikus világot, amelyben a régi dicsőségük fényében, az iszlám törvények (*sária*) szerint, a kalifa irányítása alatt élnek a világ muszlimjai (*umma*), megszűnik a korrupció és a muszlimok társadalmi kirekesztettsége, az eretnekek és a hitetlenek „keresztesek”[18] pedig megbűnhődnek bűneikért.

2.2 Az Iszlám Állam szerepe

Az Iszlám Állam (*Daesh*) egy olyan Közel-Keleten bontott zászlót, ahol a világi, szekuláris rendszerekkel szembeni ellenérzés utat nyitott az évezredes szektariánus, felekezeti ellentéteknek.

Iraqban a Szaddám rezsim 2003-as bukása után siíta polgári vezetés került hatalomra a siíta klérus, azon belül is az iráni siíta klérus támogatásával. Mind a siíta hatalomátvétellel, mind pedig a Szaddám rezsim világi, de mégiscsak szunnita muszlim rendszerének nyugati megbuktatásával (2. öbölháború) elégedetlen szunnita népesség szinte azonnal vallási köntösbe bujtatott harcot kezdett a siíta kormányerőkkel és a „megszálló” amerikai csapatokkal szemben. Ez a szervezett és sikeres ellenállás (al-Qaida stb.) volt az Iszlám Állam szervezeti elődje. Moszult már az Iszlám Állam 2014 június végi megjelenése előtt is különféle iszlamista miliciák és testvériségek fegyveres csoportjai uralták. Ezt a képet egészítette ki az Iszlám Állam fegyvereseinek megjelenése (*2. ábra*).

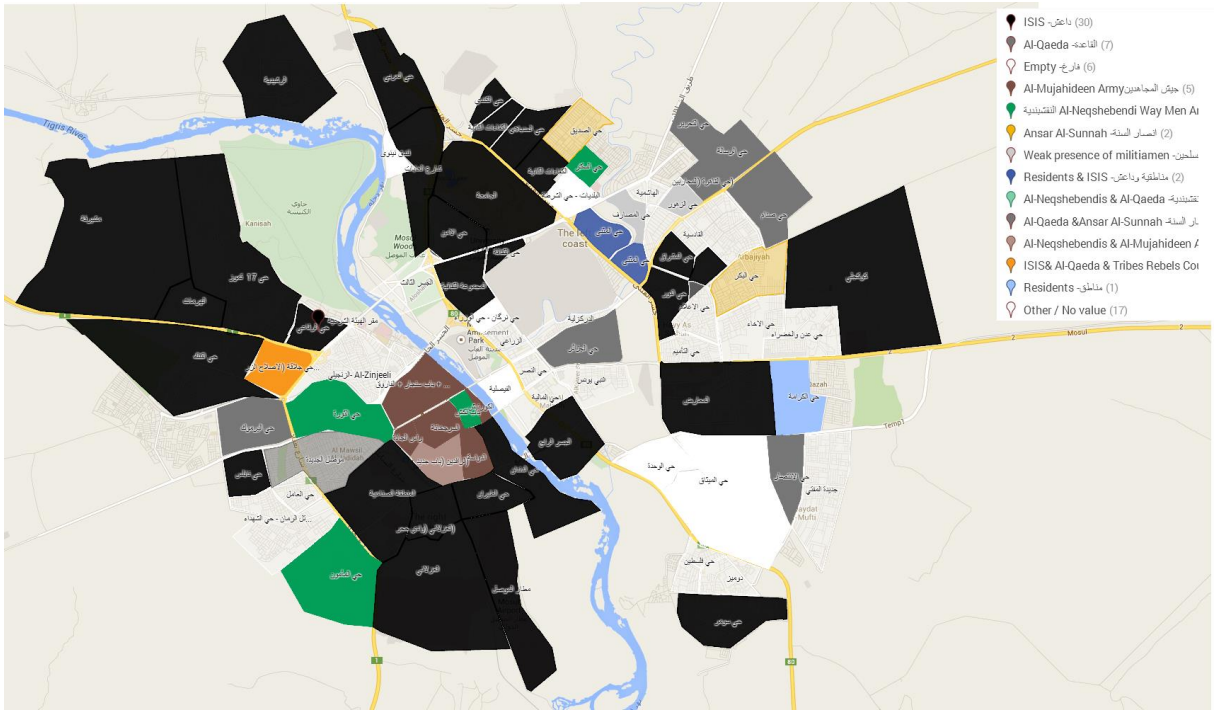

2. ábra. A moszuli kerületek felett ellenőrzést gyakorló iszlamista csoportok és miliciák (Mosul Eye 2014).

Szíriában az Aszad család uralma elleni, tömegtüntetésekbe és fegyveres konfliktusba torkolló polgári elégedetlenség („Arab Tavasz”) helyét – a hatékony nyugati támogatás hiányában – egy, a siía közeli alawita kisebbség, és közvetett módon itt is a siíta dominancia elleni szektariánus szunnita vallásháborúvá alakult át.

A mindkét országra jellemző szunnita vallásháború célpontjai a hitetlenek (a gyarmatosító és kizsákmányoló „Nyugat”) és az eretnek siíták lettek. A közel-keleti konfliktus vallásháborúvá (*dzsihádd*á) alakulása 2014-től egyre szélesebb körben váltotta ki az iszlám világ kb. 85 %-át kitevő szunnita államok támogatását. A *dzsihád* széles körben támogatott ideológiáját a radikális *szalafi* (és a még radikálisabb *wahabi*) irányzat szolgáltatta. Ideáltipikus világképe az első kalifák 7. századi erkölcsös, tiszta, sikeres és hódító korszakának modern, legalább szellemiségében történő visszaállításán alapult. A szunnita hívők jelentős részének szemében az Iszlám Állam megvalósította minden korábbi szunnita dzsihadista szervezet álmát,

[18] Az Iszlám Állam hivatalos megnevezése a nyugati hitetlenekre.

és formális harcot indított a „hitetlen, dekadens Nyugat" és az eretnek siíta közösségek ellen. Mellesleg támadta azokat a keresztény és jazidi közösségeket, amelyek a felségterületén ragadtak.[19]

Ez a kezdetben sokak számára váratlan katonai siker, amely Szíria és Iraq szunnita lakta területeit az Iszlám Állam kezére játszotta, az Iszlám Állam moszuli kikiáltása (2014. június 29.), valamint az öbölállamok által nyújtott burkolt támogatás fellelkesítette a szunnita világ széles rétegeit. Úgy tűnt, mintha eljött volna az új korszak, és az iszlám újra a 7—8. századi fényében ragyogna. Ennek az érzésnek lelkes támogatói váltak az európai muszlim közösségek imámjai, akik mecsetjeikben leplezetlen buzgalommal bíztattak a *dzsihádhoz* való csatlakozásra. Ezek a hatások együttesen vezettek oda, hogy az európai, elsősorban szegregált, beilleszkedési gondokkal kűzdő, bevándorló hátterű közösségek helyzetükben csalódott tagjai meglátták a lehetőséget a *dzsihádhoz*, vagyis az egyedül üdvözítő és győzedelmes harchoz való csatlakozásra.

Az Iszlám Állam hivatalos felületein (*Dabiq*)[20] és a közösségi hálón is már a kezdetektől felszólította a világ szunnita muszlim fiataljait, hogy

1) csatlakozzanak a *dzsihádhoz*
2) jöjjenek Szíriába és Iraqba, és harcoljanak az Iszlám Állam kötelékében az egyetlen igaz vallásért, az egyedül üdvözítő hitért a pogányok (keresztények, jazidiak stb.) és az eretnekek (siíták stb.) ellen;
3) nyissanak frontot Európában és a nyugati világ más országaiban, és „pusztítsák, öljék és terrorizálják a kereszteseket a saját utcáikon és a saját házaikban"[21] – ezzel osszák meg a nyugati társadalmakat, és tereljék el a figyelmüket a szíriai és iraqi beavatkozás szükségességéről;
4) toborozzanak harcosokat a *dzsihádnak*.

Az Iszlám Állam katonai szempontból váratlanul sikeres rendszerré vált. Ez meglepte és felkészületlenül érte mind a szíriai és iraqi hadsereget, mind pedig a nyugati katonai elemzőket. Az iszlamisták pontosan tudták, hogy a nyugattal való nyílt fegyveres szembeszállás csak az aszimmetrikus hadviselés (Szíria, Iraq) és a terrorizmus (nyugati világ) keretei között kecsegtethet valamely eredménnyel. Ez is csak akkor lehet sikeres, ha bírja a lakosság támogatását. Ki kell, hogy mondjuk, az Iszlám Állam alternatívát jelentett a magát elnyomottnak érző szunnita arab lakosság számára mind a szíriai, mind pedig az iraqi államhatalommal szemben. Így a kezdeti katonai sikerek (2014 június–2015/2016 fordulója) idején és még később is joggal keletkezhetett a világ szunnita muszlimjaiban egy olyan „eufórikus" érzés, hogy most talán sikerül áttörést elérni, sikerül az eretnekekkel és a keresztesekkel szemben bizonyítani, katonai sikereket elérni és végre valahára ismét felragyog az iszlám napja. Ez volt az a lelkesítő érzés, amely nem csak a Közel-Keleten, de a nyugati világban is megmozgatta a fegyverfogásra hajlamos muszlim fiatalokat.

A harcos *dzsihád* ideológiáját a *szalafizmus* egyik ága, a *dzsihadista szalafizmus* szolgáltatja, mely szerint minden állam, amely nem a *sária* elvein keresztül kormányoz, az illegitim, hitetlen és a hatalmát meg kell dönteni.[22]

2.2.1 Az Iszlám Állam mint prófétikus mozgalom és a mártíromság.[23] Az okok között némely idegen (terrorista) harcosok körében mindenképpen szerepet játszott az Iszlám Állam, a kalifátus és a *dzsihád* prófétikus mozgalom jellege és a lehetőség vagy óhaj, hogy a hitükért elesett harcosok a hit mártírjaivá válnak, és a menyországban az örök élet vár rájuk.[24] Úgy tűnik, hogy egy ilyen apokaliptikus csoporthatás az idegen (terrorista) harcosok szíriai és iraqi közösségi média kommunikációjában is népszerű téma volt.[25] Fel kell hívnunk azonban a figyelmet arra a részleteiben is jól kutatott tényre, hogy az apokaliptikus csoportokban a prófécia be nem teljesülése nem vezet a csoport összeomlásához és hitének megrendüléséhez.[26] Így tehát nem számíthatunk arra, hogy az Iszlám Állam, a kalifátus bukása és a hozzá kapcsolódó próféciák be nem teljesedése komolyan megrendítené a *dzsihádba* vetett hitet és a hit harcosainak, köztük az idegen (terrorista) harcosoknak a körében – az iszlám világban és a nyugati világban

[19] *Lásd* Dezső Tamás előadását a Magyar Tudományos Akadémián: *Frontline Archaeology. The destruction of the cultural heritage in Iraq and Syria by the Islamic State* (2015. 12. 15); továbbá a Migrációkutató Intézet 2017-es kutatását a közel-keleti kereszényüldözésről.
[20] Jellemző, hogy az Iszlám Állam hivatalos on-line újságja, a *Dabiq* arról a szíriai városról kapta a nevét, ahol a muszlim hit szerint az utolsó nagy, apokaliptikus összecsapás lesz a „jó" és a „gonosz" erői között (muszlim Armageddón).
[21] *Dabiq* no. 7. Fontos megjegyezni, hogy az Iszlám Állam minden hivatalos és nem hivatalos kommunikációjában kereszteseknek, az ősi középkori ellenségnek nevezte a nyugati világ képviselőit.
[22] STERN – BERGER 2015, p. xii; BAKKER – DE ROY VAN ZUIJDEWIJN 2015, 2;
[23] DAWSON – AMARASINGAM 2017, 191-210; DAWSON 2018, 8.
[24] HAFEZ 2007; MOGHADAM 2008.
[25] MCCANTS 2015; WOOD 2015; DAWSON 2018, 8.
[26] DAWSON 2018, 8.

– tömeges kiábrándoláshoz és hitehagyáshoz vezetne. Ennek okai között szerepet játszik, hogy a *dzsihádnak* és az apokaliptikus jövőképnek nem az Iszlám Állam volt az egyedüli letéteményese, és bőven vannak olyan európai mecsetekből is ismert szunnita muszlim szellemi és vallási irányzatok, amelyek az Iszlám Állam lététől vagy bukásától függetlenül is fenntartják a hitet.

2.2.2 Az Iszlám Állam mint globális társadalmi mozgalom. Az utóbbi évtizedben azok, akik a terrorizmust, radikalizációt és a *dzsihádot* kutatják, elkezdték a *dzsihádot* mint egy globális társadalmi mozgalmat vizsgálni.[27] Ez a társadalmimozgalom-elmélet is arra keresi a választ, hogy a szélsőséges csoportok miként mozgósítják az embereket, és az emberek személyes problémáit miként helyezik el a radikális mozgalmak politikai koordinátarendszerében.[28] A *dzsihád* ideológiai hátterét vissza lehet vezetni a középkori (Ibn-Tajmijja), koraújkori (Muhammad Ibn 'Abd al-Wahhab) vagy 20. század közepi (Szajjid Qutb) ideológusokra, de a modern *dzsihád* nyugatellenes társadalmi gyökerét a koloniális és posztkoloniális időszakban kell keresni. Azokban az időszakokban, amelyek hatása a mai napig meghatározza a Közel-Kelet politikai arculatát, és amely felelős a világban kialakult gazdasági egyenlőtlenségekért.

Dawson rendszerében[29] a *dzsihád* a nyugat-európai és amerikai muszlim városi közösségekben az „ellenállás" és az ehhez kapcsolódó aktivizmus formáját öltötte.[30] A szellemi vagy inkább érzelmi hátterében az erős igazságtalanságérzés, a kollektív ellenzéki összetartozás erős érzése, illetve az az elhivatottságérzés dominál, amely arra sarkallja a muszlim közösségek tagjait, hogy tegyenek valamit azon tényezők ellen, amelyeket kirekesztett, kudarcos helyzetükért okolnak.

Ehhez társul még a nyugati társadalmakkal szembeni frusztráció érzése, amely a technológiai fejlődés eltérő üteméből és az ahhoz kapcsolódó lemaradásérzésből fakad. Ez a frusztráció átmitologizálódott, és nem véletlen, hogy azoknak az első kalifáknak az ideáltipikus iszlám állammodelljét kívánja megvalósítani, akiknek az idejében az iszlám még egy minden szempontból sikeres, katonai hódításaiban pedig Európát és a kereszténységet fenyegető rendszer volt. Ennek a mitologizálásnak a jele, hogy az Iszlám Állam a nyugati embereket minden hivatalos iratában „kereszteseknek" nevezte. A muszlim világban a frusztráció egyik közvetlen oka az, hogy az Oszmán Török Birodalom (kalifátus) 17. század végi (talán Bécs ostroma (1683) vagy Buda visszavétele (1686) óta tartó) hanyatlása óta (talán Gallipoli kivételével) nem tudtak katonai sikert elérni a Nyugattal szemben, és ennek esélye napjainkban, a mai katonai erőviszonyok ismeretében konvergál a nullához.

Ebben, a fenti elmélet alapján most már talán társadalmi mozgalom alapúnak is nevezhető szélsőséges iszlám *dzsihadista* szervezetben, az Iszlám Államban 2014 és 2018 között egy új mitológia született. A harcok során Szíriában és Iraqban a becslések szerint körülbelül 50.000—60.000 *dzsihadista* esett el. Ők lesznek a kalifátus új pantheonjának hősei, egy szellemhadsereg, akik életüket áldozták az igaz hitért. Ilyen nagy számban a hit zászlaja alatt már nagyon régen haltak meg az igazhitűek – ráadásul formális háborúban!

2.2.3 Hivatásos dzsihadisták. Az idegen (terrorista) harcosok között külön kasztot képeznek a hivatásos *dzsihadisták*, akik az elmúlt évtizedben az egyik fegyveres *dzsihadista* konfliktus helyszínéről a másikra vándoroltak. Ők harcolhattak a 2. öbölháborúban, Afganisztánban, Boszniában, Csecsenföldön, majd Szíriában és Iraqban, vagy éppen Észak-Afrikában. Ennek az élet- és megélhetési formának az egyik oka a vallási fanatikus elhivatottság, másrészt az a tény, hogy legtöbbjük esetében már elfogatási parancs van kiadva ellenük a hazájukban vagy más országokban. Az ő számuk jelentősen megnőtt 2016 márciusában, amikor egy csalódott *dzsihadista* kiszivárogtatta több ezer, az Iszlám Állam soraiban harcoló *dzsihadista* nevét, ezzel megnehezítve az esetleges „békés hazatérésüket" hazájukba.[31] Ezért ezek a hivatásos *dzsihadisták* ezután is egyik *dzsihadista* konfliktuszónából a másikba fognak vándorolni.

Az Iszlám Állam tevékenységének következtében az iszlám terrorizmus új korszakába léptünk. Az eddigi nyugati titkosszolgálati módszertanok, amelyeket tipikusan egy viszonylag jól körülhatárolható szervezet vagy hálózat megfigyelésére és semlegesítésére dolgoztak ki, hatástalanok egy világmozgalommal szemben.

Az idegen *dzsihadista* harcosok mint jelenség nem újkeletű, és nem az Iszlám Állam volt az első, amely tömeges vonzerőt gyakorolt volna az idegen országokból a *dzsihád* ügyéért harcolni vágyókra. Az 1980-as és 1990-es években saját országaikban *dzsihadista* nézeteikért üldözött muszlimok tömegesen érkeztek

[27] DAWSON 2018, 9.
[28] WIKTOROWICZ 2005; MOGHADAM 2008; GERGES 2009; DAWSON 2017.
[29] DAWSON 2018, 8-9.
[30] MANDAVILLE 2012, 31-49; ROY 2008; DAWSON 2018, 8-9.
[31] SCHMID 2016, 43.

Európa különböző országaiba, különösen Spanyolországba, Belgiumba és Nagy-Britanniába. A téma egyik legjobb összefoglalóját M. M. Hafez adta, aki könyvében elemezte a 2003 és 2006 között Iraqban harcoló és öngyilkos merényleteket elkövető idegen (terrorista) harcosok jelenségét,[32] beleértve a mártíromság ideológia és filozófiai hátterét.[33] Az ebben az időszakban Iraqban öngyilkos robbantásos merényletet elkövető 102 ismert dzsihadistából 15 volt (zömében észak-afrikai származású) európai. A Talibán rezsim összeomlása után Afganisztánban elfogott 413 külföldi harcosból 10 fő volt európai és 59 fő volt észak-afrikai származású.[34]

2.3 A dzsihadista szervezetekhez való csatlakozás okai

Általában a *dzsihádhoz*, konkrétan az al-Nuszra Fronthoz vagy az Iszlám Államhoz való csatlakozásnak számos oka lehetett, amely okok feltárása – a hasonló jövőbeni jelenségek megakadályozása végett – a kutatás középpontjába került. Az okok általában két nagy csoportra oszthatók: 1) személyes okok (amelyek esetében egy magánéleti válság egyénről egyénre eltérő mintát mutat) köre nagyon eltérő lehet, és így vizsgálatuk az egyes esettanulmányoktól eltekintve alig végezhető el rendszerszerűen (pl. szerelmi csalódás, családi példamutatás, egy rokon hívó szava stb.). Az alábbi személyes/pszichológiai okok is rendszerszerű, tipikus okoknak nevezhetők, de nem fedik le a személyes okok teljes spektrumát. 2) A *dzsihadista* hevület megerősödésének vannak rendszerszerű ideológiai okai, amelyek sokkal általánosabb következtetések levonására adnak lehetőséget. Ezek azok az okok, amelyek nem csak egyéni, hanem tágabb értelemben vett csoportszinten is érvényesülnek. 3) Végül röviden számba vehetjük azokat az okokat, amelyek a *dzsihadista* szervezetek oldalán merülnek fel célként megfogalmazva. A *dzsihadista* szervezetek pedig azokat az eszközöket keresik, amelyekkel ezeket a célokat elérhetik.

2.3.1 Személyes/pszichológiai okok.[35] Itt néhány olyan, az egyén döntéseiben azonosítható okot sorolunk fel, amely az esettenulmányokból levont következtetések alapján tipikus személyes, pszichológiai oknak nevezhetők

1) *Bűnök miatti vezeklés*. Ha valaki korábban nem hithű muszlim módjára élt, vagy pedig elkövetett bűneiért szeretne bűnbocsánatot kérni és kapni.
2) *Kiábrándultság, csalódottság*. Kiábrándultság a saját, kudarcosnak ítélt nyugati életében; helyzetének kilátástalan, céltalan megítélése; az ebből az élethelyzetből fakadó csalódottság, frusztráció; a szegregált közösség és a dekadens nyugati társadalom elhagyásának vágya.
3) *Magasztos ügy keresése*. Sok új *dzsihadista* úgy szeretett volna kitörni a korábbi, kudarcosnak vélt életéből, hogy egy tartalmasabb élet reményében új életcélt keresett magának: elment egy magasztos ügy érdekében harcolni. Ez a magasztos ügy lehetett szekuláris (elnyomott embereken segíteni pl. a szíriai polgárháborúban (*lásd* alább)), vagy vallásos (muszlim ősei szellemében szeretne a *dzsihád* oldalán harcolni).
4) *Fegyveres humanitarianizmus*. A 2011—2012 között Szíriába utazó idegen (terrorista) harcosok küldetéstudatában szerepet játszott az ún. „fegyveres humanitarianizmus", hogy fegyverrel védjék meg az Aszad rezsim ellen harcoló „demokratikus ellenzék" ártatlan civil lakosságát.[36] Sőt, ezekhez a vállalkozásokhoz még humanitárius szervezetek védőernyőjét is felhasználták.[37] Számos kutatás bizonyította, hogy a nyugati idegen (terrorista) harcosok mozgósításában nagyon fontos szerepet játszottak azok a hírekben és különböző internetes felületeken látható jelenetek, amelyek a szíriai polgárháború borzalmait, az ártatlan, jellemzően szunnita muszlim civil lakosság elleni támadásokat stb. mutatták be.[38] Az ilyen felületek mozgosító erejét használta ki az Iszlám Állam arra, hogy propaganda videókkel, Facebook- és Twitter-aktivitással[39] toborozzon a *szalafi dzsihadizmus* zászlaja alá harcosokat.[40]

---

[32] Hafez 4 kategáriába sorolja az öngyilkos merényletek filozófiai/pszichológiai mozgatórugóit: „strategic logic, group competition, psychological trauma, and religious fanaticism" (HAFEZ 2007, 181). Ennek a fontos kérdéskörnek a vizsgálata azonban meghaladja jelen tanulmány kereteit.
[33] HAFEZ 2007.
[34] HAFEZ 2007, 157.
[35] *Lásd* még BORUM – FEIN 2017, 248-266.
[36] BINDER 2014; ANZALONE 2015, 14.
[37] BINDER 2014; LLOYD – CHRISTIE-MILLER – EVANS 2014.
[38] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 11. *Lásd* még KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014B, 1-8.
[39] Közel 6.000 website szolgálja a *szalafi* propaganda céljait. KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014, 22.
[40] A *social media* szerepét a modern *dzsihád* eszméinek terjesztésében számos tanulmány vizsgálta. Lásd CARTER – MAHER – NAUMANN 2014.

5) *Bosszúvágy által való motiváltság*. A polgárháborúban a szunnita muszlim népesség ellen elkövetett bűnökért való bosszúállás a „közvetlen, közeli ellenségen" (pl. az Aszad kormány Szíriában), illetve a „közvetett, távoli ellenségen" (nyugati kormányok).[41]
6) *Státuszkeresés*. A szürke hétköznapokból, sok esetben a nyugati társadalmak szegregált perifériáiról való kitörés vágya. Az a vágy, hogy az illető magasabb státuszt nyerjen a harctéren (fegyver, hatalom, megbecsültség) és a Facebook-/Instagram-felületeken keresztül az otthoni közösség soraiban.[42]
7) *Identitáskeresés*. Szintén a szürke hétköznapokból való kiszakadás vágya, hogy valamely magasztos cél érdekében harcolva nyerje el a saját harctéri és otthoni közössége elismerését.[43]
8) *Kalandvágy*. Sok fiatal körében vált vonzóvá a magasztos harcos életmód, az igazság oldalán távoli csatatereken vívott harc ígérete, amely a felnőtté válás, a felnőttként való megbecsültség ígéretét hordozza magában.[44]
9) *Mártíromság ígérete*. Az egyik legfontosabb ok annak a túlvilági boldogságnak a keresése, amely megváltást hozhat a földi szenvedések után, Ennek során a kudarcos földi élet egy magasztos, önfeláldozó cselekedettel, a túlvilági örök boldogságban új értelmet nyerhet. A mártíromság és a túlvilági boldogság ígérete komoly szerepet játszik az öngyilkos merénylők motivációs rendszerében.

2.3.2 Ideológiai okok. Fontos jelenségként sikerült azonosítani, hogy a személyes okok, sok esetben magasztos célok miatt a közel-keleti harcterekre érkező fiatalokat olyan ideológiai hatások érték, amelyek „továbbfejlesztették", vagy „magasabb szintre emelték" motivációjukat.

1) *Személyre szabott iszlám interpretációk*. A közel-keleti dzsihadista szervezetek, elsősorban az Iszlám Állam ideolóusai szinte tökélyre fejlesztették azon képességüket, hogy mindenkit fanatizálni tudjanak, és személyre szabott iszlám interpretációkkal győzzék meg őket arról, hgy a győztesek oldalán, az erkölcsi felsőbbrendűség teljes tudatában harcoljon.
2) *Annak az ígérete, hogy valakiből (ismét) igazhitű muszlim lehet* (*ghuraba*). Az európai idegen (terrorista) harcosok jelentős része ősei vallásához újonnan visszatérő muszlim volt, akik korábbi életük kudarcainak jelentős részét arra vezetik vissza, hogy nem éltek igaz, az iszlám előírásainak megfelelő életet. Legalábbis a *dzsihadista* agitátorok ezt sujkolták beléjük.
3) *Eszkatológiai/apokaliptikus ok*. Az okok között szerepel az eszkatologikus/apokaliptikus várakozás, amely az Iszlám Állam harcát a Nyugat („keresztesek") ellen apokaliptilus kontextusba helyezte. Ehhez az Iszlám Állam médiája azokat a legfontosabb földrajzi neveket használta címként (*Dabiq* portál, *Al-Amaq* hírügynökség), ahol majd a „Róma", vagyis a kereszténység elleni utolsó nagy, a világ sorsát eldöntő apokaliptikus csatát megvívják az igazhitűek.
4) *Mudzsahiddé válás vallási kötelezettsége*. Ha valaki ismét rátalál az igaz hitre, akkor vonzó alternatíva lehet számára a hitért való harc. Raádásul a *mudzsahid* mozgalomnak mind Afganisztánban, mind Iraqban a 2. öbölháború idején és utána komoly, legendás hagyománya születetett, hivatásos *mudzsahid* harcosokkal, akik a világ különféle *dzsihadista* konfliktusaiban már veteránként harcoltak.
5) *Az ember alkotta törvények helyett az Isten alkotta törvény univerzális és megkérdőjelezhetetlen legitimitása nevében eljárni*. Ez az elv volt az egyik legvonzóbb a frusztrált, a nyugati befogadó társadalmak jogrendjével gyakran „ki nem békülő" idegen (terrorista) harcosok szemében, akik ezzel a szent felhatalmazással maguk lehettek az egyetlen üdvözítő erkölcsi rend őrei, és harcolhattak a dekadens Nyugat ellen, amely mindenféle alkotmányokkal, törvényekkel és jogszabályokkal korlátozza az igazhitűek életét és az egyetlen igaz isteni törvény alkalmazását.
6) *A kalifátusért harcolni*. Sokan úgy gondolják, hogy az iszlám világ jelenkori kudarcainak egyik oka, hogy Kemál Atatürk 1923-ban eltörölte a kalifátus intézményét. A kalifa mint minden igazhitűek (több mint egymilliárd ember) ura újra egyesíthetné a széttöredezett muszlim világot, és így a muszlimok ismét a világ vezető hatalmává válhatnának, mint a 7. századi kalifák idején. A technológiai és gazdasági erőviszonyokban kialakult különbségeket, amelyek a Nyugat oldalára billentették a mérleg nyelvét, ezzel lehetne semlegesíteni.
7) Végül meg kell említenünk azt a huntingtoni alapelvet, hogy amennyiben egy adott társadalomban a fiatal férfiak (pl. 15—25 év közöttiek vagy a sorkötelesek) aránya megközelíti vagy eléri a 20 %-ot, ott fegyveres konfliktus, háború, „szabadságharc", „polgárháború", „függetlenségi háború",

[41] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 12.
[42] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 12.
[43] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 12.
[44] KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A, 12.

„vallásháború" lesz. Erre volt példa az iráni iszlám foradalom 1979-ben. Ez az elv szerepet játszhatott 2011-ben az „Arab Tavasz" kirobbanásában, és komoly hatást gyakorol a muszlim világ fiataljaira, akiknek az aránya a helyi, nyugati közösségeikben is megközelítheti a kritikus szintet.[45]

2.3.3 „Hatalomszervezési" okok. Sajnos a *dzsihádhoz* való csatlakozás további okai között számos olyan ok van, amelyet a terrorizmuselméleti szakirodalom a „nem állami terrorizmus" mint eszköz okai és céljai között is azonosít.[46] Ezek az okok és célok nem az egyes idegen (terrorista) harcosok egyéni vagy rendszerszerű ideológiai ambíciói, hanem az általuk támogatott vagy létrehozott terrorista szervezetek hatalomszervezési és hatalomgyakorlási ambíciói mentén értelmezhetők. Ezen okok és célok között megtalálhatók a személyes okok (pl. bosszú vagy elidegenedés), de közösségi szintre emelve.

1) Lángra lobbantani a tömegek forradalmi hevületét.
2) Szabad hozzáférést szerezni a világmédia felületeihez, mivel az erőszakról az mindig tudósít.
3) Bosszú a vélt vagy valós igazságtalanságokért, amelyeket az a csoport elszenvedett, amellyel aterroristák azonosítják magukat.
4) Ellenállás azokkal az elnyomó autoriter rezsimekkel szemben, amelyekben úgy tűnik, hogy a politikai változás elérésének egyetlen esélye az erőszak.
5) Tiltakozás a külföldi politikai beavatkozás (intervenció/megszállás/helyi diktátorok támogatása) ellen.
6) Egy társadalom azon szegmensét provokálni, amelyből újoncokat akar toborozni.
7) Elidegenedés, marginalizáció és megalázottság.
8) Kisebbségi csoport vagy többségi csoport kisebbségi pozícióban történő elnyomására történő reakció.
9) Letagadható proxi háború indítása az ellenséggel szemben.
10) A célcsoport (nem az áldozatok) viselkedésének befolyásolása, olyan módon, ahogy az a terrorista szervezetnek a legmegfelelőbb.

[45] A muszlim világ demográfiai trendjeiről *lásd* DEZSŐ 2018.
[46] MCALLISTER – SCHMID 2011; SCHMID 2016, 16, box 5.

3. Hányan jöttek?

Az udegen (terrorista) harcosok beáramlásának folyamata már az Iszlám Állam megjelenése előtt elkezdődött. Szíriában már 2013-ban 8.500 és 11.000 között volt azon külföldi harcosok száma,[47] akik csatlakoztak a kormányerők elleni harchoz (helyi miliciákhoz és az al-Nuszra Fronthoz). Az akkori adatok még 74 származási országról tudtak, és az idegen (terrorista) harcosok 80 %-át a többi arab országból és Európából származók adták.[48] 2013 decemberében a Szíriában harcoló idegenek 18 %-a volt nyugat-európai. A legfontosabb küldő országok a komoly muszlim populációval rendelkező Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Belgium és Hollandia voltak. Ha azonban a származási ország lélekszámához viszonyítjuk a számukat, akkor a leginkább érintett országok Belgium, Dánia, Hollandia, Svédország, Norvégia és Ausztria voltak. A legátfogóbb becslések a különböző időpontokban a következők voltak:

Időpont	Országok száma	Létszám	Európai létszám	Európai arány	Szervezet
2013. december	74	11.000	1.980	18 %	ICSR[49]
2014. június	81	12.000	2.400	20 %	Soufan Group[50]
2015. január		20.730	4.000	20 %	ICSR[51]
			5.000		Europol[52]
2015. május	100	25.000	3.400	14 %	STRAZZARI 2016, 50
2015. december	86	31.000	5.200	20 %	Soufan Group[53]
2015. december	20		6.155		SCHMID 2016, box 15
2016. december		15.000			REED – POHL 2017
2019. március		40.000			BBC NEWS 2019

3. ábra. Idegen (terrorista) harcosok az szíriai polgárháborúban és az Iszlám Állam soraiban.[54]

A közel-keleti hadszínterekre érkező idegen (terrorista) harcosok száma 2013-tól egészen 2016-ig folyamatos és dinamikus növekedést mutat. 2016 szeptemberére azonban a korábbi havi 2.000 főről havi 50 főre csökkent azoknak az idegen (terrorista) harcosoknak a száma, akik Törökországból érkezve átlépték a szíriai határt.[55] Az egyik legelfogadhatóbb becslés a szíriai és iraqi hadszíntereken (nem feltétlenül egyidőben) megfordult idegen (terrorista) harcosok számát 35.000—40.000 fő körülre teszi.

Az idő múlásával a világ titkosszolgálatai, az Interpol és az Europol egyre pontosabb képet kapnak arról, hogy mely országokból hányan és pontosan kik mentek idegen (terrorista) harcosként szolgálni a *dzsihád* ügyét, hányan tértek vissza, hányan estek el, hányan estek fogságba, és hányan hiányoznak (*lásd* alább). Meggyőződésünk szerint néhány éven belül a mozaikkockák akár 90 %-a is a helyére kerülhet, így pontosodhat a kép. 100 %-os találati pontosságot azonban valószínűleg sohasem fogunk elérni.

[47] MORENO 2016, 4 (az International Center for Counter-Terrorism adatai alapján).
[48] MORENO 2016, 4, note 16.
[49] International center for the Study of Radicalization.
[50] BARRET 2014.
[51] NEUMANN 2015. Ebből 1.200 ment Franciaországból, 500—600 Németországból, 500—600 Nagy-Britanniából, 440 Belgiumból, 200—250 Hollandiából, Svédországból 150—180, Ausztriából 100—150, Dániából 100—150, Spanyolországból 50—100.
[52] TEFFER 2015.
[53] SOUFAN GROUP 2015. A több mint 5.000 európai harcosból 1.700 érkezett Franciaországból, Nagy-Britanniából (760), Németországból (760) és Belgiumból (470). MORENO 2016, 4.
[54] A korai becslésekhez lásd még:
[55] REED – POHL 2017.

4. Honnan jöttek?

Az eddig felszínre került információk szerint ez a körülbelül 40.000 idegen (terrorista) harcos legalább 100 országból érkezett, amely országcsoportokból a nyugati idegen (terrorista) harcosok aránya kevesebb, mint 10 %. Alex P. Schmid és Judith Tinnes 2015-ös tanulmánya[56] már 68 olyan országot azonosított, ahonnan nagyobb számban érkeztek idegen (terrorista) harcosok. Ez a táblázat (*4. ábra*) is jól mutatja, hogy az idegen (terrorista) harcosok túlnyomó része más, nagyobb muszlim országból érkezett a válságövezetbe.

Ország		Washington Institue	Ország		Washington Institue
Afganisztán	50		**Koszovó**	232	
Albánia	90		**Kuwait**	71	
Algéria	250		**Libanon**	900	2.400
Ausztrália	300		**Líbia**	600	6.300
Ausztria	250		**Madagaszkár**	3+	
Azerbajdzsán	104+		**Malajzia**	100	
Bahrein	12		**Maldív-szigetek**	200	
Belgium	470		**Marokkó**	1.200	
Bosznia	330		**Montenegró**	30	
Brazília	3		**Németország**	760	
Bulgária	1—2		**Norvégia**	80+	
Dánia	125		**Olaszország**	87	
Dél-Afrika	1+		**Oroszország**	2.400	
Egyesült Arab Emírségek	15		**Pakisztán**	500	
Egyesült Királyság	760	1.350	**Portugália**	12	
Egyesült Államok	150		**Qatar**	15	
Egyiptom	600+	3.300	**Románia**	1+	
Észak-Macedónia	146		**Spanyolország**	133	
Finnország	70		**Svájc**	57	
Franciaország	1.700		**Svédország**	300	
Fülöp-szigetek	100		**Szaúd-Arábia**	2.500	4.800
Hollandia	250		**Szerbia**	70	
India	23		**Szingapur**	2	
Indonézia	700		**Szomália**	70	
Iraq	247		**Szudán**	100	
Írország	30		**Tádzsikisztán**	386	
Izrael	40—50		**Törökország**	2.100	900
Japán	9		**Trinidad**	50	
Jemen	110		**Tunézia**	6.000	4.800
Jordánia	2.089	3.300	**Türkmenisztán**	360	
Kanada	130		**Új-Zéland**	6	
Kazahsztán	300		**Ukraina**	50	
Kína	300		**Üzbegisztán**	500	
Kirgizisztán	100				
Összesen:				**29.000+**	

4. ábra. Idegen (terrorista) harcosok a világ minden részéről (SCHMID – TINNES 2015, Table 5).

4.1 Arab idegen (terrorista) harcosok. Érdekes adatsort (*5. ábra*) közöl ugyanez a tanulmány a Szíriában harcoló idegen (terrorista) harcosokról. Az adatok a szíriai kormánytól származnak, és nyilvánvalóan tartalmazzák a *dzsihadista* és ellenzéki erőket is. Jól látszik, hogy a szíriai alavita (siíta) kormány szempontjából egész más olvasata van a konfliktusnak. Ők, mint azt a számok is mutatják, úgy élik meg a háborút, hogy a szaudi, csecsen és libanoni szunniták próbálnak beavatkozni a szíriai polgárháborúba, illetve a szíriai terrorizmus elleni harcba, hiszen a szíriai kormányzat szempontjából a konfliktusnak nem nagyon van polgárháborús olvasata, hanem az egész háborút egy, a terrorizmus elleni harcként élik meg. Mindettől függetlenül jól látszik a szaudi és csecsen súlypont a szíriai konfliktusban.

Ország	Idegen (terrorista) harcos	Elesett	Eltünt
Szaúd-Arábia	12.000	3.872	2.689
Csecsenföld	14.000	3.691	
Libanon	9.000	2.904	
84 további ország	19.000		
Összesen	**54.000**		

5. ábra. Idegen (terrorista) harcosok az szíriai polgárháborúban a szíriai kormány adatai szerint (SCHMID – TINNES 2015, Table 3).

[56] SCHMID – TINNES 2015.

A következő táblázat (*6. ábra*) azokat a muszlim országokat vizsgálja, ahonnan a legtöbb idegen (terrorista) harcos érkezett a konfliktuszónába. Jól látszik, hogy más források szerint is Egyiptom, Jordánia, Líbia, Libanon és Szaúd-Arábia volt az idegen (terrorista) harcosok legnagyobb kibocsátója.

Ország	Idegen (terrorista) harcos
Egyiptom	1.000
Jordánia	1.500—2.500
Líbia	700—6.000
Afganisztán	25
Libanon	900+
Szaúd-Arábia	2.500—8.000

6. ábra. Idegen (terrorista) harcosok néhány szunnita muszlim államból az ENSZ becslései alapján (SCHMID – TINNES 2015, Table 5).

Ez a szunnita arab túlsúly megmagyarázza azt, hogy a nyugati idegen (terrorista) harcosok miért nem jutottak túl magasra az Iszlám Állam ranglétráján. Az idegen (terrorista) harcosok Iszlám Állam katonai és „polgári" közigazgatásában játszott szerepének felmérése és megértése szempontjából fontos kérdés, hogy meddig jutottak a hivatali ranglétrákon. A nyugati idegen (terrorista) harcosok annyi hátránnyal indultak, hogy a balkáni muszlimokon[57] kívül jellemzően az őseik hitéhöz újonnan megtért harcosokról volt szó, akikkel szemben a helyi (szíriai és iraqi), illetve más arab országokbeli idegen (terrorista) harcosok oldaláról a bizalom nem volt töretlen. Nem tartották őket hitükben elég erősnek. Ezért kellett nekik többet bizonyítani.

4.2 Európai idegen (terrorista) harcosok. A rendelkezésre álló, a későbbiekben természetesen tovább finomodó adatok szerint Európa országaiból 6.155 idegen (terrorista) harcos érkezett a közel-keleti hadszínterekre.

Ország	Létszám
Franciaország	1.700
Németország	820
Nagy-Britannia	760
Belgium	470
Bosznia	330
Hollandia	315
Ausztria	300
Svédország	300
Koszovó	232
Macedónia	146
Spanyolország	135
Dánia	125
Albánia	90
Olaszország	87
Norvégia	80+
Finnország	70
Szerbia	70
Svájc	57
Montenegro	38
Írország	30
Összesen	6.155

7. ábra. Európai uniós idegen (terrorista) harcosok országonkénti megoszlása 2015 decemberében (SCHMID 2015A, 25; SCHMID 2016, Box 15).

Talán még ennél az összeállításnál is részletesebb statisztikát publikált a Gigi van Ginkel és Eva Entenmann által szerkesztett 2016-os ICCT Research Paper,[58] amely az akkor elérhető legrészletesebb információkat tartalmazta az egyes uniós államokból a válságövezetekbe, *dzsihadista* szervezetekhez való csatlakozás és fegyveres harc céljából elutazó idegen (terrorista) harcosokról (*7. ábra*). Ez az összefoglaló tanulmány országonként részletes képet fest az idegen (terrorista) harcosok etnikai, szociológiai hátteréről. Emellett az akkor elérhető adatokból statisztikát is készít a kiutazó, visszatérő, elsett és kint maradt idegen (terrorista) harcosok számáról (*7. ábra*). Itt kell megjegyeznünk, hogy ezek a statisztikák tartalmazzák azon

[57] Az Iszlám Állam soraiban harcoló albánokról *lásd*: ŠIKMAN 2016, note 26. A boszniai *dzsihád* soraiban harcoló idegen (terrorista) harcosok korai történetéhez *lásd* LI 2014. 2016-ig összesen 152 albánt sikerült azonosítani (Albánia: 23 fő, Koszovó: 49 fő, Macedónia: 15 fő, Szerbia: 1 fő). Az Iszlám Állam soraiban harcoló bosnyákokról *lásd*: SHTUNI 2015, 14. 2016-ig 300 bosnyákot azonosítottak, akik közül kb. 50-en estek el.

[58] VAN GINKEL – ENTENMANN 2016.

elenyésző számú idegen (terrorista) harcos adatait is, akik a *dzsihadisták* ellen mentek ki harcolni (pl. szíriai alavita, vagy kurd származású harcosok, de voltak nem bevándorló hátterű európaiak is, akik beálltak önkéntesnek az Iszlám Állam elleni harcok során).

Ország	Kiutazó	Kinnmaradó	Elesett	Visszatért	Nő	Etnikum
Ausztria	230—300	130	34	>70	17	csecsen, török, balkáni
Belgium	420—516	180—260	60—70	55—130	47	újmuszlim 6 %
Bulgária	0—10					
Ciprus	0	0	0	0	0	0
Csehország	0	0	0	0	0	0
Dánia	125	31	27	62	10 %	változó
Egyesült Királyság	700—760	315	70	>350	növekvő	
Észtország	2					
Finnország	70	35	12			
Franciaország	>900	570	137	246	200	újmuszlim 23 %
Görögország	—					
Hollandia	220	140	42	40	növekvő	változó
Horvátország	0	0	0	0	0	0
Írország	30					
Lengyelország	20—40					
Lettország	2					
Litvánia	0					
Luxemburg	6				1	
Magyarország	—					
Málta	0					
Németország	720—760	>238	100	250	20 %	újmuszlim 12 %
Olaszország	87	57	18			
Portugália	12		5		1	újmuszlimok
Románia	1					
Spanyolország	120—139			25	10 %	spanyol, marokkói
Svédország	300					
Szlovákia	6		3			
Szlovénia	3					

8. ábra. Európai uniós idegen (terrorista) harcosok országonkénti megoszlása 2016 elején (VAN GINKEL – ENTENMANN 2016).

Van Ginkel és Entenmann aggasztó statisztikának tartja, hogy a 2011 és 2015 között a közel-keleti hadszíntérre kiutazott, alsó becslések szerint 3.922, a felső becslések szerint 4.294 idegen (terrorista) harcos döntő többsége, 2.838 fő négy országból, Belgiumból, Franciaországból, Németországból és az Egyesült Királyásgból ment ki harcolni a *dzsihád* oldalán. Az idegen (terrorista) harcosoknak 2016-ban 47 %-a még a fronton volt, 30 %-a már visszatért, 14 %-a elesett, és 9 %-ának holléte ismeretlen volt.[59]

Ezekből az adatsorokból jól látszik, hogy különféle forrásokból, különféle időpontokban, egymástól némileg eltérő számokat kapunk mind az idegen (terrorista) harcosok összlétszámára, mind országok szerinti megoszlására. Ugyanez vonatkozik a későbbi fejezetekben tárgyalandó visszatérő, elesett, fogságba esett és a továbbra is a konfliktuszónában harcoló létszámra is (*lásd* lent). A kutatás jelen állása szerint természetesen nem lehet egy valójában teljesen még le sem zárt konfliktusról statisztikai mérleget vonni. Az elkövetkező évek feladata lesz, hogy az egyre nagyobb mennyiségben felszínre kerülő részadatokból elkészüljön e háborús konfliktus statisztikai aspektusát megvilágító elemzés.

Az azonban már most egyértelmű, hogy ez a szíriai polgárháborúból (2011) eszkalálódó *dzsihadista* konfliktus (szunnita—siíta háború mind Szíriában, mind Iraqban) valóban egy globális mozgósítóerővel rendelkező rendszerré (globális prófétikus és társadalmi mozgalom, *lásd* fent) növi ki magát, amely képes volt kb. 40.000 idegen (terrorista) harcost mozgósítani a világ közel 100 országából, ahol szunnita muszlimok vagy szimpatizánsok élnek. Ez a jelenség az általa kiváltott menekültválságon, majd a lavinaként meginduló migrációs hullámokon keresztül meghatározza nem csak a Közel-Kelet, de Európa és az egész világ jövőjének a képét. Ennek a konfliktusnak és messzeható következményeinek vizsgálata ezért a kutatások középpontjában kell, hogy álljon.

[59] VAN GINKEL – ENTENMANN 2016, 49-50.

5. Mi lett a sorsuk?

Az európai biztonságpolitika szempontjából a legfontosabb kérdések egyike az, hogy mi történt az Iszlám Állam zászlai alatt egykor a Közel-Keleten (Szíria és Iraq) harcoló idegen (terrorista) harcosokkal. A kérdéskör tisztázását jelentősen megnehezíti legalább három tényező:

1) Az Iszlám Állam gyorsan omlott össze, jellemzően irreguláris vagy paramilitáris erők kezei által, így az elesett vagy fogságba esett idegen harosokról alig állnak rendelkezésre megbízható adatok.[60]
2) Az Iszlám Állam minden harcosa mozgalmi nevet kapott, amely mozgalmi név alatt temették el, ha elesett, és el tudták temetni.Ha pedig tömegsírba került, akkor senki sem fogja kihantolni és újratemetni őket, mivel ezt a tisztességet ők sem adták meg az általuk megölt ellenségnek. A mozgalami név alatt eltemetett harcosokról csak az exhumálás és DNS vizsgálatok segítségével lehetne megállapítani a személyazonosságukat, amely jelen pillanatban szinte kivitelezhetetlen.
3) Ráadásul a harcokat túlélő és származási országukba vissza nem térő harcosok olyan sikeresen rejtőznek, hogy alig áll rendelkezésre információ az esetleges hollétükről.

Ezek következtében a Közel-Keletről alig lehet megbízható információt szerezni az idegen (terrorista) harcosokról és a sorsukról, ami komoly gondot okozhat majd a nyugati világ titkosszolgálatainak. A korábbi dzsihadista konfliktusok (Afganisztán, Csecsenföld, Bosznia) már feldolgozott adatsorai azt mutatják, hogy a külföldi harcosok durván egyharmada elesett, egyharmada többségi muszlim országba települt át, egyharmaduk pedig visszatért származási országába.[61] Thomas Hegghammer 2013-as tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy a fenti, az Iszlám Állam kikiáltása előtti konfliktusokban az idegen (terrorista) harcosok nem feltétlenül azzal a szándékkal indultak útnak, hogy hazatérjenek, és kilencből mindössze egynek volt feltett szándéka, hogy a Nyugaton terrortámadásokat hajtson végre.[62] Mások szerint (de Roy Van Zuijdewijn)[63] ez a szám egy a tizenegyből.

Fontos különbség továbbá, hogy a korábbi radikális iszlamista konfliktusokban harcoló idegen (terrorista) harcosok jórészt a konfliktusok lezárta után érkeztek haza, a helyi közösség hősökként ünnepelte őket, és a nyugati biztonsági szervek ugyan számon tartották hazatértüket, meg is hallgatták őket, sőt, akár megfigyelés alá is vonhatták őket, de velük szemben alig indítottak eljárásokat. Ezzel szemben az Iszlám Állam soraiban harcoló idegen (terrorista) harcosokról már sokkal egyértelműbben bebizonyítható a törvényszegés, ők jórészt akkor tértek haza, amikor a konfiktus még nem záródott le, és az ő esetükben a törvényi felelősségrevonás kérdése sokkal konkrétabban vetődik fel, mint az Iszlám Állam előtti dzsihadista konfliktusokban.[64]

Az alábbi fejezetekben megvizsgáljuk, hogy mi lett a sorsa azoknak az idegen (terrorista) harcosoknak, akik 2011-től, majd 2013-tól utaztak Szíriába, majd Iraqba. Voltak közöttük:

5.1 akik elestek,
5.2 akik fogságba estek,
5.3 akik ottmaradtak,
5.4 akik visszatértek.

5.1 Akik elestek

Ez a konfliktus volt a legvéresebb *dzsihadista* konfliktus, amelyben nagyon sok (becslések szerint több, mint 60.000) dzsihadista veszítette életét. Az is világos tapasztalat volt, hogy a csatatereken nagyon kevés fogoly esett. Az Iszlám Államhoz hasonlóan az ellenfeleik sem tanúsítottak kíméletet velük szemben, és a *dzsihadisták*, akik ottmaradtak a csatatéren, inkább az utolsó csepp vérükig harcoltak. Aki megfutamodott a csatából, és nem áldozta fel önként az életét, vagy haza akart szökni Szíriából vagy Iraqból, azt az Iszlám

[60] Jelen szerző 2018 szeptemberi iraqi kurdisztáni kutatóútja során több pesmerga tábornokkal (4 tábornokkal) is találkozott, akiknek nem voltak hivatalos adataik az Iszlám Állammal fenntartott egykor 1.050 km hosszú frontszakaszon elesett vagy fogságba esett külföldi harcosokról.
[61] DAWSON 2018, 3.
[62] HEGGHAMMER 2013, 10.
[63] DE ROY VAN ZUIJDEWIJN 2014.
[64] DAWSON 2018, 3.

Állam biztonsági erői elfogták, és kivégezték. Ilyen esetet ismerünk 2014 decemberéből, amikor csak a szíriai Raqqában 100 idegen harcost tartóztattak le, és végeztek ki a fenti vádak valamelyikével.[65]

Azt, hogy az idegen (terrorista) harcosok között a dezertálókon kívül voltak a végsőkig elhivatott csoportok is, jól bizonyítja Abdul-Szalam al-Dzsubouri Iraqi alezredes 2017. április 24-i nyilatkozata, amelyben Moszul nyugati parti városrészének (Óváros) ostroma során a legkeményebb ellenfeleknek az „üzbég zászlóaljat", az „ujgur zászlóaljat", illetve a francia ajkú arabokból álló „Tarek ibn Zijad zászlóaljat" nevezte meg.[66] Ezek – az Iszlám Állam vezérkara által részben a „mártírhalál" ígéretével és a végsőkig kitartás jelszavával Moszulban hátrahagyott – idegen (terrorista) harcosok szenvedték el a helyi lakosok mellett a legnagyobb veszteségeket.[67] Ők, mint azt a Kelet-Szíriában az SDF által elfogott idegen (terrorista) harcosok példája mutatja, a helyi harcosokkal szemben nem tudtak elvegyülni a menekültáradatban és átcsúszni az ellenőrzőpontokon. Kinézetük, ha beszéltek egyáltalán arabul, az idegen dialektusuk, valamint az a tény nehezítette a menekülésüket, hogy vagy idegen okmányaik (külföldi útlevelük), vagy ha azt a *dzsihadisták* elkobozták tőlük, az ISIS által kibocsátott dokumentumaik lehettek, amelyekkel azonnal lebukhattak volna. Mint azt látni fogjuk, az iraqi terrorizmusellenes törvény 4. paragrafusa szerint már az Iszlám Államhoz való csatlakozás is főbenjáró bűnnek számít, és erre hivatkozva százával hoztak/hoznak halálos ítéleteket. Az így csapdába esett idegen (terrosita) harcosok ezért Moszulban az utolsó töltényükig harcoltak.

Csak a Moszul keleti városrésze (Tigris bal partja) visszafoglalására indított hadműveletben 2016 októbere és 2016. december 15-e között 4.000 ISIS harcos vesztette életét, közülük 2.100-an légicsapások következtében.[68] Haider al-Abadi, iraqi miniszterlenök egy sajtótájékoztatón 2017 júliusában bejelentette Moszul visszafoglalását, decemberben pedig az Iszlám Állam iraqi legyőzését. Ekkor jelentette be, hogy a moszuli hadművelet során, különösen a nyugati parti óváros és a Moszul körüli területeken vívott harcokban nem kevesebb, mint 25.000(!) iszlamista vesztette életét.[69] Sajnos nem tudjuk, hogy ebből a hatalmas számból hányan voltak idegen (terrorista) harcosok. Ha azonban figyelembe vesszük azokat az előbb említett híradásokat, amelyek szerint a bekerített Moszulban ragadt/hátrahagyott harcosok jelentős része – a helyi moszuli dzsihadisták mellett – idegen (terrorista) harcosokból állt, feltételezhetjük, hogy az ő soraikban is rengeteg áldozatot szedett a felszabadító hadművelet. Antonio Guterres 2019. augusztus 5-i tájékoztatóján hivatkozott ENSZ adatok szerint az Iszlám Államhoz egykor csatlakozott 40.000 idegen (terrorista) harcosnak körülbelül 25 %-a (kb. 10.000 ember) esett el.[70]

Az Iszlám Állam elleni háborúban (2014. június–2017. december) a kurd *pesmergák* veszteségei kb. 2.000 halottra és kb. 9.000 sebesültre rúgtak.

A veszteségekben mutatkozó hatalmas aránytalanság (az ISIS halottainak száma többszöröse a szövetséges halottak számának) oka nemcsak a végsőkig tartó elszántság, a hősi halálnak mint az üdvözülés legfontosabb módjának dicsőítése, hanem a hadviselés technikai részében megfogható aránytalanság: a szövetséges légicsapások óriási pusztítást vittek véghez a soraikban. Az ISIS haderejében az elesettek döntő többsége a légicsapásoknak és nem a földi hadműveleteknek esett áldozatul. Hivatalos amerikai adatok szerint a szövetséges légierő 2014 szeptembere és 2018 júniusa között 29.826 légicsapást mért az ISIS állásokra,[71] amely szám 2019. március 23-ra 32.870 légicsapásra emelkedett (13.582 Iraqban és 19.288 Szíriában).[72] Ha az Egyesült államok által vezetett koalíció gépei által ledobott bombák számát nézzük, a szövetséges légierő 2014-ben (szeptember–december) 6.023 bombát, 2015-ben 12 hónap alatt 28.696 bombát, 2016-ban 12 hónap alatt 30.743 bombát, 2017 első nyolc hónapjában pedig 32.801 bombát dobott le ISIS állásokra és célpontokra.[73] A valamivel több mint három év alatt ledobott közel százezer (98.263 darab!) bomba száma nem tartalmazza a felfegyverzett drónok és helikopterek támadásait. A pusztítás hatásfokát (Moszul és Raqqa épületeinek 70 %-a pusztult el) tovább növelte, hogy a bombák szinte kivétel nélkül irányított precíziós bombák voltak.

Az ISIS elleni légihadjáratból az Egyesült Államok vezette szövetséges légierő mellett Szíriában az orosz légierő is kivette a részét. Az orosz hadügyminisztérium 2018 augusztusában kiadott adatai szerint az orosz

[65] MAMOUN 2014D. *Lásd* még MAMOUN 2014C.
[66] MOSTAFA 2017B.
[67] MOSTAFA 2017A.
[68] MOSTAFA 2016: Najm al-Dzsubouri, a moszuli hadművelet parancsnokának sajtótájékoztatója.
[69] MOSTAFA 2017E.
[70] UNITED NATIONS 2019.
[71] RUDAW 2018.
[72] BBC NEWS 2019. Ebből Moszul 3.285, Raqqa 6.039, Hadzsin és Abu Kamal pedig 3.652 légicsapást szenvedett el.
[73] LOSEY 2017.

légierő 2015 óta Szíriában 39.000 bevetést repült, 121.000 "terrorista célpontot" semmisített meg és az ISIS 5.200 harcosát ölte meg.[74]

A földi hadműveletek között is voltak nagyobb csaták, mint például a kurd *pesmergák* és az ISIS harcosok között 2015. március utolsó napjaiban lezajlott második kirkuki csata, amikor a *pesmerga* haderő Kirkuk elővárosaitól és a kirkuki olajfinomítótól és gázgyártól visszaszorította a dzsihadistákat a Kikkuktól délre fekvő csatorna déli oldalára, majd Miriambeg falunál a csatornán átkelve még délebbre tolta ki a frontot. A csata után 89 pesmerga és 185 dzsihadista maradt a csatatéren.[75] Hogy az ISIS harcosok soraiban hány volt az idegen (terrorista) harcos a személyi okmányok hiányában nem lehetett pontosan megállapítani.

Kicsit talán meglepő, ugyanakkor nyilvánvaló tény, hogy az Iszlám Állam ellen harcoló koalíciós erők is jobban szerették volna holtan látni az idegen (terrorista) harcosokat, mint élve.[76] Néhány ország megkísérelte nyomon követni, hogy mi történt az Iszlám Állam oldalára állt állampolgáraival. Manuel Walls akkori francia miniszterelnök 2016. szeptember 11-i bejelentése szerint például Szíriában és Iraqban közel 700 francia állampolgárságú *dzsihadista* harcolt az ISIS soraiban, közöttük legalább 200 nő. A harcokban, elsősorban a szövetséges légicsapásokban addig kb. 200 francia állampolgát vesztette életét.[77]

Az azerbajdzsáni titkosszolgálat vezetője, Magat Gulijev egy 2017. szeptember 24-i hír szerint 900 fő körülre tette azon azeriek számát, akik a háború kirobbanása óta csatlakoztak az Iszlám Államhoz. Rajtuk kívül letartóztattak még 85 azerit, akiket azzal gyanusítanak, hogy csatlakozni akartak az Iszlám Államhoz, és 195 harcostól megvonták az állampolgárságot. Az Iszlám Államhoz csatlakozók gyakran családjukat is magukkal vitték. Az azeri állampolgárok közül az adott időpontig az azeri értesülések szerint 300-an haltak meg, közöttük gyerekek is.[78]

Az idegen (terrorista) harcosok közül talán az ujgurok okozták a legnagyobb meglepetést. Nem csak azért, mert Kínából jöttek, hanem mert keményen harcoltak, és sokan odavesztek közülük. Az ujgurok[79] egy Északnyugat-Kínában (Xinjiang (Hszincsiang) tartományban) élő törökajkú, többségében szunnita muszlim nép, amelynek dzsihadista harcosai először 2001-ben kerültek fel a terrorizmus térképére, amikor iszlamista pártjuk, a Kelet-Turkesztáni Iszlám Mozgalom (East Turkestan Islamic Movement (ETIM)) harcosai felbukkantak Afganisztánban a tálibok oldalán, egyes információk szerint azonban már 2000-ben szövetséget kötöttek Oszama bin-Ládennel. Az ETIM harcosai felbukkantak egyrészt Afganisztánban és Pákisztánban, de egy csoportjuk, a Turkesztáni Iszlám Párt (Turkestan Islamic Party (TIP), másnéven Turkesztáni Brigád (Katibat Turkesztani)) fegyveresei harcoltak Szíriában az Al-Qaida egyik ernyőszervezete, a Dzsabhat Fateh as-Sám (Jabhat Fateh al Sham (JFS)) soraiban, valamint további ujgurok harcoltak mind Szíriában, mind Iraqban az Iszlám Állam soraiban. Sajnos több szélsőséges cselekedet fűződik a nevükhöz, például templomok meggyalázása és keresztények kivégzése.[80] A TIP egyik legismertebb profilja a gyermekharcosok kiképzése volt.

Az ujgurok közötti belső feszültséget mutatja, hogy 2016-ban az ETIM egyik vezetője, a korábban halottnak vélt Abd al-Haqq al-Turkisztani, egy videoüzenetében arra szólította fel az Iszlám Állam oldalán harcoló ujgurokat, hogy hagyják ott az Iszlám Államot, mivel az nem legitim, a kikiáltása idő előtti volt és nem bírja az *umma* (a közösség) és az iszlám vezetők támogatását. Ehelyett harcoljanak az al-Qaida szövetséges TIP-pel Szíriában. Ez az üzenet az Afganisztánban és Pákisztánban az al-Qaidával szövetséges ujgur pártvezetés egyértelmű állásfoglalása volt. Miután számos vezetőjük elesett, 2016-ban Ibrahim Manszúr vette át a TIP csapatok irányítását. Mivel az ujgurok török nyelvcsaládba tartozó nyelvet beszélnek szorosan kötődnek Törökországhoz, ahol nagyobb számban találhattak menedékre, a Szíriában maradó, még mindig harcban álló ujgurok pedig török proxikként folytathatják a harcot.[81] Ugyanakkor Törökország fenntartásokkal fogadja az iszlamista ujgurokat, attól félve, hogy azok radikalizálhatják a Törökországban élő ujgur menekülteket.

2017 májusában egy kínai üzleti fórumon a szíriai nagykövet egy megdöbbentő, 5.000 fős számot mondott arra a kérdésre, hogy hány ujgúr harcolt a dzsihadisták oldalán Szíriában. A hivatalos kínai szám ezzel szemben 300 fő volt. Szíria nyilván növelni akarta a veszély súlyát további kínai támogatás

[74] BBC NEWS 2019.
[75] A csatát vezénylő kurd *pesmerga* tábornok adatai.
[76] Így vélekedtek az oroszok a csecsenekről és más, egykori szovjet tagköztársaságokból származó harcosokról, de még a brit külügyminiszter is szivesebben látta volna őket holtan, mint élve (VALE 2017).
[77] ADEL 2016.
[78] MOSTAFA 2017D.
[79] CLARKE – KAN 2017, 1-18; KASZNÁR 2015; MIGRÁCIÓKUTATÓ 2019B.
[80] CLARKE – KAN 2017, 5; VAGNEUR-JONES 2017, 6.
[81] CLARKE – KAN 2017, 10.

reményében, míg a kínai adat inkább csökkenteni akarta a probléma súlyát.[82] Az egyik legmegbízhatóbb forrás a Szíriában, Idlib környékén harcoló az ujgur idegen (terrorista) harcosok számát körülbelül 2.000 fő teszi.[83] Más források csak 100 főre teszik a számukat.[84]

A nyugati szolgálatok számára az egyik már említett legsúlyosabb problémát az okozza, hogy nem lehet tudni, vajon hányan és kik estek el a harcok során. Sokan vannak azok, akiknek családját a barátok vagy harcostársak értesítették, valaki feltöltötte a halálhírüket a közösségi média valamely felületére, illetve egyik napról a másikra eltűntek a közösségi médiából. Sokan voltak azonban olyanok, akik nem voltak ilyen nyiltan jelen a világhálón, így a halálhírük sem jutott el a családjaikhoz.

Mint arról a fentiekben már írtunk, sokuktól a hadszíntérre érkezésükkor az Iszlám Állam elvette az útlevelüket, vagy maguk égették azt el látványosan a lázadás és az előző életükkel való szakítás jeleként. Helyette mozgalmi nevet kaptak/választottak, amely elkísérte őket dzsihadista pályafutásuk során. Amennyiben elestek, és holttestüket a harcostársaik el tudták temetni, a síremléken a mozgalmi név olvasható, amelyről feljegyzések híján nem lehet megállapítani, hogy mely idegen állampolgárt jelölte.[85]

A közel-keleti, szíriai vagy iraqi hadszíntérre érkező harcosok szinte azonnal elveszítették régi azonosságukat, és „mozgalmi" vagy „háborús" nevet (*nom de guerre*) kaptak. Ennek oka részben az elengedés és beilleszkedés ideológiája volt, amely szerint az idegenek (is) feladták régi, gyakran szekuláris és züllött identitásukat, és egy új, magasztos identitást nyertek azon a földön, ahol az iszlám született és első sikereit elérte. Ezekkel a nevekkel kerültek be a *dzsihád* élő és elesett harcosainak kollektív emlékezetébe, pantheonjába. Másrészt viszont biztonsági okai is voltak: el lehetett vele kerülni a harcos és családja pontos azonosítását, a későbbi retorziókat. Ezzel a „fedett névvel" elkövetett cselekedetek (a nyugati értékrend szerint bűncselekmények) így nehezebben bizonyíthatókká váltak. A nevek jellemzően az arab *Abu* előtaggal kezdődtek, amelyet egy személynév (gyakran egy korábbi hős neve), valamint egy gyakran az idegen földrajzi azonosításra használt utótag követett. Ilyen utótag vagy jelző lehetett az ország megjelölése, ahonnan érkezett, (pl. al-Britani (brit)), de lehetett az „idegen" (*ghurabaa* vagy „bevándorló" (*muhadzsir*) jelző arab változata.

A sírokat, beleértve a jeltelen tömegsírokat sem fogják feltárni és a holttesteket exhumálni,[86] hogy utólag, esetleg költséges DNS tesztek segítségével megkíséreljék megállapítani személyazonosságukat. Amennyiben nem kerülnek elő az Iszlám Állam létező vagy nem létező irattáraiból olyan dokumentumok, amelyek hitelesen bizonyítják, hogy mely mozgalmi név kit jelölt, illetve ki esett el és ki van még életben, annak a megbecslése, hogy hányan vesztették életüket, hányan „szívódtak fel", és élnek Szíriában és Iraqban fedésben, hogy hányan csatlakoztak a globális *dzsihád* más hadszínterein harcoló csoportokhoz, jelenleg szinte lehetetlen. Azoknak a száma, akik „felszívódtak", és valahol új identitás birtokában várják a megfelelő alkalmat a harc folytatására, több száz fő is lehet.

Az biztos, hogy a nyugati szolgálatok egyik „rémálma" a le nem zárható akták nagy száma. Azon akták nagy száma, amelyek esetében a gazdája még nem tért vissza, nem került a szolgálatok látókörébe, és nem tudni, hogy elesett-e a hartcok során, vagy a megfelelő alkalomra vár, hogy – akár évek múlva -- újra felbukkanjon és folytassa a harcot.

Az Iszlám Állam pontos veszteségeiről, azon belül az elesett idegen (terrorista) harcosok számáról nincs pontos adatunk. Antonio Guterres ENSZ főtitkár friss becslései szerint mintegy 10.000 idegen (terrorista) harcos (az összlétszám egynegyede) vesztette eddig életét a harcokban (*lásd* fent). A korábban idézett

---

[82] CLARKE – KAN 2017, 3 – további Reuters hivatkozásokkal.

[83] CLARKE – KAN 2017, 5; BOTOBEKOV 2016.

[84] ALLEN-EBRAHIMIAM 2016.

[85] Ráadásul a leghíresebb idegen (terrorista) harcosokat és ISIS vezetőket titkos helyekre temették, hogy ne lehessen a sírjaikat háborgatni. Így nem ismerjük például a „Beatles" egyik brit tagjának, a kegyetlen lefejezős videóiról hírhedtté vált hóhérnak, a „Jihadi John" néven ismert Mohamed Emwazinak, vagy az ISIS propagandafőnökének, Abu Muhammad al-Adnaninak, vagy éppen az egyik katonai vezetőjének, Omar al-Sziszaninak a nyugvóhelyét sem.

[86] Az ISIS offenzív időszakában (2014—2015) elesett harcosainak nagy részét saját bajtársaik rendes temetési szertartás szerint el tudták temetni (pl. Falludzsa központjában található egy ilyen temető, ahol több száz *dszihadista* nyugszik a sírjában, rendes iszlám szertartás szerint eltemetve). Ugyanakkor a defenzív időszakban (2017—2018) az elveszett területeken elesett harcosai a kormánycsapatok kezére kerültek, akik 1) bulldózerrel ásott tömegsírokba temették őket, 2) nem feltétlenül végezték el az iszlám temetési szertartásait, 3) sokuk holttteste a raqqqi és moszuli romok alatt maradt, 4) vagy a „sivatagi kutyák martaléka lett". Iraqban a Tigris partján fekvő Dhululijában például a helybeli ISIS ellenes szunni milicisták például azért dózerolták tömegsírokba a dzsihadisták holttesteit, mert nem akarták a folyóba dobva tönkretenni a vizet, ugyanis ők is és az állataik is a Tigris vizét isszák. „A Mennyországba, az élvezetek kertjeibe készültek és lám, itt végezték a tömegsírban", mondta az egyik helyi paraszt. KARIM – AL-MOUNES 2017. Azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy az ISIS is hasonló lelkesedéssel dózerolta tömegsírokba az áldozatait, elsősorban azokat a vétlen polgári áldozatokat, akiknek, mint például a jazidiaknak az volt a bűnük, hogy nem akartak áttérni az iszlám hitre.

források szerint az iraqi harcokban 25.000 *dzsihadista* veszette életét.[87] Egy 2016. március 25-i jelentés szerint 2015 decemberéig a szövetséges légicsapások (10.809) eredményeként kb. 20.000 ISIS harcos esett el.[88] Az Iszlám Állam négyéves fennállása és harcai idején kb. 50.000—60.000 *dzsihadista* harcost veszítette életét. A sebesültek számát nem ismerjük.

Ezzel a globális *dzsihád* komoly vérveszteséget szenvedett el. Elveszítette azon harcosainak jelentős részét, akik első szóra hajlandóak voltak fegyvert ragadni és elmenni a Közel-Keletre, hogy harcoljanak és akár életüket is áldozzák a kalifáért és az iszlám "szent ügyéért". Ugyanakkor ebben a most már talán globális társadalmi mozgalom alapúnak is nevezhető szélsőséges iszlám *dzsihadista* szervezetben (*lásd* fent), az Iszlám Államban 2014 és 2018 között egy új mitológia született. Az elesettek lesznek a kalifátus új pantheonjának hősei, egy szellemhadsereg, akik életüket áldozták az igaz hitért. Ilyen nagy számban a hit zászlaja alatt már nagyon régen haltak meg az igazhitűek – ráadásul formális háborúban! Az ő "mártírhaláluk" jelenti majd a követendő példát a jövő *dzsihadistái* egymást követő generációinak. Ők lesznek a példaképek, őróluk szólnak majd a mesék, az ő emléküket ápolják majd a rokonok és a követők, az ő sírjaik lesznek majd a kegyhelyek. A Nyugatnak szembe kell néznie a ténnyel, valami végleg megváltozott.

5.2 Akik fogságba estek

Azokról, akik mindezek ellenére mégis fogságba estek, szinte semmit sem tudunk. Ez nem csak az Iszlám Állam elleni harc idején volt minősített információ, hanem a mai napig is alig került nyilvánosságra bármely adat az elfogott *dzsihadisták* számáról, hollétéről, esetleg arról, hogy hányan vannak közöttük idegen (terrorista) harcosok.

Az NBC News 2018. augusztus 30-i híradása azerint[89] az Egyesült Államok kormánya azon gondolkodik, hogy a Szíriában és Iraqban foglyul ejtett ISIS harcosok közül a fontosabbakat Guantanamóba, másokat pedig egy iraqi speciális börtönbe szállíttatja. A kiemelt foglyok között van két brit állampolgár, Alexanda Amon Kotey és El Shafee Elsheikh, akiket azzal vádolnak, hogy a „The Beatles"[90] néven elhíresült négytagú ISIS sejt tagjaiként részt vettek nyugatiak, köztük James Foley újságíró brutális kivégzésében.

Az említett foglyok azok közül kerülhetnek ki, akiket Szíriában az Egyesült Államok által támogatott és szíriai kurdok által vezetett SDF (Syrian Democratic Forces) harcosai ejtettek foglyul. Az SDF fogságába esett több ezer ISIS katona között körülbelül 800-1.000 főnyi idegen (terrorista) harcos található,[91] soraikban az egyszerű közkatonától a magasrangú tisztekig. Nagy számban vannak még ISIS harcosok az iraqi biztonsági erők fogságában is. Az ENSZ legfrissebb adatai szerint a Szíriában és Iraqban fogságba esett *dzsihadisták* száma megközelíti az 55.000 főt (kb. 50 országból).[92] Ez adat kicsit túlzónak tűnik.

Az SDF-nek nincs meg az a biztonsági háttere, és hiányosak az erőforrásai ahhoz, hogy ilyen nagyszámú ISIS foglyot fogva tudjon tartani. Rajtuk kívül a becslések szerint Iraqban kb. 1.000 főnyi idegen (terrorista) harcos esett a kurd *pesmergák*, a bagdadi kormánycsapatok illetve a siíta miliciák fogságába.

A döntés háttere, hogy az Egyesült Államok már hónapok óta igyekszik rávenni szövetségeseit, hogy a foglyul ejtett idegen ISIS harcosok közül fogadják vissza saját állampolgáraikat. Az Egyesült Államok már a hadügyminiszterek 2018. februári római csúcstalálkozóján kérte, hogy mindenki fogadja vissza a saját állampolgárait, és járjon el velük szemben. Az amerikai kormány közel négy tucat országnak írt levelet, köztük Nagy-Britanniának, Franciaországnak, Németországnak és az öböl államoknak, hogy szállítsák el állampolgáraikat. A levél tartalmazta a fogságba esett állampolgáraik összes fellelhető adatát.

Kezdetben egyik országtól sem jött pozitív válasz, és a reakcióik 'vegyesek' voltak. Az elmúlt hónapokban azonban az Egyesült Államoknak sikerült meggyőznie néhány kormányt az állampolgáraik repatriálásáról. Macedonia átvett 7 harcost, míg Libanon 8-at. Kazakhsztán és Tunézia is hajlandóságot mutat állampolgárai hazaszállítására. Tunézia visszafogadna 150 fogva tartottat, de kompenzációt kér érte cserébe. A többi ország azonban már nem volt ilyen együttműködő.

---

[87] MOSTAFA 2017E.
[88] GLENN 2016.
[89] http://www.rudaw.net/english/middleeast/31082018.
[90] A sejt leghírhedtebb tagja Mohammed Emwazi (alias Jihadi John), aki videofelvételeket készített foglyai, köztük két amerikai, James Foley és Steven Sotloff lefejezéséről, 2015-ben egy dróntámadásban életét veszette, míg a negyedik tag, Aine Lesley Davis egy török börtönben raboskodik.
[91] BBC NEWS 2019.
[92] UNITED NATIONS 2019.

További gondot okoz annak a több száz nőnek és 2.500 gyereknek[93] – az ISIS fogságba esett vagy elesett idegen (terrorista) harcosai családjainak – a sorsa, akik most menekülttáborokban várnak a róluk szóló döntésre. Származási országaik nem szívesen fogadnák vissza őket, mert attól tartanak, hogy a gyermekek később radikalizálódhatnak,[94] vagy az átélt események komoly mentális problémákat okozhatnak náluk. A nők esetében pedig attól tartanak, hogy később harcosokként radikalizálódhatnak. A nyugati államok egyedül azon gyermekek repatriálását fontolgatják valami módon, akik bizonyíthatóan állampolgárai vagy szüleik révén állampolgárságra jogosultak és teljesen árvák, tehát mindkét szülőjüket elveszítették.

Az iraqi börtön valószínűleg az Anbar tartományban található Al-Aszad légitámaszpont lesz, ahol az iraqi hadsereg biztosítani tudja a kellő feltételeket ahhoz, hogy a fogva tartottak ne szökhessenek meg. Ez a helyszín abból a szempontból is kedvezőbb, hogy azok az országok, amelyek vonakodtak Szíriába bemenni az állampolgáraikért, talán erről a szigorúan őrzött tranzit bázisról hajlandóak lesznek elszállítani állampolgáraikat. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy bár az Egyesült Államok átadja az iraqi börtönbe a helyi harcosokat és mindazokat az idegen (terrorista) harcosokat, akiket saját országaik nem fogadnak vissza, de fenntartja a jogot, hogy kihalgassa őket, és, hogy vádat emeljen ellenük.

Jogi szempontból a helyzet amúgy is problémás. 1) Az iraqi törvények szerint az iraqi hatóságok csak azokat az ISIS harcosokat hallgathatják ki, és emelhetnek vádat ellenük, akik a terhükre rovandó bűncselekményeket Iraq területén, vagy iraqiak ellen követték el. 2) A Human Rights Watch és más jogvédő szervezetek ugyan támogatják az ISIS foglyok kihallgatását és az esetleges vádemelést, de csak a nemzetközi jog által biztosított keretek között. Így tiltakoznak az ellen, hogy az idegen (terrorista) harcosokat olyan országban tartsák fogva (Iraq) vagy olyan országoknak adják vissza (Libanon), ahol annak a veszélye is fenyeget, hogy kényszervallatják őket, esetleg halálos ítéletet hoznak ellenük. 3) Annak a veszélye is fennáll, hogy korlátlan ideig maradnak (előzetes) fogságban. 4) Az, hogy az Egyesült Államok a legfontosabb ISIS fogvatartottakat Guantanamóba szállítja, önmagában is vitákat váltott ki. 4/1) Az egyik ilyen téma, hogy a két brit állampolgár, Kotey és Elsheikh milyen eljárásban részesüljön. Az Egyesült Államok kérvénnyel fordult a brit belügyminisztériumhoz, hogy a két „Beatlest" amerikai törvények alapján ítélhessék el, és halálbüntetést is kiszabhassanak rájuk. 2018. július 23-án Ben Wallace (Minister of State for Security) azt a választ adta, hogy nem brit állampolgárokról beszélünk (állítólag megfosztották őket brit állampolgárságuktól), és az Egyesült Királyság kormánya azt a ritka döntést hozta, hogy nem kér biztosítékokat az Egyesült Államoktól arra nézve, hogy nem hoznak halálos ítéletet a két fentnevezett fogvatartottal szemben.[95] 4/2) Jeanne Shaheen demokrata szenátor (New Hampshire) szerint azokat, akik amerikaiakat öltek. nem Guantanamóba kell vinni, ahol határozatlan idejű fogvatartás és mártíromság vár rájuk, hanem amerikai szövetségi bíróság elé kell állítani őket, ahol felelhetnek bűneikért. Ezzel szemben Lindsey Graham republikánus szenátor szerint a magasrangú ISIS foglyokat Guantanamóba kell küldeni, még ha csak ideiglenesen is, mielőtt szövetségi bíróság elé állnának.[96]

Mindezen vitatott kérdésekre egy az NBC által idézett amerikai kormányzati forrás (spokesman of the US Natinal Security Council) azt válaszolta, hogy az Egyesült Államok elnöke minden megoldást meg fog fontolni, és az Egyesült Államok biztonsága szempontjából legkedvezőbb forgatókönyvet fogja választani.

A Szíriában és Iraqban az SDF és az iraqi kormánycsapatok fogságába esett idegen (terrorista) harcosok és helyi iszlamisták nagy része azonban helyben maradt, és a szíriai SDF erők jó részüket 2019 februárjában átadták az iraqi hatóságoknak. Az átadás oka jórészt az volt, hogy a Kelet-Szíriába Iraqból átmenekült vagy "átszorult", *dzsihadistákról* volt szó, akik az iraqi—szíriai határ szíriai oldalán estek fogságba, de jó esélye volt annak, hogy a bűncselekményeket Iraqban, az iraqi polgárok ellen követték el.

A Szíriából történő 2019. októberi amerikai csapatkivonásnak és az ezt követő, Északkelet-Szíriában egy 20 mérföldes biztonsági zóna kialakítását célzó török offenzívának köszönhetően a Szíriában, az SDF által ellenőrzött fogolytáborok biztonsága megromlott. Az ekkori adatok szerint már 2.000 idegen (terrorista) harcos volt a fogolytáborokban, mellettük 8.000 helyi ISIS harcossal és kb. 70.000 nővel és gyerekkel, akiket a még élő és elesett ISIS harcosok rokonaiként tartanak számon. Egyedül az al-Hol

[93] BBC NEWS 2019.

[94] Az idegen (terrorista) harcosok 10 év feletti fiúgyermekei kötelező kiképzésen estek át (*lásd* 7. Gyermekharcosok), és az az élmény életük végéig elkíséri őket, hogy apjuk az igaz hitért folytatott harcban, a kalifátus zászlaja alatt vesztette életét, vagy esett fogságba, tehát több százmillió szunnita muszlim szemében hősnek számít.

[95] KUBE – DE LUCE – LEDERMAN 2018.

[96] KUBE – DE LUCE – LEDERMAN 2018.

táborban is 70.000 ember torlódott fel, közöttük idegen (terrorista) harcosok 11.000 családtagjával.[97] A határmenti Ain Issa fogolytáborból 2019. október 13.-án 785 ISIS harcos szökött meg.[98]

Ennek hatására Ahmed al-Szahaf, az iraqi külügyminisztérium szóvívője 2019. október 20.-án bejelentette, hogy Iraq kész átvenni a Szíriai fogolytáborokban az SDF fogságában lévő iraqi származású ISIS foglyokat és rokonaikat és a büntetőeljárást velük szemben Iraqban lefolytatni.[99]

Arra, hogy velük együtt hány ISIS tagsággal vádolt fogoly van iraqi börtönökben, nincs pontos adat. Szakértők ezt a számot 20.000 fő körülre teszik.[100] Hogy hányan vannak közöttük idegen (terrorista) harcosok, azt végképp nem tudjuk. Mint azt már említettük, Kelet-Szíriában az SDF erői kb. 1.000 idegen (terrorista) harcost ejtettek foglyul. Közülük 2019. február 25-én 14 francia harcost adtak át Iraqnak.[101] Mivel a Kelet-Szíriában elfogott ISIS harcosok jelentős része szintén Iraqból szorult át Szíriába, így Iraqban – mivel ott követhették el a bűncselekményeket – vád alá tudják helyezni őket az Iszlám Államhoz való csatlakozás és terrorizmus vádjával. Az átadott 14 francia harcos kapott francia konzuli segítséget a bíróság előtti képviselethez, ennek ellenére az iraqi terrorizmus elleni törvény 4. paragrafusa alapján[102] 2019. május 26-án 3 franciát ítéltek kötél általi halálra,[103] másnap, május 27-én egy újabb francia kapott hasonló ítéletet.[104] A halálra ítélt franciák száma május 29-én 7-re emelkedett.[105] Egy kurd hírforrás az AFP-re hivatkozva június 3-án már 11 francia halálra ítéltről tudott.[106] Bár a francia kormány bejelentette, hogy a Szíriában és Iraqban elfogott felnőtt állampolgárait helyben kell bíróság elé állítani, azt is hangsúlyozták, hogy megteszik a szükséges lépéseket, hogy a halálos ítéleteket nem hajtsák végre. Ugyanakkor Franciaország tiszteletben tartja az iraqi igazságszolgáltatás intézményeinek függetlenségét. A Human Rights Watch természetesen elítélte ezt a gyakorlatot, mondván, hogy a francia kormány "kiszervezi" a számára kínos ítélkezést olyan országokba (Szíria és Iraq), ahol a vádlottakat meg is kínozhatják, és halálra is ítélhetik.[107] Az iraqi hírforrások külön nevesítettek még egy belga állampolgárt, a marokkói születésű Tarek Jadount, mozgalmi nevén Abu Hamza al-Baljikit, akit a vádak szerint azért ítéltek halálra, mert fegyverrel harcolt az Iszlám Állam oldalán, és ő volt a "Kalifátus oroszlánkölykei" nevű, gyerekekből álló iszlamista alakulat egyik kiképzőtisztje.[108]

Az iraqi bíróságok 2018 eleje óta 500 idegen (terrorista) harcost ítéltek már el.[109] Az ISIS *dzsihadista* tagjai ellen indított bírósági eljárások döntő többsége a Moszul városi bíróságon mint területileg illetékes bíróságon zajlott és zajlik. 2014. június 27-étől, amikor az ISIS elfoglalta a várost egészen 2017 decemberéig, amikor az iraqi kormánycsapatok visszafoglalták a dzsihadistáktól, Moszul volt az Iszlám Állam iraqi fővárosa. A 2014 júniusában a várost lerohanó 1.500—2.000 ISIS harcoshoz két héten belül több mint 10.000 helybéli csatlakozott, ami jól bizonyatja a korábban is ismert tényt, hogy Moszul volt a szunnita dzsihadista ellenállás központja (*lásd 2. ábra*). A város felszabadítása után a helyi bíróság tehát minden szempontból a legilletékesebbnek számított a *dzsihadista* perek lebonyolításában. A statisztikák szerint 2018. év eleje és április 18-a között összesen 815 ítéletet hozott iszlamista perekben, amelyből 212 halálos ítélet, 150 pedig életfogytiglani ítélet volt.[110] 2018. június 5-éig 150 halálra ítélt ISIS *dzsihadistát* szállítottak át Moszulból Bagdadba, hogy végrehajtsák rajtuk a halálos ítéletet.[111] Első és másodfokon szerepet játszott még a bagdadi Központi Büntető Bíróság is, amely szintén szabott ki halálos ítéleteket.

Az első halálos ítéleteket 2018 áprilisában hajtották végre, amikor az iraqi Igazságügyi Minisztérium bejelentette, hogy 13 ISIS terroristát felakasztottak.[112]

A szíriai és iraqi hatóságok azonban nem csak a férfiak soraiból kikerülő *dzsihadistákkal* találták szembe magukat. A fent említett szíriai esethez hasonlóan Iraqban is nagy számban estek fogságba a *dzsihadisták* hátrahagyott vagy menekülő családtagjai. Egy 2017. szeptember 24-i híradás szerint az iraqi Munkaügyi és

[97] GHAFURI 2019.
[98] GHAFURI 2019.
[99] GHAFURI 2019.
[100] EBRAHEEM 2019C.
[101] EBRAHEEM 2019B.
[102] Eszerint a halálos ítélethez elég a terrorszervezethez való csatlakozás ténye, nem kell, hogy a vádlott fegyvert is fogjon. AFP 2019.
[103] EBRAHEEM 2019C.
[104] EBRAHEEM 2019D: 37 éves Mustapha Merzoughi.
[105] EBRAHEEM 2019E.
[106] AFP 2019; EBRAHEEM 2019F.
[107] AFP 2019.
[108] MOSTAFA 2018D.
[109] AFP 2019.
[110] MOSTAFA 2018A.
[111] MOSTAFA 2018E.
[112] MOSTAFA 2018B.

Szociális Minisztérium egyik munkatársa Abeer al-Csalabi beszámolt arról, hogy 500 nőt, idegen (terrorista) harcosok magukra maradt feleségeit próbálták meg eljuttatni egykori hazájukba. A magukra maradt asszonyok és gyerekek számát megbecsülni sem tudta, csak annyit közölt, hogy a Moszul (Ninive) elleni offenzíva során a kurd pesmergáknak is megadta magát az Iszlám Állam harcosainak 1.400 magára maradt családtagja.[113] 2017 szeptemberében a kormánycsapatok ninivei (Moszul környéki síkság) offenzívája során Tel Afarnál is fogságba esett az idegen (terrorista) harcosok 30 magukra maradt családtagja (13 török, egy "orosz" asszony 16 gyerekkel). Ezelőtt már kb. 1.000 idegen, Törökországból, Tádzsikisztánból, Oroszországból, Azerbajdzsánból és Kínából származó nő hagyta el Tel Afart a gyerekeivel. Őket a Moszultól délre található Hammam al-Alil menekülttáborba szállították.[114]

Nők azonban nem csak családtagként kerültek az iraqi kormánycsapatok vagy a kurd *pesmergák* kezére. 2017 júliusában Moszulban számos ISIS harcosnőt is fogságba ejtettek, közöttük 5 német állampolgárt. Egyikük egy 18 éves szászországi kislány, Linda W. orvlövészként szolgált a szervezetben.[115] Az iraqi bíróságok az Iszlám Államhoz való csatlakozás vádjával nagy számban ítéltek el helyi és külföldi nőket is. 2018 februárjában 15 török nő kapott életfogytiglani börtönbüntetést, márciusban a bagdadi Központi Büntető Bíróság 13 török nőt ítélt halálra, majd további török, azeri és iraqi nők kaptak halálbüntetést. 2018 áprilisában pedig újabb 6 török nőt ítéltek halálra az Iszlám Államhoz való csatlakozás vádjával.[116] Április utolsó heteiben a bagdadi Központi Büntető Bíróság további 10 ítéletet hozott az Iszlám Államhoz csatlakozó nők ügyében. Közülük 5 főt (2 azeri és 3 kirgíz nőt) halálra ítélt, 5 további vádlott (3 orosz, 1 azeri és 1 francia nő) pedig életfogytiglani szabadságvesztést kapott.[117] A halálra ítélt nők száma május 3- ra 28-ra emelkedett.[118]

A legnagyobb lelki terhet azonban a félárván vagy teljesen árván maradt gyerekek jelentik. A félárva vagy árva gyerekek repatriálása is komoly feladatnak tűnik. Hogyan lehet őket kiszakítani abból a hagyományból, amelyet a *dzsihadista* közösségek ápolnak majd, amely szerint ők az igazi hősök leszármazottai, akiket apjuk hősiessége, a családi hagyomány kötelez. Az őket visszafogadó államnak az a feladata, hogy ettől a családi hagyománytól eltávolítva őket mindannyiukat beillessze az őket visszafogadó társadalomba. A család és az iszlamista közösségek pedig bennük látják majd a jövő ígéretét. Különösen azon kiskorú fiúkban, akik még katonai kiképzést is kaphattak (*lásd* alább). Hogy a nyugati pszichológusok vagy a családi/iszlám hagyomány nyeri-e meg az árvák lelkéért folytatott harcot, nem tudhatjuk.

5.3 Akik ottmaradnak és folytatják a harcot

Mindezek tükrében elég nagy lehet azon idegen (terrorista) harcosok aránya, akik a muszlim világban maradnak, és vagy fedett életet élnek, vagy pedig egy másik ország másik frontján (pl. Afganisztán, Jemen, Líbia) folytatják a *dzsihádot*.[119] Ott viszont új stratégiára van szükség. A központi kormányok gyengesége nem csak az Iszlám Államnak, hanem más, ezekben az országokban tradícionálisnak számító *dzsihadista* hálózatoknak is teret enged. Líbiában az Iszlám Állam helyi filiáléjának Szirte városában elért sikerei (2015—2016) rövid életűek voltak, mivel az Elnöki Tanácsot (Presidency Council) támogató és a nyugati szövetségesek támogatását is élvező helyi miliciák hamar visszaszorították őket. Sikerükben szerepet játszott az a tényező is, hogy az Iszlám Állam Líbiában összegyűlt csapatai főleg nem líbiaiakból, hanem idegenekből álltak, így a velük szembeni ellenállás "nemzeti" színezetet is kapott.[120] Jemenben az al-Qaida hagyományosan nagyon erős és komoly riválisa az Iszlám Államnak. Az al-Qaida jemeni sikerének pont az az egyik záloga, hogy – az Iszlám Állam líbiai példájától eltérően – sikeresen toborzott és integrált helyi harcosokat a soraiba, és nem idegenekkel akarja megvívni a helyi harcot.[121]

2018. szeptember közepén indította az SDF (Syrian Democratic Forces) koalíció azt a támadást asz-Szuszah falunál (az Eupratész keleti partján, Deir ez-Zór tartományban, amelynek az volt a célja, hogy felszámolja az Iszlám Állam utolsó kelet-szíriai erődítményét és egyben az utolsó olyan összefüggő övezetet, amelyben az Iszlám Állam a magterületén még hatalmat tudott gyakorolni. A hírek szerint

[113] MOSTAFA 2017D.
[114] MOSTAFA 2017C.
[115] ELMANZALAWY 2017.
[116] MOSTAFA 2018A.
[117] MOSTAFA 2018B.
[118] MOSTAFA 2018C.
[119] SCHMITT 2018; DAWSON 2018, 5.
[120] INTERNATIONAL CRISIS GROUP 2017; ZELIN 2018; DAWSON 2018, 5.
[121] HOFFMAN 2016; SCHMITT – AL-BATATI 2018; DAWSON 2018, 5.

körülbelül 3.000 ISIS harcos rekedt a „zsebben", akiknek nagy része idegen (terrorista) harcos volt.[122] Ez a becslés csak ebben a zsebben 1.000 fő fölé tette az idegen (terrorista) harcosok számát. A későbbiekben ők lettek azok az idegen (terrorista) harcosok, akik fogságba estek (*lásd* fent).

A vissza nem térő idegen (terrorista) harcosok jelentős részét azonban nyilvánvalóan a meglévő közel-keleti, főleg szíriai[123] és iraqi *dzsihadista* hálózatok fogják felszívni. Ahogy az Iszlám Állam szóvívője, Abu Muhammad al-Adnani mondta, az Iszlám Állam vissza fog térni ahhoz a múltbéli állapotához, amelyben oly sikeres volt: újra egy gerilla harcot folytató felkelő csoport lesz.[124] Amíg a szunnita törzsi harcosok elnyomásként fogják fel a siíta kormányok uralmát Szíriában és Iraqban, addig az ellenállás és a *dzsihád* tüze lobogni fog.

Bár az Iszlám Állam összefüggő területi kiterjedésében megszűnt létezni, létrejöttének okai nem szűntek meg, és elszórt terrorista akcióikkal, rajtaütéseikkel szinte minden nap találkozhatunk.[125] Ha számszerűsítenénk az Iszlám Állam bukása utáni aktivitását az iraqi kurd Pesmerga Minisztériumtól a miniszterrel történt találkozó után kapott hivatalos adatok szerint 2017-ben, az Iszlám Állam területi bukása utáni rövid időszakban 17 ISIS támadásnak 19 áldozata volt az iraqi biztonsági erők és a lakosság soraiban. 2018-ban 459 támadást és 131 emberrablást regisztráltak, amelyeknek összesen 2.261 áldozata volt. Ez a szám 2019-ben eddig 178 támadásra és 84 emberrablásra rúg, amelyek 1.020 áldozatot követeltek.

Hogy az Iszlám Állam területi bukása utáni veszély nagyságrendjét felmérjük, álljon itt néhány adat. 2018 júliusában a koalíciós erők információja szerint 15.000—17.000 ISIS harcos volt még Iraqban és 13.000—14.000 Szíriában. Egy 2018. augusztus közepi ENSZ jelentés szerint Iraqban és Szíriában még mindig 20.000—30.000 fegyverese van az Iszlám Államnak.[126] Egy fél évvel későbbi és a mai napig is hiteles adatsor még mindig nagyon magas számokat mutat, amely számsor jól illusztrálja azt a veszélyt, amelyet az ISIS még "hamvaiban" is jelent a világ békéjére. Az ENSZ terrorizmus ellenes hivatalának vezetője egy 2019. február 13-i hír szerint bejelentette, hogy az Iszlám Állam területi bukása és veszteségei ellenére is veszélyt jelent, mert Iraq és Szíria területén a szövetségesek becslései szerint még 16.000—18.000 fegyverese maradt.[127] Ezt az adatot erősítette meg Guterres, az ENSZ főtitkára, aki szerint 14.000—18.000 ISIS harcos maradt, köztük 3.000 idegen (terrorista) harcossal.[128] James Jeffrey az Egyesült Államok speciális követe a koalíciós erők tanácsába 2019 márciusában szintén 15.000 és 20.000 közé tette a Szíriában és Iraqban még szétszórtan, bujkálva fegyverben lévő ISIS harcosok számát.[129] Az ISIS utóélete által jelentett veszély nagyságát mutatja, hogy szétszórva, fedésben, bizonyos körzetekben pedig tömegesen, kb. 15.000 ISIS harcos van még fegyverben Iraqban és Szíriában, közöttük akár 3.000 idegen (terrorista) harcossal.

Joseph Votel négycsillagos tábornok, az Egyesült Államok hadserege Központi Parancsnokságának vezetője leköszönése előtt figyelmeztetett, hogy feltétlenül szükséges fenntartani az offenzívát a mára már nagyrészt szétszóródott és szétesett ISIS ellen, amely ennek ellenére megtartotta vezetőit, harcosait, támogatóit, erőforrásait és azt az ideológiát, amely továbbra is táplálja az erőfeszítéseit." [130] Egyes becslések szerint az ISIS éves bevétele 50 és 300 millió USD között mozog készpénzben folyósított támogatások formájában.[131] Amennyiben nem tartják fenn az ISIS maradványaira nehezedő nyomást, a szervezet 6—12 hónapon belül újjáéled, és az Euphratész középső medencéjében újra területeket szerez – mondta az Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának egyik főhivatalnoka.[132] Az ISIS stratégiája a területi veszteség és vereség után egyértelmű. Ahogy az Iszlám Állam szóvívője, Abu Muhammad al-Adnani a fentiekben már idézett nyilatkozata fogalmazott, az Iszlám Állam vissza fog térni ahhoz a múltbéli állapotához, amelyben oly sikeres volt: újra egy gerilla harcot folytató felkelő csoport lesz.[133]

---

[122] SULEIMAN 2018A; SULEIMAN 2018B.

[123] Például a Hajat Tahrir as-Sam (korábban Dzsabhat al-Nuszra), Ahrar as-Sam, Núr ad-Dín al-Zenki, Fajlaq as-Sam vagy éppen a Turkistan Islamic Party (DAWSON 2018, 5).

[124] LOVEDAY 2017; DAWSON 2018, 5.

[125] 2018 szeptemberében az Iraqi Kurdisztán és a bagdadi kormányerők által ellenőrzött területek határvidékén Túz-Khurmátu és Szifre városainál is volt tűzharc a kurd *pesmergák* és az Iszlám Állam fegyveresei között. 2018. szeptember 26-án a koalíciós légierő az iraqi kurdisztáni Makhmour mellett, miközben 20 ISIS pozíciót bombázott a Qaracsogh-hegységben, elpusztított egy ISIS fegyverraktárt és megölt 3 ISIS fegyverest (http://www.rudaw.net/english/kurdistan/270920182).

[126] http://www.rudaw.net/english/kurdistan/270920182

[127] CHINA DAILY 2019; GULF NEWS 2019.

[128] BBC NEWS 2019.

[129] BBC NEWS 2019.

[130] BBC NEWS 2019.

[131] BBC NEWS 2019.

[132] BBC NEWS 2019.

[133] LOVEDAY 2017; DAWSON 2018, 5.

Francia források szerint abból a kb. 1.700 francia állampolgárból, aki 2013 óta elment harcolni Szíriába és Iraqba, körülbelül 400—450 fő esett el, 250 tért vissza Franciaországba. Jean-Yves Le Drian francia külügyminiszter 2017. december 8-i nyilatkozata szerint még körülbelül 500 vannak a szíriai harctereken (Idlib, Dél-Szíria határvidéke), de nekik már nagyon nehéz lesz visszatérni Franciaországba. További 500 ember holléte azonban ismeretlen.[134] Az "eltűntek" közül jónéhányan bújkálnak a Balkánon, várva a kedvező alkalomra. Hírek érkeztek arról is, hogy legalább 80 marokkói, oroszországi, szaudi és jemeni *dzsihadista* állt be a Fülöp-szigetek déli csücskén harcoló Abu-Szajjáf *dzsihadista* csoporthoz.[135] Hírek érkeztek még az észak-afganisztáni Dzsovzdzsan tartományból, hogy újabban egy francia ajkú *dzsihadistákból* álló csapat vert a közelben tábort.[136] További konfliktuszónák, ahol az idegen (terrorista) harcosok menedéket és munkát találhatnak: Líbia, Szomália, Jemen és Nigéria.

A fenti becslések szerint tehát az Iszlám Állam szíriai és iraqi frontjára érkezett kb. 40.000 idegen (terrorista) harcosból kb. 3.000 fő még mindig a globálissá vált *dzsihád* valamelyik frontján harcol, vagy fedésben várja a pillanatot, hogy akár Európában, akár valamely csatatéren folytathassa a harcot. Antonio Guterres, az ENSZ főtitkára fent említett friss nyilatkozatában az "eltűnt" idegen (terrorista) harcosok számát 15 % körülre (kb. 6.000 fő) teszi.[137] Közülük jó néhány százan, akár ezren is lehetnek európai eredetűek, akik, mint azt már említettük, szaporítják azon akták számát, amelyeket a nyugati szolgálatok nem tudnak lezárni, nem tudván, hogy az illető idegen (terrorista) harcos vajon elesett, vagy valahol bújkálva folytatja a harcot, és bármikor felbukkanhat Európában, hogy beváltsa a hozzá fűzött reményeket.

5.4 Akik visszatértek

Az idegen (terrorista) harcosok kérdése sajnos nem egy lezárt konfliktus elemzésének, értékelésének és utókezelésének a kérdése. Teljesen nyilvánvaló, hogy a "kalifa" sorsától, 2019. október 27-én bekövetkezett halálától, és az Iszlám Állam bármely formájú szíriai és iraqi túlélésétől (pl. al-Adnani nyilatkozata a gerilla harcot folytató felkelő csoport formához való visszatérésről, *lásd* fent) függetlenül a *dzsihád* eszméje olyan nyilvánosságot kapott, amely világszerte minden eddiginél ismertebbé és a szunnita muszlimok körében minden eddiginél népszerűbbé tette a "szent ügyet". Ezért a visszatérő harcosok között is különbséget kell tennünk a "szent ügyet" fegyverrel szolgáló és a közösséget on-line felületeken népszerűsítő aktivisták között. Az eszme olyan méretű internetes (honlapok, internetes hírportálok, social media) disszeminációjának lehettünk ez elmúlt években ugyanis tanúi,[138] amely kulcsszerepet játszott az idegen (terrorista) harcosok verbuválásában és a nyugati társadalmakban integrációs gondokkal küzdő muszlimok radikalizálásában.[139] A jelenséget összefoglalóan *virtuális kalifátusnak* nevezhetjük,[140] amely a jövőben legalább akkora veszélyt fog jelenteni, mint az Iszlám Állam a fizikai kiterjedésében, mert ezt a *virtuális kalifátust* szinte lehetetlen elpusztítani. A világ legnagyobb globális közösségi média szolgáltatóinak minden igyekezete ellenére a *virtuális kalifátus* él és virul, amelyben komoly szerepet játszhatnak azok a nyugati társadalmakból érkező idegen (terrorista) harcosok, akik nem fegyverrel, hanem kommunikációs és IT ismeretekkel szolgálták és szolgálják a *dzsihád* ügyét. Ők lesznek azok, akik Szíriából és Iraqból visszatérve, vagy a világ más, számukra biztonságos területein folytatják a harcot a virtuális térben, és az on-line felületeiken keresztül ezreket, tízezreket, vagy százezreket fognak radikalizálni.

Az idegen (terrorista) harcosok visszatérése egy összetett kérdéskör. A jelenség megértéséhez szükség van annak felismerésére, hogy az idegen (terrorista) harcosok visszatérése több ütemben zajlott. A különböző ütemek között lényegi filozófiai és motivációs eltérések figyelhetők meg. Ezért a különböző ütemekben visszatérők kezelése is eltérő módszertant kíván.

5.4.1 Az első ütem (2014—2016) a visszatérés oka az a folyamatos erózió volt, amelynek során a

[134] RUDAW 2017.
[135] RUDAW 2017.
[136] RUDAW 2017.
[137] UNITED NATIONS 2019.
[138] BERGER – MORGAN 2015; KLAUSEN 2015, 1-22; BLOOM – TIFLATI – HORGAN 2017; DAWSON 2018, 7; WINTER 2018A, 103-121.
[139] Mind a szent háborúhoz való szíriai és iraqi csatlakozásban, mind terrorcselekmények elkövetésében, mind pedig a dzsihád eszméjének európai terjesztésében és a szimpatizánsok világméretű hálózatának felépítésében és fenntartásában.
[140] WINTER 2015; DAWSON 2018, 7; BLOOM – DAYMON 2018; WINTER 2018B.

1. kiábrándult vagy a harcra ráunt, esetleg a harc elől menekülő idegen (terrorista) harcosok az elmúlt években akár hivatalosan, útlevéllel, akár a menekült/migrációs áradat leple alatt azonosítatlanul tértek vissza; illetve
2. ugyanezeken az utakon szándékosan küldték őket haza hálózatépítési vagy közvetlenül terrorcselekmények elkövetésének céljával.

Az Európába visszatértek döntő többsége ebben a hullámban érkezett vissza.

5.4.2 A második ütem (2017—2018) az Iszlám Állam végnapjaihoz köthető, amikor

3. a területi kiterjedésében bukásra ítélt Iszlám Állam káderei menekülni kezdtek.
4. Az idegen (terrorista) harcosok utolsó csoportja abból a közel 1.000 harcosból áll, akik ott rekedtek, és végül Kelet-Szíriában az SDF fogságába estek. Ugyanekkora lehet azon idegen (terrorista) harcosoknak a száma is, akik iraqi fogságban vannak. Az ő visszatérésüknek minimális az esélye, mivel egykori hazájuk nem nagyon fogadja vissza őket, sőt az állampolgárságukat is megvonja tőlük.
5. Az utolsó csoport pedig azokat az ismeretlen helyen lévő, a harcokban oda nem veszett idegen (terrorista) harcosokat foglalja magába, akiknek a sorsa ismeretlen (*lásd* az előző fejezetet).

Ebben a periódusban alig-alig tért vissza néhány idegen (terrorista) harcos.

5.4.1.1 A harcokból való kiábrándulásnak számos oka lehetett. Ezen okok egyike az volt, amikor 2016-ban az idegen (terrorista) harcosok zsoldját az Iszlám Állam csökkentette. 2016 januárjában az Iszlám Állam ugyanis felére csökkentette az idegen (terrorista) harcosok zsoldját, aminek következtében a számuk jelentősen lecsökkent, és Raqqából sem érkezett már utánpótlás.[141]

A kurd *pesmergák* és a bagdadi kormánycsapatok 2015. tavaszi ellentámadása az iraqi Anbar tartományban sikereket ért el. Az állandó és pontos légicsapásoktól demoralizálódott ISIS harcosok, elsősorban az idegen (terrorista) harcosok elkezdtek elszivárogni a harctérről.[142]

Egy 2016. januári hadművelet végén az al-Hasd al-Sa'abi siíta milicia egy, az iraqi al-Daluwijia körzetben végrehajtott hadművelete során több idegen (terrorista) harcost (köztük kínai és szaudi harcost) is megölt. A halottak között az idegen (terrorista) harcosok (külföldi arabok és más állampolgárságúak) aránya ekkor már alig érte el a 10 %-ot. A többi harcost a helyi iraqi szunnita arab falvakból verbuválták.[143]

Azokra az idegen (terrorista) harcosokra, akik gyávának mutatkoztak a harcban, elhagyták a csatateret, dezertáltak az alakulatuktól, vagy megtagadták a parancsot, halálbüntetés várt. Ilyen hírek szép számban szivárogtak ki az Iszlám Állam területéről, amelyek nem is titkolták ezeket az eseteket, és – hagyományaihoz híven – a kivégzéseket nyilvánosan hajtotta végre. Sajtóhírek szerint már 2014 decemberében egy ilyen pogrom során csak a szíriai Raqqában 100 idegen (terrorista) harcost tartóztattak le, és végeztek ki a fenti vádak valamelyikével.[144] Egy nappal későbbi sajtóhír, amely az ISIS által megszállva tartott Raqqából és Moszulból kiszivárgott bizalmas információkra épül, arra utal, hogy az idegen (terrorista) harcosok megkísérelték felvenni a kapcsolatot otthon maradt szeretteikkel, hogy kipuhatolják az eljárás alá vonás nélküli hazatérés lehetőségeit. Emellett tudvalévő volt, hogy az idegen (terrorista) harcosok egyes etnikai csoportjai között is volt feszültség az erőforrások birtoklása miatt.[145]

5.4.1.2 Számos olyan esetet ismerünk, amikor Európában olyan *dzsihadisták* követtek el terrorcselekményeket, akik visszatérő idegen (terrorista) harcosok vagy közel-keleti *dzsihadisták* voltak, illetve jártak Szíriában, Iraqban vagy a Közép-Keleten kiképzésen. Többen voltak közöttük, akik a menekültáradattal érkeztek Európába.[146] A következő rövid összeállítás azokat az ismert eseteket tartalmazza, amikor a *dzsihadista* terrorcselekményekben olyan terroristák vettek részt, akik jártak a közel-keleti hadszíntereken, és az első visszatérő hullámban tértek vissza Európába, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy terrorcselekményeket kövessenek el.

Dátum	Név	Nemzetiség	Helyszín	Áldozatok	Kiképzés helye
2011. 03. 11.	Mohammed Merah	algériai francia	Toulouse	1 francia ejtőernyőst lőtt le	

[141] SARHAN 2016A.
[142] Szamy Maszoudi, helyi siíta vezető nyilatkozata: „Intelligence sources of Wadullah forces confirmed a mass escape of foreign fighters among ISIS from Anbar province, while Iraqi fighters of ISIS are asking for amnesty." SARHAN 2015C.
[143] SARHAN 2015C.
[144] MAMOUN 2014D. *Lásd* még MAMOUN 2014C.
[145] SARHAN 2014.
[146] 'Mohamed Ahmed', az egyik 2015. november 13-i párizsi merénylő például Budapesten keresztül.

2011. 03. 15.			Montauban	2+1 francia ejtőernyőst lőtt le	Afganisztán, Pakisztán. al-Qaida, 2011
2011. 03. 19.			Toulouse	1 rabbit és 3 gyereket lőtt le egy zsidó iskolában	
2012. 08.	1 csecsen,1 dagesztáni, 1 török		Spanyolország	terrorcselekmény előkészülete	Afganisztán/Pakisztán
2013. 06—09.	9 fő		Spanyolország	csatlakozás szíriai dzsihadistákhoz	Szíria
2013 vége	számos letartóztatás		Franciaország, Belgium, Németország, Hollandia, Egyesült Királyság	csatlakozás szíriai dzsihadistákhoz	Szíria
2013. 05.	Michael Adebolajo, Michael Adebowale	szomáli	Woolwich, London	elgázolták és leszúrták Lee Rigby brit katonát	
2014. 05.	Mehdi Nemmouche	algériai francia	Brüsszel	a Zsidó Múzeumben lelőtt 4 embert	Iszlám Állam, Szíria
2015. 01. 07.	Cherif Kouachi, Said Kouachi		Párizs	Charlie Hebdo szerkesztősége, 12 halott	Jemen, al-Qaida
2015. 01. 08.	Amedy Coulibaly		Párizs	lelőtt egy rendőrtisztet	Iszlám Állam, Szíria
2015. 01. 09.			Port de Vincennes	zsidó üzletben lelőtt 4 vásárlót	
2015. 01.	13 elfogott, 2 agyonlőtt terrorista		Verviers, Belgium	terrorcselekmény előkészülete	Szíria
2015.	Ayoub el-Khazzani	marokkói	Thalys vonat Párizs – Brüsszel	tömeggyilkosság kísérlete	Szíria
2015. 11. 13.	9 terrorista közül Omar Ismail Mostefai, Samy Amimour, Fouded Mohamed.Aggad	algériai, marokkói	Párizs, Bataclan	130 halott	Szíria

9. ábra. Terrorcselekmények vagy azok kísérlete, amelyek idegen (terrorista) harcosokkal hozhatók összefüggésbe[147]

5.4.2.3 A Moszul visszafoglalására kezdetben a kurd *pesmergák* által indított, majd a bagdadi kormánycsapatok[148] által 2017 végén befejezett offenzíva előrehaldtával az Iszlám Állam vezető káderei fokozatosan "kivonultak" (elmenekültek) Moszulból, és a sajtóértesülések szerint magukra hagyták az idegen (terrorista) harcosokat, hogy, akár életük árán is, a végsőkig tartsák a várost.[149] Ezen káderek jelentős része eltűnt a hatóságok látóköréből.

5.4.2.4 Az SDF erők által Kelet-Szíriában foglyul ejtett több ezer ISIS harcos, közöttük kb. 1.000 idegen (terrorista) harcosnak, továbbá annak a kb. 1.000 idegen (terrorista) harcosnak a sorsa, akik Iraqban estek fogságba, úgy tűnik egyértelmű – helyi bíróság előtt fogják végezni. Mint azt az előző fejezetben már részletesen tárgyaltuk, az idegeneket egykori országaik alig-alig hajlandók visszafogadni, állampolgárságuktól is gyakran megfosztják őket, így az ő visszatérésüknek már szinte semmi esélye sincs.

5.4.2.5 A már visszatért idegen (terrorista) harcosok mellett fennáll még a veszélye annak, hogy a szem elől tévesztett több ezer idegen (terrorista) harcos, akikről nem tudják, hogy elesett-e, vagy valamelyik dzsihadista szervezet kötelékében folytatja-e a harcot, valamikor visszatér. Az ő aktáikat a nyugati szolgálatok még hosszú évekig nem tudják lezárni, ami komoly biztonságpolitikai kockázatot rejt magában.

David Wells már 2016-ban összefoglalta az idegen (terrorista) harcosok visszatérésének három fő problémáját: 1) mi történik, ha észrevétlenül térnek vissza, 2) ha sikerül azonosítani őket, akkor sem tudjuk, hogy mik a szándékaik, 3) ha azonosítjuk és elfogjuk őket, akkor is nehéz a többezer kilométerre esetleg elkövetett bűncselekményeiket rájukbizonyítani.[150] Akkor még úgy tűnt, hogy az állandó katonai támadások és a közülük kikerülő sok öngyilkos merénylő miatt az idegen (terrorista) harcosok visszaáramlása problémájának súlya csökkenni fog. A katonai megoldás korlátjának ugyanakkor azt tartja, hogy az államok – emberi jogi problémák miatt – nem bombázhatják korlátlanul saját állampolgáraikat. Az alternatív megoldásokban azonban ő is bizonytalan. Adhatunk-e amnesztiát azoknak, akik önként, az Iszlám Államból kiábrándulva térnek vissza? Ajánlhatunk-e különféle repatriációs, visszailleszkedési programokat?

[147] BAKKER – DE ROY VAN ZUIJDEWIJN 2015, 3-7.
[148] Haider al-Abadi iraqi miniszterelnök 2017. február 19-én jelentette be a Moszul nyugati felének (a Tigris jobb partján fekvő városrész) visszafoglalására indított offenzíva kezdetét. ADEL 2017.
[149] ADEL 2017. Dzsawad al-Talibawi, az al-Hashd al-Sha'abi (Népi Mozgósítási Erők) egyik tagszervezetének, az Asa'ib Ahl al-Haq katonai szóvívőjének nyilatkozata.
[150] WELLS 2016.

Miként térítsük el őket az Iszlám Állam iránti hűségtől, ha otthon börtönbüntetés vár rájuk? Ajánljunk-e nekik vádalkut? Wells megjegyzi, hogy ezen megoldások korlátlan alkalmazása a közvélemény komoly felháborodását válthatja ki. Az Iszlám Államhoz és más *dzsihadista* szervezetkhez való csatlakozás azonban mindenképpen bűncselekménynek számít, ennek alapján számos ítélet született Európában, és mára világossá vált, hogy Wells elképzeléseivel szemben a katonai megoldás a későbbiekben is erős opció maradt, hiszen maga a brit külügyminiszter is inkább halottan szerette volna látni azokat a brit állampolgárokat, akik elmentek harcolni a *dzsihád* oldalán, minthogy hazatérjenek.[151] Ráadásul az Iszlám Állam bukása után egyik ország sem szívesen fogadta volna vissza azon állampolgárait, akik az Iszlám Állam oldalán harcolva fogságba estek a harcok során, és most szíriai és iraqi fogolytáborokban várnak sorsukra (részletesen *lásd* fent).

A visszatérő idegen (terrorista) harcosokról szóló diskurzus és a problémakör szinte minden aspektusának a legjobb összefoglalóját azonban a mai napig az Amandine Scherrer szerkesztette kötet adja.[152] Ebben található néhány adatsor, amely az Európa némely országából kiutazott és visszatért idegen (terrorista) harcosok számát elemzi (*10. ábra*). Az Európából szerintük elment 4.558 idegen (terrorista) harcosból 1.192 tért vissza. Ha a globális jelenség adatsorait nézzük, a becslések szerint 2017 októberéig a szíriai és iraqi harcterekre utazott kb. 40.000 idegen (terrorista) harcosból 5.600 tért vissza származási országába.[153]

	Kiutazott	Visszatért	Átlag
Európa összes	4.558	1.192	26 %
Belgium	413	125	30 %[154]
Dánia	145	67	46 %[155]
Egyesült Királyság	850	425	50 %
Franciaország	1.910	225	12 %
Hollandia	280	50	18 %
Németország	960	300	31 %[156]

10. ábra. Európai idegen (terrorista) harcosok visszatérési adatai (SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 32).[157]

Az Európába visszatért idegen (terrorista) harcosok kérdéskörének vizsgálatakor három aspektust mindenképpen elemeznünk kell. 1) A visszatérőkkel szembeni fellépés jogi kereteit, 2) a repatriáció lehetőségeit, illetve 3) a visszatérésük jelentette biztonsági kockázatokat.

1) Jogi felelősségre vonás.[158] Az utóbbi időben a világ számos (jellemzően nyugati) országában felerősödött az Iszlám Állam (vagy más *dzsihadista* szervezetek) soraiban harcoló idegen (terrorista) harcosok elleni jogi fellépés lehetőségeiről és értelméről szóló diskurzus. Jelen szerző nem lévén jogász, ezért e tanulmány a kérdéskörnek csak a legfontosabb elemeit érinti, gondolatébresztő céllal. A viszonyítási pontok elsősorban az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2170/2014[159] és 2178/2014[160] számú határozatai és a belőlük levezetett nemzetállami jogszabályok[161] lehetnek, amelyek sürgetik az idegen (terrorista) harcosok elleni fellépést. Emellett számos olyan fórum is volt, amely az idegen (terrorista) harcos jelenségre kívánt politikai, biztonságpolitikai, jogi és szociológiai válaszokat adni. Ilyen volt például a The Hague – Marrakech Memorandum on Good Practices for a More Effective Response to the FTF (Foreign Terrorist Fighters) Phenomenon, amelynek az ajánlásait a Global Counterterrorism Forum is magáévá tette. A Hága – Marrakes Memorandum 19 jó gyakorlatot is felsorol tematikus egységekre osztva.[162] Némely NGO-k

[151] VALE 2017.
[152] SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018.
[153] BBC NEWS 2019.
[154] További egyharmadról azt feltételezik, hogy elesett, egyharmadról pedig, hogy kint maradt Szíriában és/vagy Iraqban. SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 32.
[155] Dán információk szerint 35-en maradtak kint. SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 33.
[156] A becslések szerint 150-en estek el. SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 32.
[157] SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 32.
[158] MEHRA 2018A. A tanulmány jó összefoglalója azoknak a nemzetközi és nemzeti jogi lehetőségeknek, amelyek alapján az idegen (terrorista) harcosokat is vád alá lehet helyezni.
[159] 2014. augusztus 15. http://unscr.com/en/resolutions/doc/2170.
[160] 2014. szeptember 24. http://unscr.com/en/resolutions/doc/2178.
[161] A téma egyik legjobb, 2016-ig terjedő áttekintését adja VAN GINKEL – ENTENMANN 2016, 60-61, Fig. 7, a nemzeti jogszabályok pontos megnevezésével.
[162] GLUŠAC 2015, 42.

szerint[163] 1) nem szabad egységesen kriminalizálni mindenkit; 2) az általános rendelkezések veszélyeztethetik az egyes idegen (terrorista) harcosok személyi szabadságjogait; 3) romboló hatásuk lehet az idegen (terrorista) harcosok felügyelete alatt álló civilekre; 4) rombolják az állam hitelességét, amennyiben nem váltják ki a kívánt hatást; 5) emberek nagyobb csoportjait idegeníthetik el, és ezzel a terrorizmus malmára hajthatják a vizet; és végül talán a legfontosabb és leggyakoribb eset, hogy 6) az állampolgárság általános, adminisztratív elvek mentén történő megvonása nem felel meg az arányosság elvének, hontalanná tesz embereket és megfosztja őket a *fair* bírósági eljárás lehetőségétől.[164] Mindettől függetlenül az érintett államok döntő többsége, köztük Nagy-Britannia következetesen alkalmazza a denacionalizáció eszközét (*lásd* fent).[165]

Ezek a jogvédő szervezetek tiltakoznak azért, hogy például a Szíriában az SDF által foglyul ejtett idegen (terrorista) harcosokat 1) olyan származási országoknak adják ki vagy inkább vissza, ahol nem lesz *fair* eljárásban részük, és halálra is ítélhetik őket; 2) vagy olyan országnak adják ki, mint például Iraq, ahol a népírtás kategóriába tartozó bűncselekményeket elkövethették, vagy azoknak részesei, támogatói lehettek, és ahol érvényben van a halálbüntetés. Iraq él is a halálbüntetés kiszabásának lehetőségével (*lásd* fent).

Az európai jogrend szerint azonban még a jogvédők által túl keménynek és túl általánosnak ítélt "terrorizmus ellenes" jogszabályok ellenére is nagyon nehéz a már visszatérteket eljárás alá vonni, esetleg elítélni. A terrorszervezethez való csatlakozáson kívül szinte alig lehet bármely bűncselekményt rájuk bizonyítani (az elkövetőt azonosítani, tanukat keresni és a bírósági tárgyalásra elhozni stb.) Ezért nem csodálkozhatunk, ha a vissza nem tért idegen (terrorista) harcosokat, akik közül körülbelül ezren az SDF szervezetek fogságában vannak Kelet-Szíriában, egyik származási ország sem akarja visszafogadni. A bűncselekmények miatti felelősségre vonás nehézkessége mellett leginkább az utolsókig kitartó és most visszafogadandó idegen (terrorista) harcosok által jelentett terrorfenyegetettség veszélye miatt zárkóznak el a visszafogadástól.

Idegen, például európai bíróságok azon esetekben járhatnak el a háborús, emberiség elleni bűncselekmények vagy éppen genocídium vád esetében, ha az 1) elkövetők saját állampolgáraik voltak (*active nationality principle*), 2) ha az áldozatok saját állampolgáraik voltak (*passive nationality principle*); vagy, ha 3) a hivatkozott bűncselekményeket az adott ország területén hajtották végre (*territoriality principle*). Hasonlóképpen a jog eszközével kell fellépni azokban az esetekben, amikor valaki terrorcselekmény elkövetését tervezi, vagy arra előkészületeket tesz, illetve, ha terrorszervezethez való csatlakozás céljából utazik Szíriába vagy Iraqba. Néhány kivételes esetben, nagyon súlyos bűncselekmények esetében a bíróságok akkor is eljárhatnak, ha a felsorolt három körülmény egyike sem áll fenn.[166]

Számos bírósági eljárás indult az európai bíróságokon a felsorolt három tényállás keretében, de a tömegesen Európába érkező menedékkérők és migránsok[167] újabb kihívásokkal állították szembe a bíróságokat. Egyrészt olyan menedékkérők/migránsok is érkeztek, akik maguk követtek el bűncselekményeket, másrészt olyanok is voltak közöttük, akik az iszlamisták által elkövetett bűncselekmények elszenvedői vagy tanui voltak.

A hazatérő idegen (terrorista) harcosoknak a frontországokban végzett tevékenységét és ezzel együtt a velük járó kockázatot az európai/nemzeti szolgálatoknak kell vizsgálniuk. A harcosok esetleges vád alá helyezésének azonban komoly gátat szab, hogy az ügyészek sokáig nem tudtak és sok esetben a mai napig sem tudnak a helyszínen vizsgálatokat folytatni. Az sem világos, hogy a mások, elsősorban NGO-k[168] által gyűjtött adatok felhasználhatók-e az eljárásban. Az ENSZ különböző fórumai döntéseikkel felállítottak olyan keretrendszereket, amelyek segítenek az elkövetett bűncselekmények felderítésében.[169]

---

[163] DOWDING – MCKEON 2016, 1-31.

[164] GIBNEY 2015; VAN WAAS 2016, 469-487; DOWDING – MCKEON 2016, 1-31.

[165] Az 1981-es Brit Állampolgársági Törvény (British Nationality Act), 40(2) paragrafusa, illetve ennek egy 2006-os kiegészítése nem előzetes bírósági eljáráshoz, hanem a kormány (belügyminiszter, külügyminiszter) döntéséhez köti az állampolgárság hatósági megvonását. A döntés indoklásaként az állampolgárság megvonásának a közösség javát kell szolgálnia. A döntést utólag bíróságon meg lehet támadni. DOWDING – MCKEON 2016, 28-30.

[166] Ha az az ország, ahol a bűncselekményt elkövették nem akar vagy nem képes eljárni (unwilling or unable) az ügyben. Az államoknak a nemzetközi szerződéses jog alapján kötelességük eljárni olyan bűncselekmények ügyében, mint az emberkínzás, és a nemzetközi szokásjog alapján joguk van eljárni olyan bűncselekmények ügyében, mint a háborús bűnök, emberiség elleni bűncselekmények vagy éppen a népírtás.

[167] 2017 januárja és októbere között 339.000 szíriai és 156.000 iraqi menedékkérelmet regisztráltak Európában (MEHRA 2018).

[168] Szíriában például: *Syria Justice and Accountability Centre*, a *Syrian Observatory for Human Rights* és a *Violations Documentation Center in Syria*, Iraqban pedig a *National Institute for Human Rights* és a *Hammurabi Human Rights Organization*.

[169] OPCW-UN Joint Investigative Mechanism (JIM) (ENSZ Biztonsági Tanácsa 2235(2015) számú határozata); International Independent Commission of Inquiry (CoI) (Ensz Emberi Jogi Tanácsa); International, Impartial and Independent Mechanism (IIIM) (ENSZ Közgyűlése 71/248 (2016) számú határozata).

Fájó szívvel kell végezetül megállapítanunk, hogy a nyugati szakirodalom és a közbeszéd sokkal nagyobb figyelmet szentel azon néhány tucat, néhány száz, vagy néhány ezer (1.192) visszatért idegen (terrorista) harcos jogi helyzetének, főleg védelmének, mint azon, általuk üldözött vallási és etnikai kisebbségekének (jazidiak, szíriai és iraqi keresztények, sabaak síták stb.), akik közül ezrek vesztek oda, tízezrek, százezrek lettek földöbfutóvá. És ennek következtében tömegek menekültek el például Európa felé, ahol az európai menekülttáborokban a muszlimok ugyanúgy üldözik őket, és a hatóságok ijedten konstatálják, ha valaki üldözött keresztényként jelentkezik be náluk, és védelmet kér. Mert üldözött kereszténynek lenni Európa nyugati felén nem jelent automatikus megértést, és nem vált ki különösebb empátiát a hivatalokban. Ahogy Mar Nicodemus, moszuli orthodox metropolita fogalmazott: „Európában a békáknak több joguk van (nagyobb jogvédelem alá esnek), mint az üldözött keresztényeknek".

2) Reintegrációs programok. Van néhány olyan ország (Skandináv államok, különösen Dánia), amely a jogi felelősségre vonás alól bűncselekmény hiányában vagy bizonyíthatóság hiányában[170] mentesülő idegen (terrorista) harcosokat reintegrációs programokkal próbálják visszailleszteni a társadalomba.

A visszatérő idegen (terrorista) harcosok esetében azonban nem csak az okoz gondot, hogy származási országa vajon kriminalizálja-e a tevékenységét (bünteti-e már a csatlakozás ténye vagy egyéb konkrét, rábizonyítható bűncselekmények ügyében), vagy pedig megkísérli a 'repatriálását', az általa egykor elhagyott társadalomba való visszailleszkedését különféle programokkal elősegíteni. Akármilyen céllal is tér vissza az idegen (terrorista) harcos, neki személyesen és a befogadó társadalomnak is szembe kell néznie néhány olyan jellemzően lélektani problémával, amely nehezíti a visszailleszkedést, nagyban befolyásolja hátralévő életét, a társadalom szempontjából pedig megkérdőjelezi a reintegrációs programok sikerességét és értelmét. Ezek közül a teljesség igénye nélkül lássunk néhányat.

1) Posztttraumás stressz. A jelenség a frontokat megjárt, harcokban részt vett veteránok körében évtizedek óta ismert, könyvtárnyi szakirodalommal rendelkező jelenség. Tömegesen fordult elő a Vietnámot, illetve a két öbölhábút vagy éppen Afganisztánt megjárt amerikai katonák körében. A világnak a megszokott civilizációs közegtől merőben eltérő arca, az ott megtapasztalt stressz és az általuk látott borzalmak olyannyira megváltoztathatták életüket, hogy sokuk már nem tudott visszailleszkedni abba a családba és társadalomba, ahonnan kiszakadt.[171]
2) Nyugaton a visszailleszkedés egyik útja az volt, ha a veterán továbbszolgált a seregben, vagy valamely más fegyveres testületnél vállalt munkát. Ez a megoldás a nyugatra visszatért *dzsihadisták* körében természetesen kizárt.
3) A helyzetet súlyosbítja, hogy a visszatérő idegen (terrorista) harcosok alapélménye az marad, hogy az Iszlám Állam soraiban 1) egy olyan "szent, egyedül üdvözítő ügyre" esküdtek fel, amelyben őszintén hittek és feladták érte korábbi életüket, 2) fegyverük volt, 3) hatalmuk volt, 4) egy erős közösséghez tartoztak, amely a világ sok területén népszerűségnek örvendett, 5) megbecsült tagjai voltak ennek a bajtársi közösségnek. 6) Ők az iszlám hősei voltak, a 7. századi kalifák igaz hitének követői, egy külön harcos kaszt tagjai.
4) Akármennyire is kiábrándultak voltak, pontosan tudták, hogy a Kalifátusból visszatérve azokba a sok esetben a társadalom perifériáján lévő szegregált közösségekbe, ahol korábbi, sokuk által kudarcosnak ítélt életüket élték ezen kiváltságokból és a dicsőségből semmi nem marad. Sőt, a nyugati társadalom és a hatóságok szemében örökre megbízhatatlanok maradnak. Ez a "megbízhatatlan státusz" vissza fogja nyomni őket abba a közegbe, amelytől amúgy ki kellene szakadniuk.[172]
5) Természetes, hogy a magukhoz hasonlók társasságát fogják keresni. Ezek a bajtársi közösségek akarva-akaratlanul a hamu alatt izzó parázs formájában életben fogják tartani a lángot, amely könnyen ismét fellobbanhat, és a reintegrálódó egykori harcos ismét visszatérhet, elfojtott emlékei ismét a felszínre törhetnek és könnyen radikalizálódhat.
6) A nyugati országokban működő iszlamista szervezetek pedig egyenesen vadászni fognak rájuk mint hiteles harcosokra, hogy céljaiknak megfelelően integrálják őket a szervezeteikbe – legyenek

[170] Azon kívül, hogy önként és dalolva csatlakoztak egy szélsőséges *dzsihadista* terrorszervezethez (Iszlám Állam, al-Nuszra Front stb.), majd otthagyva a frontot visszatértek, más bűncselekmény gyanúja nem vetődött fel velük szemben, vagy legalábbis nem tudták azt bizonyítani.

[171] Az ókori birodalmak, mint például az asszírok hadjáratai során külön szertartások keretei között engedték el a katonákat (elszakadás fázisa) az idegen országokban, a káosz világában folyó hadjáratokra (köztes lét fázisa), és a hadjáratok végén külön szertartások szolgálták a visszailleszkedésüket a birodalom hétköznapi életébe (visszatérés fázisa).

[172] GLUŠAC 2015, 39.

azok akár mecsetek körül szerveződő muszlim egyesületek, akár iszlamista politikai vagy terrorista szervezetek.

7) A nyugati társadalomban élő családjuk és közösségük szemében a megítélésük és megbecsülésük alapélménye továbbra is az lesz, hogy ők harcoltak az "igaz ügyért", így viszonyítási pontnak számítanak majd.
8) Készülnek-e rájuk szabott reintegrációs programok, vagy pedig azokon a csoportterápiás beszélgetéseken kell részt venniük, amelyeket az általuk züllöttnek és dekadensnek tartott nyugati társadalom az iszlám által halálos bűnnek tartott szenvedélybetegségek (alkoholizmus, drogfüggőség) kezelésének részeként használ. Mert a kötelező reintegráció során a harcos fel fogja tenni az általa jogosnak tartott kérdést: Mit keresek én itt?

Mindezek ellenére egy pillanatig sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az Iszlám Állam ideológiája és az ahhoz csatlakozók és azért harcolók működtették a 21. század legbrutálisabb terrorállamát, amely egy szélsőséges vallási ideológia felsőbbrendűségének jegyében a nyugati világ alapjait képező emberi jogok mindegyikét sárba tiporták. Egyenként. Arról, hogy az Iszlám Állam fanatikus pusztításának hány áldozata volt, szinte alig esik szó.

Ha ez az ideológia győzedelmeskedett volna, a most visszatért idegen (terrorista) harcosok a legelhivatottabb követői maradtak volna, és gondolkodás nélkül követtek volna el vallási és etnikai alapú genocídiumokat és emberiség elleni bűncselekményeket.

Azokról az „anomáliákról", amelyek a modern nyugati gondolkodás által – akár a közösség jogaival szemben is – előtérbe helyezett személyes szabadságjogok nyugati normáit sértik, mint például a női egyenjogúság és a kiskorúak védelme terén már korábban írtunk.[173] Itt is le kell szögeznünk, hogy az eltérő kulturális/vallási/társadalmi normák senkit sem mentesíthetnek a nyugati jogrend erkölcsi és jogi normáinak megsértését követő felelősségre vonástól. Ezt azért is kell hangsúlyoznunk, mert a hazatérő vagy éppen haza nem térő idegen terrorista harcosok cselekedeinek megítélése és jövője körüli diskurzusban egyre kevesebb szó esik a közvetlenül általuk vagy az általuk támogatott szervezet (Iszlám Állam és egyéb *dzsihadista* terrorszervezetek) által bántalmazott[174] egyének és közösségek jogairól. Kevés szó esik azon bűnök súlyáról és arról a szenvedésről – beleértve olyan vallási és etnikai kisebbségek szándékos üldözését vagy írtását, mint például a szíriai/iraqi jazidi kurdok[175] és arámi keresztények – amelyek a jelenkori történelem utolsó évtizedeiben szinte példa nélküliek és próbára tehetnék a nemzetközi bíróság (ICC) ítélőképességét, például a genocídium megítélése terén.

[173] MIGRÁCIÓKUTATÓ 2019A.
[174] Üldözött, megzsarolt, elpusztított.
[175] Jazidi tömegsírokból eddig több mint 3.000 ártatlanul, csak a vallási hovatartozása miatt lemészárolt ember maradványa került elő, 1.500 jazidi nő lett öngyilkos, miután (szex)rabszolgaként megbecstelenítették, és 2018 elején még 1.500 jazidi nő hiányzott. További harcok és a menekülés során még jazidiak ezrei estek áldozatul az Iszlám Állam tombolásának, amely Iszlám Állam alsóbbrendűnek tart minden hitetelent.

6. Terrorizmus, idegen (terrorista) harcosok és a migráció

Már a menekült, majd migrációs válság legkorábbi szakaszában is világos volt, hogy a nagy, jellemzően ellenőrizetlen tömegek Európába özönlését a *dzsihadista* terrorszervezetek és más, jellemzően bűnszervezetek is ki fogják használni. 2016. év eleji statisztikák szerint például a Németországba érkező menekültek mindössze 25—30 %-a rendelkezett érvényes útiokmányokkal, és a német rendőrség a beérkezők mindössze 10 %-ától tudott ujjlenyomatot venni.[176] A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy például a Német Szövetségi Bevándorlási Hivatal adatai szerint 400.000 olyan menekült/migráns volt ekkor az országban, akinek a személyazonossága ismeretlen volt, és 130.000-re tehető azoknak a száma, akik eltűntek az országból.[177]

Az Iszlám Állam amúgy már a válság kezdetén azzal fenyegette Európát, hogy Líbián keresztül félmillió migránssal árasztja el az Uniót,[178] Törökországon keresztül pedig 4.000 *dzsihadistát* küld a kontinensre.[179] Ebben segítségükre lehet, hogy az Iszlám Állam a kelet-szíriai területek kormányhivatalaiban és az elfoglalt iraqi területeken rengeteg (250.000 darab) üres útlevelet és eszközöket zsákmányolt további útlevelek előállítására.[180] Ahogy a 2015. november 13-i párizsi terrortámadás után Bernard Cazeneuve, akkori francia belügyminiszter is utalt arra, hogy az Iszlám Állam ipari méretekben állított ki útleveleket ezekből a megszerzett biankó útlevelekből saját emberei számára.[181] Az Interpol még 2016 októberében informálta tagállamait annak a 6.000 hamis útlevélnek az elérhető részleteiről, amelyeket az Iszlám Állam területén bocsátottak ki, és valószínűleg széles körben használtak a terroristák utazásaikhoz.[182]

Ráadásul milliók menekültek el otthonaikból saját országuk békésebb területeire (*internally displaced people*) és külföldre – mind Szíriából, mind Iraqból,[183] amely folyamatos emberáradat könnyen lehetővé tette a *dzsihadistáknak*, hogy a menekültek közé vegyülve beszivárogjanak Európába.[184]

L.L. Dawson a visszatérő idegen (terrorista) harcosokat visszatérésük okaiból és körülményeikből levezetve a veszélyesség három szintjére osztotta be (*11. ábra*). Azt, hogy az egyes országok a terrorfenyegetettség mérésének és adminisztratív kezelésének milyen skáláját és intézkedési terveit használják a legjobban egy Bibi van Ginkel és Eva Entenmann által szerkesztett 2016-os ICCT Research Paper mutatja be.[185]

Státusz	Indok	Veszélyesség foka
Kiábrándultak	Megszöktek a harcok elől	Kevésbé veszélyesek
Leszerelt, de nem kiábrándult	Elszakadtak az egységeiktől	Veszélyesek
Műveletiek	Szándékosan, terrortámadások elkövetésére küldték haza őket	Legveszélyesebbek

11. ábra. Az Iszlám Állam hazatérő idegen (terrorista) harcosai három nagyobb csoportra oszthatók (DAWSON 2018, 3.-4).

Az Europol éves jelentésekben elemzi az EU terrorfenyegetettségének éppen aktuális trendjeit. Ezek a jelentések (TE-SAT 2015, 2016, 2017, 2018) teljes képet adnak az EU-ban elkövetett, felderített és megelőzött terrorcselekményekről, elemzik az ezzel kapcsolatos letartóztatásokat, vádemeléseket és bírósági ítéleteket. A következő táblázatok azokat az adatsorokat mutatják, amelyek az Europol kategóriái szerint a vallási/*dzsihadi* ihletésű és nem a szeparatista, baloldali vagy jobboldali, illetve egyéb terrorcselekmények kategóriájába esnek.

2013	2014	2015	2016	2017
216	395	687	718	705

12. ábra. Dzsihadi terrorizmus vádjával az Európai Unióban letartóztatottak száma 2013—2017.[186]

[176] SENNELS 2015; SCHMID 2016, 8-9.
[177] SCHMID 2016, 44.
[178] ROBERTS 2015; SCHMID 2016, 8.
[179] FUNK – PARKES 2016, 2; MULLINS 2016, 2; SCHMID 2016, 8.
[180] SCHMID 2016, 9.
[181] ROSS – MCPHEE – FERRAN 2016.
[182] CALCUTTAWALA 2016.
[183] Szíriában a 12 millió menekültből több mint 7 millió volt a belső menekült és közel 5 millió a külső, míg Iraqban 4 millió fő volt a külső menekültek száma. A szíriai menekültek közül Törökországban 2.620.553 fő, Libanonban 1.069.111 fő, Iraqban 245.533 fő (szíriai kurdok és jazidi kurdok menekültek Iraqi Kurdisztánba), Jordániában 637.859 fő, Egyiptomban pedig 118.512 fő talált menedéket 2016-ig. MERCY CORPS 2016; SCHMID 2016, 10. A UNHCR 2015 nyarán a szíriai menekültek számát 4.194.554 főre becsülte (UNHCR. Mid-Year Trends 2015. Geneva: UNHCR, 2015, pp. 4-6 & Annex Table 1, pp. 21-24' http://www.unhcr.org/56701b969.html.; SCHMID 2016, 11).
[184] *Lásd* például a Magyarországon elfogott Ahmed H.-t.
[185] VAN GINKEL – ENTENMANN 2016, Annex 4.
[186] DE BOLLE 2018, FIG. 8.

A *11.* és *12. ábra* is jól mutatja a *dzsihadi* terrorizmusnak a szíriai polgárháború Iszlám Állam megjelenésével összefüggő eszkalációjának hatására bekövetkező nagyságrendi növekedését. 2013-hoz képest 2014-re szinte megduplázódott, majd 2015-re, 2016-ra és 2017-re több mint háromszorosára nőtt az EU területén elkövetett *dzsihadi* terrorcselekmények során letartóztatottak száma. Ha megnézzük ezen adatsorok részletes, országonkénti bontását, azonnal feltűnik, hogy a *dzsihadi* terrorizmus vádjával az Európai Unióban letartóztatott gyanusítottak több mint fele Franciaországban került és kerül őrizetbe. Franciaország ebből a szempontból a *dzsihadi* terrorizmusnak kiszolgáltatott helyzetét más statisztikák, elsősorban az idegen (terrorista) harcosok száma és magas aránya is jól mutatja. Hasonló trendet azonosíthatunk a *dzsihadi* terrorizmussal összefüggő bírósági ítéletek számának növekedése. Az ítéletek száma a 2014-es 99-ről két év alatt, már 2016-ra közel négyszeresére, 358 ítéletre nőtt. Ezek az adatsorok, azon belül is a növekedés üteme jól alátámasztják az európai emberek terrorizmussal kapcsolatos biztonságérzetének rohamos romlását.

Magyarországról a 2016. tárgyévre vonatkozó jelentés (TE-SAT 2017) tesz említést. Eszerint egy jobboldali terrorizmussal kapcsolatos és egy "meg nem határozott" terrorizmussal kapcsolatos ítélet született Magyarországon.[187]

Az Europol a 2017-es éves jelentésében még azt prognosztizálta, hogy az Iszlám Állam bukásával nőni fog az Európába visszatérő idegen (terrorista) harcosok száma. Ez a jóslat azonban nem vált valóra,[188] aminek az lehet a már általunk is elemzett oka, hogy rengetegen elestek a harcokban (Moszul és Raqqa), és nagy számban estek fogságba és kerültek fogolytáborokba, majd bíróság elé Iraqban, mivel, ahogy a szövetségesek gyűrűje szorult a *dzsihadista* területek körül, az idegen (terrorista) harcosok már nem tudtak átcsúszni a szigorú ellenőrzésen (*lásd* fent).[189]

	Letartóztatás				Ítélethozatal			
	2014[190]	**2015**[191]	**2016**[192]	**2017**[193]	**2014**[194]	**2015**[195]	**2016**[196]	**2017**[197]
Ausztria	30	48	30	46	2	29	25	18
Belgium	71	60	62	50	35	120	138	81
Bulgária	21	21	5	14	—	—	—	—
Ciprus	—	1	—	—	—	1	—	—
Csehország	1	1	1	1	1	—	—	3
Dánia	1	—	8	14	3	1	6	4
Egyesült Királyság	—[198]	—[199]	—[200]	—[201]	—[202]	—[203]	—[204]	—[205]
Észtország	—	2	—	—	—	—	2	2
Finnország	4	3	—	9	4	—	4	2
Franciaország	188	377	429	373	33	5	68	114

[187] WAINWRIGHT 2017, 52.
[188] SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018, 5.
[189] Szemmel láthatóan külföldiek voltak, ha arabok voltak idegen akcentussal beszéltek, illetve nem is voltak hiteles helyi, polgári dokumentumaik, mint a szíriai és iraqi *dzsihadistáknak*, csak külföldi útleveleik vagy az Iszlám Állam által kibocsátott dokumentumaik.
[190] WAINWRIGHT 2015, 41.
[191] WAINWRIGHT 2016, 45.
[192] WAINWRIGHT 2017, 50.
[193] DE BOLLE 2018, 55.
[194] WAINWRIGHT 2015, 43.
[195] WAINWRIGHT 2016, 47.
[196] WAINWRIGHT 2017, 52.
[197] DE BOLLE 2018, 58.
[198] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 132 letartóztatás történt terrorizmus vádjával.
[199] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 134 letartóztatás történt terrorizmus vádjával.
[200] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 149 letartóztatás történt terrorizmus vádjával.
[201] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 412 letartóztatás történt terrorizmus vádjával.
[202] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 115 terrorizmushoz kötődő ítélet született
[203] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 106 terrorizmushoz kötődő ítélet született.
[204] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 89 terrorizmushoz kötődő ítélet született.
[205] Az Egyesült Királyság adatsora nincs szétbontva terrorizmus típusokra (*dzsihadi*, separatista, baloldali, jobboldali). 125 terrorizmushoz kötődő ítélet született.

Görögország	—	—	15	3	—	—	—	2
Hollandia	17	20	36	28	5	17	32	37
Írország	—	—	1	3	—	—	—	—
Lengyelország	—	4	5	2	—	—	—	4
Litvánia	—	—	—	—	2	—	—	—
Luxemburg	1	—	—	—	—	—	—	—
Magyarország	—	—	—	2	—	—	—	—
Németország	16	21	25	52	10	11	28	27
Olaszország	11	40	28	26	2	—	11	23
Portugália	—	—	—	1	—	—	1	1
Románia	—	11	1	2				
Spanyolország	34	75	69	78	2	13	38	31
Svédország	—	3	2	1	—	2	4	3
Szlovénia		—	1	—	—	—	—	—
	395	**687**	**718**	**705**	**99**	**198**	**358**	**352**

13. ábra. Dzsihadi terrorizmus vádjával az Európai Unióban letartóztatottak és elítéltek száma 2014—2017.

Az Europol 2018-as jelentése szerint az "'irreguláris migrációt" mint utánpótlás forrást vagy beszivárgási lehetőséget felhasználó terrorizmus jelensége ugyan megfigyelhető, de a jelentés nem tartja módszeresnek/rendszeresnek.[206] Az Európára leselkedő terrorista fenyegetés egyik formája a visszatérő idegen (terrorista) harcosok kérdésköre, akikről ezen tanulmány szól. Azonban talán náluk is nagyobb fenyegetést jelentenek azok a „régi dzsihadisták", akik Szíriából és Iraqból, vagy éppen valamely észak-afrikai muszlim országból származnak. A „régi" és az „új" dzshadisták közötti különbséget úgy lehet a legjobban megfogni, ha figyelembe vesszük, hogy az európai idegen (terrorista) harcosok jelentős része „újmuszlim", vagyis ősei hitéhez frissen megtért muszlim, míg az arab világbeli dzsihadisták végig egy muszlim államban éltek és gyakorolták a hitüket. Ezért volt megfigyelhető, hogy az európai idegen (terrorista) harcosok nem jutottak túl magasra a ranglétrákon. Ezeket a helyeket a régi, megbízható muszlimok foglalták el.

Ugyanakkor ezek a muszlim világbeli megbízható *dzsihadisták* szinte teljesen ismeretlenek az európai titkosszolgálatok számára. Míg az európai idegen (terrorista) harcosoknak, az „új dzsihadistáknak" minden személyes adata ismert az európai hatóságok számára, addig ugyanezek a szolgálatok a „régi dzsihadisták" jelentős részéről semmilyen információval sem rendelkeznek. Még egy vízumkérelmük sem volt soha európai országba. Ezért a menekültek/migránsok közé elvegyülve szinte észrevétlenül juthattak be Európába, az európai szolgálatoknak szinte esélyük sem volt a felderítésükre és azonosításukra. Ha mégis sikerült valakit azonosítani, őt vagy valamely muszlim ország által rendelkezésre bocsátott, esetleg egy Egyesült Államok beli titkosszolgálati információ buktatta le, vagy pedig európai tartózkodása (menekült tábor vagy utazgatás) során valaki egyszerűen felismerte és feljelentette (*lásd* a Magyarországon elfogott Haszan F. esetét).

Jó néhány olyan terrotámadást ismerünk, ahol az elkövető menekültként érkezett a célországba, ahol végül a támadást elkövette:[207]

Dzsihadista	Dátum	Típus	Helyszín	Menekült háttér
Abdel Madzsid Touil	2015. 03. 18.	lövöldozéses mészárlás	Bardo Museum, Tunisz	Olaszországból tért vissza
2 párizsi merénylő	2015. 11. 13.	fegyveres támadás	Párizs több helyszínén (pl. Bataclan)	hamis szíriai útlevéllel, menekültként érkeztek
Walid Szalihi	2016. 01. 07.	késes támadás	Párizs, rendőrőrs	Németországi Recklinghausenből jött át
Nabil Fadli	2016. 01. 12.	robbantás	Sutlan Ahmet tér, Isztanbul, 10 német túrista	menekültként érkezett Törökországba

14. ábra. Néhány menekült/migráns státuszú elkövető által elkövetett terrorcselekmény a menekült/migrációs válság csúcspontja idejéből.

Egy nyugati narratíva szerint a menekültek/migránsok között megbúvó terroristák száma nagyon alacsony, így nem értékelhető komoly veszélyforrásként. Alex Schmid ennek alátámasztására holland és brit adatsorokat hoz, amelyek szerint a 2015-ben Hollandiában menedékjogot kérő 59.000 ember közül 30-an voltak, akiket háborús bűnökkel vádoltak meg, míg az Egyesült Királyságban 1980 óta menedékjogot kérő 25.000 algériai közül mindössze 44-et tudtak terrorizmussal megvádolni.[208] P.R. Neumann 2016-ban még egyenesen azzal a címmel írt egy tanulmányt a kérdésről, hogy „The refugees are not the problem". Ezt az állítását arra alapozta, hogy az akkori adatok szerint a 2015-ben Németroszágba érkezett 600.000 iraqi és

[206] DE BOLLE 2018, 28.
[207] AKTIVITÄTEN 2015, 8; MULLINS 2016, 25; SCHMID 2016,44.
[208] SCHMID 2016, 44.

szíriai menekült közül mindössze 17-et vontak eljárás alá terrorizmus gyanújával.[209] Még az Europol is úgy gondolta 2016. január közepén, hogy „there is no concrete evidence that terrorist travellers systematically use the flow of refugees to enter Europe unnoticed".[210]

Ráadásul a téma egyik legismertebb szakértője, Thomas Hegghammer 2013-as, az idegen (terrorista) harcosokról szóló alapvető tanulmánya statisztikai adatok segítségével bizonyította, hogy az addigi konfliktusokban kilenc hazatérő idegen (terrorista) harcosból egy tért haza azzal a céllal, hogy terrortámadást indítson a Nyugat ellen.[211] Továbbá, mint azt a *15. ábra* is mutatja, az elkövetett merényletekben a visszatérő idegen (terrorista) harcosok (veteránok) szerepe meghatározó. Különösen igaz a valóban végrehajtott és halálos terrortámadásokra.

	Összes merénylet	Merénylet veteránokkal	Merénylet veteránok nélkül
Összes merénylet	106	49 (46 %)	57 (54 %)
Végrehajtott	24	14 (58 %)	10 (42 %)
Halálos	12	8 (67 %)	4 (33 %)

15. ábra. A 2010 előtt elkövetett dzsihadista merényletek és az idegen (terrorista) harcosok (veteránok) jelenlétének összefüggése (HEGGHAMMER 2013, Table 5)

Ettől függetlenül, ha arányaiban kevesebben is, de abszolút értékben nagyon sokan térhettek/térnek vissza. **Nagy-Britanniába** körülbelül 425 *dzsihadista* tért vissza az Iszlám Állam soraiból.[212] A pontos státuszuk azonban nem világos. Alig van információnk róluk. 2016-ban a Lordok Házában, Lord Keen of Elie, a Belügyminisztérium szóvívője azt közölte, hogy 2012 óta 400 brit állampolgár tért haza az al-Qaida és az Iszlám állam soraiból,[213] akik közül 54 ellen indult eljárás és 30 ellen vádat is emeltek.[214] A többiek – nyilván adatok, vádak vagy bizonyítékok hiányában – „felszívódtak" a társadalomban.[215] Sajnos 2016 óta alig állnak rendelkezésünkre további adatok.

Az **Egyesült Államokban** a George Washington University, Program on Extremism adatai alapján a 12 azonosított hazatérő *dzsihadistából* 9-et vontak eljárás alá.[216] Úgy tűnik azonban, hogy az Egyesült Államok a visszatérő *dzsihadisták* szempontjából más mintázatot mutat, mint Európa nyugati fele. Az imént említett Program on Extremism adatai alapján elmondható, hogy a 12 visszatért *dzsihadistából* csupán 1 volt, aki azzal a szándékkal tért vissza, hogy *dzsihadista* merényletet kövessen el, és a 2011 és 2017 között elkövetett *dzsihadista* merényletek egyetlen elkövetője sem járt Szíriában és Iraqban, hogy *dzsihadista* csoporthoz csatlakozzon.[217] Sőt, ha egy visszatérő *dzsihadista* 1990 és 2017 között csatlakozott egy merénylet előkészítéséhez, jelentősen megnövelte annak az esélyét, hogy a merénylet terve lelepleződjön, mivel őt a biztonsági szervek megfigyelés alatt tartották.[218] Ismét hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az Egyesült Államok esete mind a visszatérők számában, mind azok mozgásterében gyökeresen eltér a nyugat-európai mintázattól.

Akárhogy is legyen, a néhány tizedszázalékos arány kétségkívül elhanyagolhatónak tűnik,[219] ha azonban Hegghammerrel szemben tényleg csak egy 0,1 százalékos aránnyal számolunk, tehát 1.000 emberből 1 fő vádolható terrorizmussal összefüggő tevékenységgel, akkor a Németországba érkezett több mint 1,5 millió menekült és migráns közül 1.500 fő tartozik ebbe a kategóriába, ami pont 1.500 fővel több annál, mint ami elfogadható. Abszolút értékben 1.500 terrorista ugyanis hatalmas szám és felbecsülhetetlen veszélyt jelent, nem is beszélve az adott országokban született és később radikalizálódott nyugati muszlim szélsőségesekről, akik közül a helyi titkosszolgálatok több tízezer embert tartanak megfigyelés alatt.

[209] NEUMANN 2016, 35.
[210] CHANGES 2016, 3; SCHMID 2016, 50.
[211] HEGGHAMMER 2013, 10.
[212] BARRET 2017; DAWSON 2018, 4.
[213] DEARDEN 2017; DAWSON 2018, 4.
[214] MENDINCK 2016; DAWSON 2018, 4.
[215] DEARDEN 2017; DAWSON 2018, 4.
[216] MELEAGROU-HITCHENS – HUGHES – CLIFFORD 2018; DAWSON 2018, 4. Bizarr helyzetnek tűnhet, hogy a visszatérők, a bizonyíthatóság hiányában enyhébb büntetéseket kaptak, mint az az 50 amerikai, akit az Iszlám Államhoz való csatlakozás vádjával ítéltek el átlagosan 14 évre!
[217] MELEAGROU-HITCHENS – HUGHES – CLIFFORD 2018; DAWSON 2018, 6.
[218] WRIGHT 2018; DAWSON 2018, 6.
[219] SCHMID 2016, 44: „Such figures of 0.2 percent or less indicate that fears about „refugee terrorists" are largely unfounded".

6.1 Globális *dzsihád*

Talán az egész világot meglepte annak a belső társadalmi feszültségnek és elégedetlenségnek a nagyságrendje, amely 2011-től az „Arab Tavasz" formájában végigsöpört a muszlim világon, annak is az észak-afrikai, illetve közel-keleti területein. Ebben szerepet játszottak azok a demográfiai trendek, amelyek a Tádzsikisztántól Marokkóig terjedő muszlim világ jelenét és jövőjét, illetve a migrációs válságon keresztül Európa jövőjét is befolyásolják (*lásd* fent, *1. ábra*).[220]

Még ennél is jobban meglepte azonban a világot az „Arab Tavasz" előidézte szíriai polgárháborúból és az iraqi *quasi* polgárháborús helyzetből kinövő Iszlám Állam minden várakozást felülmúló népszerűsége.[221] Terrorista szervezet, még muszlim terrorista szervezet sem volt soha 1) ilyen széles körben népszerű, 2) nem tudott elérni (a médián és a mecseteken keresztül) ennyi embert, 3) sohasem tudott ennyi követőt meggyőzni és maga mellé állítani, 4) sohasem tudott ennyi embert fegyverbe szólítani, és 5) sohasem tudott ilyen katonai sikereket elérni. 6) Egyetlen muszlim terrorszervezet sem tudott ilyen globális hálózatot felépíteni és formálisan/informálisan összefogni, irányítani. Ezzel a muszlim terrorizmusról alkotott képünk véglegesen megváltozott. Az ősi muszlim államideál (korai kalifátus) olyan régi/új filozófiai és politikai tartalmat nyert, amit nem lehet a hagyományos terrorista szervezetekre szabott jogi, politikai és katonai módszertannal kezelni.

A közel-keleti konfliktuszónába áramló idegen (terrorista) harcosok hatalmas száma, illetve az a közel 100 ország, ahonnan jöttek, jól mutatja, hogy a *dzsihád* globálissá vált nem csak a potenciális harcosok és aktivisták elérése szempontjából, hanem a valódi mozgósítás szempontjából is. Ha az al-Qaida még nem is, de az Iszlám Állam 1) mindenképpen kiterjesztette befolyását a világ számos kontinensén egymástól függetlenül működő *dzsihadista* szervezetre; 2) ezek hatékonyságát, ismertségét és méretét többszörösére növelte; 3) új sejteket, szervezeteket hozott létre; 4) a központi irányítás minimális fokán (hűségesküvel megerősített „franchise" rendszer) összefogta/összefogja őket; és 5) végül fegyverbe szólított kb. 40.000 idegen (terrorista) harcost és még legalább kétszer annyi helyi szunnita muszlim harcost Szíriában és Iraqban. Az, hogy a jelentős részük (kb. 50.000—60.000 elsővonalbeli *dzsihadista* harcos) elesett, úgy tűnik ideiglenesen csillapíthatja a globális *dzsihadista* terrorizmus nyomását a nyugati világra és a nyugati értékrendre, de egyértelmű, hogy már rövid távon is az ő haláluk legalább akkora, ha nem nagyobb mozgósítóerővel bír az eddig még passzívak vagy éppen a felnövekvő generációk körében, mint az első mozgósítás, amely az Iszlám Állam zászlaja alá hívott 100.000 *dzsihadista* fegyverest.

És azzal, hogy a megfelelő pillanatban kikiáltotta a kalifátust, az Iszlám Állam a korábbi, bizonytalan legitimációs bázissal rendelkező „mindenféle" helyi (terrorista) szervezetek helyett a szervezettség fokát és mindenek felett legitimációs bázisát is az adott pillanatban a lehető legmagasabb szintre emelte. Ezzel a *dzsihádot* nem csak globálissá tette, de egy magasztos, a helyi *dzsihadista* terrorszervezetekkel szemben a szunnita muszlimok sokkal szélesebb körét elérő, megszólító és mozgósító absztrakciót hozott létre. Az Iszlám Állam részsikereivel pozitív példát mutatott a világban szétszórt (*szalafi* ideológiát követő) muszlimoknak, hogy vissza lehet állítani az iszlám kalifátus régi dicsőségét.

A jövőre nézve sem tűnik túl bíztatónak, hogy a muszlim világ számos belső, a robbanás hőfokát már 2011-ben elérő társadalmi feszültségének megoldására a jellemzően világi muszlim kormányok csak olyan technikai megoldásokkal kísérletezhetnek (pl. munkahelyteremtés stb.), amelyekhez úgy tűnik nem volt és nem is biztos, hogy lesz belső erőforrásuk. Még az évekig tartó szíriai és iraqi háború romjait sem tudják nagyon eltakarítani,[222] és nem tudjuk, hogy ehhez kapnak-e külső segítséget, vagy tovább folytatódik az emberek népvándorlásszerű kiáramlása a világ gazdagabb régiói, elsősorban Európa felé.

---

[220] DEZSŐ 2018.

[221] Erről a témáról alig-alig vagy talán egyáltalán nem is született (nyilvános) közvélemény-kutatás Nyugaton, mivel annak egy váratlan(?) eredménye alapjaiban kérdőjelezhette volna meg a nyugati, szinte korlátlan befogadó identitás hitelességét. A brit The Sun, 2015. november 23-i lapszáma címlapsztoriként hozott egy közvélemény-kutatási eredményt (https://twitter.com/TheSun/status/668558458069889024/photo/1), amely szerint 5 brit muszlimból legalább 1 szimpatizál az Iszlám Állammal (a brit muszlimok 20 %-a). A lap a sokkoló eredmény miatt a támadások kereszttüzébe került (https://www.theguardian.com/media/2016/mar/26/ipso-sun-print-statement-british-muslims-headline; https://www.independent.co.uk/voices/no-one-in-five-muslims-do-not-support-isis-a6745206.html).

[222] Musztafa al-Hiti, egy iraqi újjáépítési ügynökség vezetője egy tavaly őszi konferencián bejelentette (http://www.rudaw.net/english/middleeast/08122018), hogy Iraqnak az Iszlám Állam ellen folytatott háborúja utáni újjáépítés 88,2 milliárd dollárba kerülne, amely összegre akkor még csak hiteligérvényeket kaptak. Ez az összeg (kb. 80 milliárd EUR) megegyezik azzal az összeggel, amelyet Németország négy év alatt az országba érkezett kb. 1,5 millió menekült/migráns/bevándorló eltartására és integrációs programjaira költött. Ebből az összegből újjá lehetne építeni az elpusztított infrastruktúrát, rengeteg munkahelyet

Ugyanakkor a radikális muszlim szervezetek, így a terrorszervezetek is könnyű érzelmi és erkölcsi válaszokat fognak adni a problémák megoldására, amelyekben a világi kormányokat korruptnak nevezik, és egyedül üdvözítő megoldásként az amúgy felsőbbrendű muszlim erkölcsi és politikai normákhoz való visszatérést javasolják. És ezzel továbbra is népszerűek lesznek. Ráadásul, ha Európa nyugati fele továbbra is ilyen ütemben csábítja el pl. a szíriai értelmiséget Szíriából (a modern imperializmus egyik eszköze),[223] ezzel lefejezi a szíriai társadalmi piramist, és megfosztja az országot attól a jellemzően világi értelmiségtől, amely meg tudná védeni a nép tömegeit a vallási szélsőségektől és meg tudná állítani, vagy legalábbis le tudná lassítani azok terjedését.

lehetne teremteni és revitalizálni lehetne az iraqi gazdaságot. Ennek eredményeként jelentősen csökkenne az Iraqból Európa irányába történő kivándorlás.

[223] 2018-ban már 3.370 szíriai orvos dolgozott Németországban és segített az amúgy nyilván sanyarú helyzetben lévő német egészségügy helyzetén javítani.

7. Excursus: Gyermekharosok

A hazatérő feleségek és gyerekek is komoly aggodalmat váltanak ki a befogadó községekben, mert az asszonyok jelentős része radikalizálódott és aktív szerepet játszott az Iszlám Állam hétköznapjaiban (*lásd* fent), az idegen (terrorista) harcosok fiúgyermekeinek jelentős része pedig ideológiai és katonai kiképzést is kapott a „Kalifátus oroszlánkölykei" alakulatok keretei között. Ezért essék néhány szó az Iszlám Állam soraiban sajnos elég nagy számban felbukkanó gyermekharcosok kérdésköréről. Ők a jövőbeli *dzsihád* kiképzett harcosai, akiket már gyermekkorukban, a legfogékonyabb időszakban arra nevelnek, hogy egyszer ők lesznek a hit védelmezői. Toborzásuk és kiképzésük célja egyértelmű: fel kell készíteni, ki kell képezni a jövő *dzsihadistáinak* azon generációit, akik majd továbbviszik a *dzsihád* eszméjét, még szélesebb körben terjesztik, és végül győzelemre viszik azt.

A gyermekharcosok bevetése az ellenség elpusztítására már jóval az Iszlám Állam megjelenése előtt is ismert módszer volt. Libanon szíriai megszállása idején, 1985 november 27-én például egy középiskolás kislány, Hamida al-Taher a szíriai Raqqából például egy 280 kg robbanóanyaggal megrakott autóval, belehajtott egy dél-libanoni katonai támaszpont bejáratába, ahol legalább 20 izraeli és libanoni katonát ölt meg. A szíriai Ba'ath párt ifjúsági tagozatához tartozó kislányból a kormánypropaganda mártírt csinált, iskolákat, parkokat és rendezvényeket neveztek el róla.[224] A Ba'ath párt iraqi ága is kitermelte magából a gyermekkatonákat. Ilyenek voltak például Szaddám Husszein „oroszlánkölykei".[225] A gyermekkatonák ideológiai képzése és az önfeláldozásuk dicsőítése beépült mind Szíria, mind Iraq ba'athista oktatási rendszerébe, és széles médianyilvánosságot kapott. Abba az oktatási rendszerbe, amely teljesen világi volt. Ettől függetlenül – részben a sors fintoraként – pont ezek a *dzsihadisták* által megvetett világi rendszerek mutattak közvetlen példát az Iszlám Állam gyermekkatonáinak toborzásához.[226]

Több korai példától függetlenül azonban a modern iszlamista terrorszervezetek egész más dimenziókban kezdték el a gyermekkatonát toborzását, ideológiai és gyakorlati felkészítését.

Az előzetesen is megállapítható, hogy az Iszlám Állam egykori területén élő gyerekek 1) Szíriában részesei/elszenvedői/tanúi voltak olyan erőszakos cselekményeknek, mint a kormánycsapatok támadásai, bombázásai stb., amelyek számos áldozattal jártak. 2) Másrészt tanúi voltak az Iszlám Állam által szervezett nyilvános erőszakos cselekményeknek, mint például a nyilvános büntetések, csonkítások, kivégzések stb. Így a háborús közegben felnövő gyermekek hétköznapi találkozásai az erőszakkal az ingerküszöbüket megváltoztatva, szinte elfogadottá tették számukra az erőszak különféle formáit, amelyek hétköznapi tapasztalataik szerves részévé váltak.

A kérdéssel foglalkozó szakirodalom[227] általában két fő toborzási típust ismer. 1) vadászó (*predatory*) és a 2) szervezeti (*structural*).

1) Vadászó/ragadozó (*predatory*). Ez a toborzási mód elsősorban azoknak a gyerekeknek kínál családon kívüli, férfias és így a felnőttség érzését keltő képzést, akik amúgy is hátrányos helyzetűek (csonka családban nőnek fel, árvák, elhanyagolják őket a szüleik, esetleg bántalmazták őket). Ők a legkiszolgáltatottabbak ennek a toborzási módnak, és ők azok, akik szabadulni akarnak korábbi életüktől.

Az egyéni vadászat színterei között fontos szerepet játszottak az Iszlám Állam iskolái, amelyek toborzó és kiképzőhelyek is voltak egyben és a mecsetek, ahol a gyermekek a családi kötelékektől függetlenül nagy számban gyűltek össze. A toborzók feladata az volt, hogy a gyermekeket fizikailag és pszicológiailag is elszigeteljék a családjuktól, és új családként az Iszlám Állam hősi katonai közösségét ajánlják fel nekik. Ebben a munkában a mecsetekben a hitszónokok is segítették őket.

2) Szervezeti (*structural*). Az Iszlám Állam az általa ellenőrzött területeken átvette/kiépítette a (saját) iskolarendszerét, és kihasználta az általa ellenőrzött médiában rejlő minden lehetőséget arra, hogy a *szalafi* tanokat hirdesse, illetve fizikai, ideológiai és katonai képzést nyújtson a gyerekeknek. Akik az Iszlám Állam iskoláiba jártak, azok nehezen kerülhették el a besorozást. Ennek a veszélyével a helybeliek is tisztában voltak.

Az Iszlám Állam iskolarendszere négy csoportra osztotta a gyerekeket: 1) helyi szíriai gyerekek, 2) közel-keleti és észak-afrikai gyerekek, 3) külföldiek, 4) árvák.

Az idegen gyerekek képzése csak addig különbözött a helyiekétől, amíg meg nem tanultak arabul. Ezután ugyanazokat a tanokat kellett hallgatniuk, mint a többieknek.

---

[224] ALMOHAMMAD 2018, 3.
[225] SINGER 2003.
[226] BENOTMAN – MALIK 2016
[227] ALMOHAMMAD 2018 további irodalommal.

A 10 év feletti gyerekek már kaptak fizikai és alapvető katonai kiképzést (fegyverismeret és fegyverhasználat), valamint különleges figyelmet fordítottak a kivégzések gyakorlatára és a hitetlenekkel szembeni gyűlölet fenntartására.

A különféle módokon besorozott gyerekek, mielőtt a katonai kiképzőtáborba viszik őket, összegyűlnek a mecsetekben, ahol aláírják a jelentkezési űrlapot. Ezeket a kalifátus gyermekkatonákért felelős emírjének, Abu Talha al-Magribinek kellett jóváhagynia. A korábbi időktől eltérően 2017-ben már nem kellett ISIS tag ajánlása a jelentkezéshez.[228]

Témánk szempontjából a legfontosabb szabály az volt, hogy az idegen harcosok özvegyeinek férjük halála után kötelező módon el kellett küldeniük 10 évesnél idősebb fiúgyermekeiket a kiképzőtáborokba.[229] Ha önként nem küldték, az Iszlám Állam erővel elvitte. Sőt, az idegen harcosoktól elvárták, hogy önként besoroztassák fiúgyermekeiket. Ha ezt nem tették, az Iszlám Állam erkölcsrendészete, az al-Hiszbah elvitte őket. A program egyik vezetője Abu al-Magirah al-Tuniszi volt.[230] Az erkölcsrendészetnek lehetősége volt arra is, hogy a besorozásnak ellenálló gyermekeket bebörtönözze.

A gyermekkatonák között külön csoportot alkottak azok a gyerekek, akik a besorozáskor kijelentették, hogy öngyilkos merényletek végrehajtására is vállalkoznak.

Az előzetes felkészítés kevesebb, mint 40 napig tartott. Ebből minimum 10 nap volt a *sharia* tanfolyam, amelynek a végén a gyerekek vizsgát tettek, hogy ezt követően egy kétnapos pihenő után elvigyék őket a katonai kiképzőtáborokba. Ha a képnapos pihenő után a gyermek bármely okból nem jelent meg a sorozóközpontban, hogy elvigyék a kiképzőtáborba, a szüleit letartóztatták, a gyereket pedig erőszakkal elvitték.[231]

A gyermekharcosok kiképzésének legfontosabb elemei hordozzák magukban a legnagyobb veszélyforrást: folyamatos fizikai és lelki brutalizálás, folyamatos nehézségek elviselése, fejlesztett indoktrináció, a szolidaritás és elkötelezettség erősítése, a hűség és a fegyelem erősítése, az erőszakkal szembeni ellenérzések kiölése a lelkükből, valamint a katonai kiképzés.

A katonai kiképzés a következő elemekből állt:[232] 1) egy hét fegyverismeret (AK 47-es szét- és összeszerelése, karbantartása; 2) háromnapos lövészeti kiképzés (a legtehetségesebbeket kiválasztják és mesterlövész kiképzésre küldik); 3) háromnapos kézigránát használat kiképzés. E három fázis közben a gyermekek intenzív fizikai kiképzésen mennek keresztül, ahol erősítik a kitartásukat (két napig élelem és ivóvíz nélkül kell boldogulniuk), és megtanítják nekik a harctéren való mozgás szabályait is; 4) A kiképzés negyedik fázisában megtanítják nekik a robbanóövek és improvizált robbanószerkezetek (IED) készítését és használatát is. Akik nem bírják a kiképzés bármely fázisát, azokból az Iszlám Állam öngyilkos merénylőket képez ki. A kiképzőtáborokban külön termek vannak, ahol ezeket a gyermekeket igyekeznek meggyőzni arról, hogy a mártírságot vállalóknak milyen jó soruk lesz a mennyekben. Őket hívják *ingimasziin*-nak (beszivárgóknak).[233] Ezeket a gyermekeket folyamatos pszichológiai nyomás alatt tartják és az öngyilkos merényletekre kondícionálják őket propagandavideókkal, szónoklatokkal és mindenféle földi jóval, amelyek a mennyekben várnak rájuk.[234]

Megdöbbentő, hogy komoly sorbanállás volt a robbanóöves/mellényes és autós öngyilkos merényletek végrehajtásáért. A gyermekek öngyilkos merénylőként való felhasználása kétségkívül nyomás alá helyezte az Iszlám Állam ellen harcoló erőket és a propagandában erősítette az Iszlám Állam harcának népfelkelés jellegét.

A kiképzés végén – a propagandavideók tanusága szerint – a gyermekeknek több táborban embert (általában megkötözött foglyokat) is kellett ölniük.

Ahogy fogyott az Iszlám Állam területe, a gyermekkatonákat egyre gyakrabban vetették be belügyi szerepkörben: utcai járőrözésre, erkölcsrendészeti feladatokra stb.

A gyermekharcosok hadrendbe állítása azonban nem csak az Iszlám Állam kiváltsága volt. A Human Rights Watch azzal vádolta meg az Iszlám Állam egyik legádázabb szíriai ellenfelét, a kurdok vezette Syrian Democratic Forces egyes tagszervezeteit, hogy azok gyermekkatonákat toboroznak a legkiszolgáltatottabb

[228] ALMOHAMMAD 2018, 17.
[229] ALMOHAMMAD 2018, 17.
[230] ALMOHAMMAD 2018, 18.
[231] ALMOHAMMAD 2018, 19.
[232] A Deir ez-Zór melletti Bin Laden tábor protokollja szerint, de hasonló protokollt rögzítettek az Abu Muszab al-Zarqawi táborban is. ALMOHAMMAD 2018, 19-21.
[233] ALMOHAMMAD 2018, 19-20.
[234] A csapat neve *al-Adiat*. ALMOHAMMAD 2018, 21.

rétegekből, a menekülttáborokban tengődő gyermekek közül. Az SDF parancsnoksága azonnali viszgálatot rendelt el, és megtiltotta 18 évnél fiatalabb harcosok toborzását.[235]

A gyermekharcosok tekintetében napjaink legfontosabb kérdése, hogy életben lévő szüleikkel, jellemzően édesanyjukkal együtt milyen sorsot szán nekik a világ. Ha azon országok állampolgárai, akik visszafogadják őket (például a Skandináv államok), akkor reintegrációs porgramok várnak rájuk. Amennyiben olyan országokból származnak, amelyek szüleikkel együtt megtagadják tőlük az állampolgárságot, sorsuk bizonytalanná válik.

A tervezett reintegrációs programok köre széles. A Global Center on Cooperative Security és az International Center for Counter-Terrorism – The Hague már 2016 decemberében publikált egy *policy brief*-et,[236] amelyben lefektették a radikalizált gyerekharcosok reintegrációjának alapelveit.[237] Ezek között olyan beavatkozási területek jelentek meg, mint a veszélyforrás gyerekenkénti, egyéni, személyre szabott felmérése, egy holisztikus megközelítésű interjú segítségével; a radikalizáltság fokának megállapítása a személyre szabott megoldások meghatározásához; feljegyzések készítése az utánkövetéshez; a büntetés, kriminalizálás tilalma; a „korrekciós" programok és személyzet képzése; a látogathatóság, illetve a család közelségének biztosítása, „hiteles" emberek közül mentorok választása, a mentorok pszichológiai felkészítése, deradikalizációs programok kidolgozása például a művészetek és rekreációs tevékenységek segítségével; képzési programok indítása, iskoláztatás; illetve utánkövetés, pályakövetés. Sajnálatos azonban, hogy ezek az alapelvek csak a fejlett nyugati világ fejlett jogrendjében találhatnak meghallgatásra. A fejlődő világ országai, ahonnan a gyerekharcosok jelentős része származik, nem fog ennyi energiát fektetni a probléma megoldásába. Ott majd a család és az élet megoldja ezt a kérdést.

Az iszlám radikalizmusnak azonban a jól fejlett nyugati gyermekvédelmi rendszerek törekvéseivel ellentétben egészen más az érdeke.[238] Az Iszlám Állam a gyermekkatonák tömeges kiképzésével azt a közép- és hosszú távú célját volt hivatott elérni, hogy a *dzsihádnak* a jövőben is legyenek általuk kiképzett káderei, akik majd továbbadják az agymosások során elsajátított tudásukat. A háborút túlélő gyermekek, akik mondjuk hazatérnek Európába a következőkkel fognak szembenézni:

1) Az európai gyermekvédelmi rendszerek reintegrációs törekvéseivel szemben a helyi muszlim közösségek mindent meg fognak tenni annak érdekében, hogy ezt a reintegrációt megakadályozzák.
2) Ezek a gyermekek a kalifátus által kiképzett *dzsihadisták* – vagyis hősök, akik tiszteletet érdemelnek.
3) Őket a hit harcosai képezték ki, és sokan áldozták közülük az életüket a szent ügyért.
4) Ők lesznek a jövendőbeli *dzsihád* leghitelesebb vezetői.
5) A beléjük vetett hitet fenn kell tartani, mert ez a jövőbeli *dzsihád* leghitelesebb záloga.
6) Az Iszlám Állam által kiképzett gyermekkatonák olyan hősök, akik beteljesítettek olyan álmokat, amelyet sok európia muszlim nem mert, ezért feltétlen tisztelet és védelem illeti őket.

Mindezekből következik, hogy komoly, a gyermekharcosok lelkéért folytatott harc fog kibontakozni a nyugati államhatalmi szervek (gyermekvédelem és a gyermekek sorsát nyomon követő szolgálatok) és a gyermekharcosokat az igaz hit élő legendáiként tisztelő muszlim közösségek között.

[235] http://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/090920181 .

[236] LEFAS – NOZAWA 2016, 1-11.

[237] Az alapelvek kidolgozásának alapjául szolgáltak: Managing Juveniles in Detention Initiative established by the Global Counterterrorism Forum's Detention and Reintegration Working Group; Neuchâtel Memorandum on Good Practices for Juvenile Justice in a Counterterrorism Context

[238] Ezek a nyugati gyermekvédelmi rendszerek sajnos már a nagykorúság nyugati és keleti normái közötti eltéréseket is nehezen tudják kezelni. Erre példa a 15—18 év közötti fiatal fiúk megítélése, akiket a nyugati szemléletmód szerint megillet a gyermekvédelem, míg a közel-keleti harcokban már teljesértékű harcosokként vettették be őket.

9. Bibliográfia

ABDALLAH 2014 Abdallah, A., „First Chinese ISIS fighter captured in Iraq says Ministry of Defense", *Iraqi News* Sep 3, 2014, https://www.iraqinews.com/iraq-war/urgent-first-chinese-isis-fighter-captured-iraq-says-ministry-defense/

ADEL 2016 Adel, L., „More than 200 French fighters killed in Syria and Iraq", *Iraqi News* Sep 27, 2016, https://www.iraqinews.com/iraq-war/200-french-fighters-killed-syria-iraq/

ADEL 2017 Adel, L., „IS leaders start to flee Mosul and abandon foreign fighters: Asa'ib", *Iraqi News* Apr 5, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/leaders-start-flee-mosul-abandon-foreign-fighters-asaib/

AFP 2019 AFP: "Iraq sentences all 11 French ISIS suspects to death", *Rudaw* June 3, 2019, http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/030620192

AKTIVITÄTEN 2015 *Aktivitäten islamistischer Akteure im Zusammenhang mit der Flüechtlingssituation. Handreichung*, Berlin, Berling: Verfassungsschutz, 2015. https://www.berlin.de/sen/inneres/verfassungsschutz/sonstige/handreichung-aktivitaeten-islamistischer-akteure-im-zusammenhang-mit-der-fluechtlingssituation.pdf

ALLEN-EBRAHIMIAM 2016
Allen-Ebrahimiam, B., "Report: More Than 100 Chinese Muslims Have Joined The Islamic State." *Foreign Policy*, July 20, 2016. http://foreignpolicy.com/2016/07/20/report100-chinese-muslims-have-joined-isis-islamic-state-china-terrorism-uighur/

ALMOHAMMAD 2018
Almohammad, A., "ISIS Child Soldiers in Syria: The Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment", *ICCT Research Papers*, International Centre for Counter-Terrorism, The Hague, (DOI: 10.19165/2018.02.04), 1-29.

ANZALONE 2015 Anzalone, C., „Canadian Foreign Fighters in Iraq and Syria", *CTC Sentinel* 8/4 (2015), 14-19.

BAKKER – DE ROY VAN ZUIJDEWIJN 2015
Bakker, E. – de Roy van Zuijdewijn, J., "Jihadist Foreign Fighter Phenomenon in Western Europe: A Low-Probability, High-Impact Threat," *ICCT Research Paper*, October 2015, International Centre for Counter Terrorism, The Hague, 1-22.

BARRET 2014 Barret, R., "Foreign Fighters in Syria", The Soufan Group (2 June 2014)

BARRET 2017 Barrett, R., "Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees," *The Soufan Center* (October 2017). (http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/10/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017.pdf).

BBC 2019 BBC, „IS 'caliphate' defeated but jihadist group remains a threat", BBC News, 23 March 2019, https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595

BENOTMAN – MALIK 2016
Benotman, N. – Malik, N., *The Children of Islamic State*, London, 2016, The Quilliam Foundation

BERGER – MORGAN 2015
Berger, J.M. – Morgan, J., "The ISIS Twitter Census: Defining and describing the Population of ISIS Supporters on Twitter," *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper* No. 20 (2015).

BINDER 2014 Binder, S., „Syrien: Humanitare Helfer mit Kalaschnikow", *Der Standard*, 2014. Februar 13. https://derstandard.at/1389860152179/Syrien-Humanitaere-Helfer-mit-Kalaschnikow

BLOOM – TIFLATI – HORGAN 2017
Bloom, M. – Tiflati, H. – Horgan, J., "Navigating ISIS's Preferred Platform: Telegram," *Terrorism and Political Violence* (2017). (https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2017.1339695)

BLOOM – DAYMON 2018

Bloom, M. – Daymon, C., "Assessing the Future Threat: ISIS's Virtual Caliphate," Foreign Policy Research Institute (2018).

BLOUL 2015 Bloul, Sh., „Up to 2,500 Moroccans Fighting for ISIS: Interpol", *Morocco World News* Nov 24, 2015, https://www.moroccoworldnews.com/2015/11/173519/up-to-2500-moroccans-fighting-for-isis-interpol/

BORUM – FEIN 2017 Borum, R. – Fein, R., „the Psychology of Foreign Fighters", *Studies in Conflict & Terrorism* 40/3 (2017), 248-266.

BOTOBEKOV 2016 Bobotekov, U., "China's Nightmare: Xinjiang Jihadists Go Global." *The Diplomat*, August 17, 2016. http://thediplomat.com/2016/08/chinas-nightmare-xinjiang-jihadistsgo-global/

CALCUTTAWALA 2016 Calcuttawala, Z., INTERPOL Warns Morocco of 6,000 ISIS-Linked Fake Passports, *Morocco World News* Oct 11, 2016, https://www.moroccoworldnews.com/2016/10/198674/interpol-warns-morocco-6000-isis-linked-fake-passports/

CARTER – MAHER – NAUMANN 2014
Carter, J.A. – Maher, SH. – Neumann, P.R., "#Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks", ICSR, April 2014, (https://icsr.info/wp-content/uploads/2014/04/ICSR-Report-Greenbirds-Measuring-Importance-and-Influence-in-Syrian-Foreign-Fighter-Networks.pdf

CHINA DAILY 2019 China Daily, „UN warns IS losses shouldn't lead to complacency", China Daily 2019-02-13, http://www.chinadaily.com.cn/a/201902/13/WS5c638983a3106c65c34e915.html

CLARKE – KAN 2017 Clarke, C.P. – Kan, P.R., „Uighur Foreign Fighters: An Underexamined Jihadist Challenge", *ICCT Policy Brief*, November 2017, 1-18.

CHANGES 2016 *Changes in modus operandi of Islamic State terrorist attacks. Review held by experts from Member States and Europol on 29 November and 1 December 2015*, The Hague, 2015, Europol

COUNTRY REPORTS ON TERRORISM 2013
„Country Reports on Terrorism 2013", US State Department of State Publication, April 2014.

DAWSON – AMARASINGAM 2017
Dawson, L.L. – Amarasingam, A., "Talking to Foreign Fighters: Insights into the Motivations for Hijrah to Syria and Iraq," *Studies in Conflict and Terrorism* 40, no. 3 (2017), 191-210.

DAWSON 2017 Dawson, L.L., "Sketch of a Social Ecology Model for Explaining Homegrown Terrorist Radicalisation," *The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague* 8, no.1 (2017). (https://icct.nl/publication/sketch-of-a-social-ecology-model-for-explaining-homegrown-terrorist-radicalisation).

DAWSON 2018 Dawson, L.L., "The Demise of the Islamic State and the Fate of Its Western Foreign Fighters: Six Things to Consider", *ICCT Policy Briefs*, International Centre for Counter-Terrorism, The Hague, (DOI: 10.19165/2018.1.14), 1-18.

DEARDEN 2017 Dearden, L., "More than 400 British Isis jihadis have already returned to UK, report warns," *The Independent*, October 24, 2017. Available at: http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/isis-british-jihadis-return-uk-iraq-syria-report-islamic-state-fighters-europe-threat-debate-terror-a8017811.html

DE BOLLE 2018 de Bolle, C., ed., *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2018*, The Hague, 2019, Europol

DE ROY VAN ZUIJDEWIJN 2014
de Roy Van Zuijdewijn, Jeanine. "The Foreign Fighters' Threat: What History Can (not) Tell Us." *Perspectives on Terrorism* 8 (5): 59-73 (2014).

DEZSŐ 2018 Dezső, T., „Demográfia és migráció. A muszlim világ népességrobbanásának okai és következményei. (Kutatási vázlat)", Migrációkutató Intézet elemzései, 2018. december 11., https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2018/12/Demográfia-és-migráció-2.pdf

DOWDING – MCKEON 2016

Dowding, R. – McKeon, C., „Criminal and administrative measures against 'foreign terrorist fighters'", Human Rights Law Clinic Papers, 2016, University of Sussex, 1-31

EBRAHEEM 2019A Ebraheem, M., „Iraqi security arrest three foreign Islamic State women in Mosul", *Iraqi News* May 22, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/iraqi-security-arrest-three-foreign-islamic-state-women-in-mosul/

EBRAHEEM 2019B Ebraheem, M., „Syrian forces hand 14 French Islamic State fighters to Iraq", *Iraqi News* Feb 25, 2019, https://www.iraqinews.com/iraq-war/syrian-forces-hand-14-french-islamic-state-fighters-to-iraq/

EBRAHEEM 2019C Ebraheem, M., „Iraqi court sentences 3 French nationals to death for joining Islamic State", *Iraqi News* May 26, 2019, https://www.iraqinews.com/features/iraqi-court-sentences-3-french-nationals-to-death-for-joining-islamic-state/

EBRAHEEM 2019D Ebraheem, M., „Frenchman handed down death penalty in Iraq for joining Islamic State", *Iraqi News* May 27, 2019, https://www.iraqinews.com/features/frenchman-handed-down-death-penalty-in-iraq-for-joining-islamic-state/

EBRAHEEM 2019E Ebraheem, M., „Iraqi court sentences seventh French IS terrorist to death", *Iraqi News* May 29, 2019, https://www.iraqinews.com/features/iraqi-court-sentences-seventh-french-is-terrorist-to-death/

EBRAHEEM 2019F Ebraheem, M., „Iraqi court hands down death penalty to two Frenchmen", *Iraqi News* Jun 3, 2019, https://www.iraqinews.com/iraq-war/iraqi-court-hands-down-death-penalty-to-two-frenchmen/

ELMANZALAWY 2017 Elmanzalawy, E., „Security forces arrest 5 German IS female fighters in Mosul", *Iraqi News* Jul 18, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/security-forces-arrest-five-german-fighters-mosul/

FUNK – PARKES 2016 Funk, M. – Parkes, R., „Refugees versus Terrorists", Alert (Brussels, European Union Institute for Security Studies) 6 (2016), http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Alert_6_Refugees_versus_Terrorists.pdf

GERGES 2009 Gerges, F., *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* 2nd ed., Cambridge, 2009, Cambridge University Press.

GERSTEN 2016 Gersten, P.E., Department of Defense Press Briefing by Maj. Gen. Gersten via Teleconference from Baghdad, Iraq. U.S. Air Force Major General Peter E. Gersten, deputy commander for operations and intelligence, Combined Joint Task Force - Operation Inherent Resolve, U.S. Department of Defense, April 26, 2016, https://dod.defense.gov/News/Transcripts/Transcript-View/Article/743229/department-of-defense-press-briefing-by-maj-gen-gersten-via-teleconference-from/

GIBNEY 2015 Gibney, M., 'Why Stripping Citizenship from Home-Grown Terrorists Won't Work' (February 24 2015) http://www.smh.com.au/comment/why-stripping-citizenship-from-homegrown-terrorists-wont-work20150223-13n1zq

GLENN 2016 Glenn, C., „ISIS Losses By the Numbers", Wilson Center, https://www.wilsoncenter.org/article/isis-losses-the numbers/

GLUŠAC 2015 Glušac, L., „Foreign (terrorist) fighters", in: The OSCE and contemporary security challenges: A collection of essays, Serbia, 2015, Organization for security and co-operation in Europe Mission to Serbia, 33-48

GULF NEWS 2019 Gulf News, „UN warns against complacency after Daesh losses", *Gulf News* February 12, 2019, https://gulfnews.com/world/mena/un-warns-against-complacency-after-daesh-losses1.62026161

HAFEZ 2007 Hafez, M.M., *Suicide Bombers in Iraq. The Strategy and Ideology of Martyrdom*, Washington, 2007, United States Institute of Peace.

HEGGHAMMER 2010 Hegghammer, T., "The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad," *International Security*, 35/3 (2010): p. 54.

HEGGHAMMER 2013 Hegghammer, T. "Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting." *American Political Science Review* 107, no. 1 (2013), 1-15.

HOFFMAN 2016 Hoffman, B., "Al Qaeda: Quietly and Patiently Rebuilding," *The Cipher Brief* – Newsletter, December 30, 2016. (https://www.thecipherbrief.com/al-qaeda-quietly-and-patiently-rebuilding).

HUGGLER 2016 Huggler, J., „Germany admits 130,000 asylum seekers 'lost' raising fears over crime and terrorism", *The Telegraph*, 2016. 02. 26. https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/12174803/Germany-admits-130000-asylum-seekers-lost-raising-fears-over-crime-and-terrorism.html

HUSSEIN 2015 Hussein, A., „Iraqi PM: Majority of ISIL fighters are foreign", *Iraqi News* Apr 25, 2015, https://www.iraqinews.com/features/iraqi-pm-majority-of-isil-fighters-are-foreign/

INTERNATIONAL CRISIS GROUP 2017
International Crisis Group, "How the Islamic State Rose, Fell and Could Rise Again in the Maghreb," *Middle East and North Africa Report* no. 178 (July 24, 2017). (https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/178-how-islamic-state-rose-fell-and-could-rise-again-maghreb)

KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014A
Kardaş, T. – Özdemir, Ö.B., „The making of European Foreign Fighters. Identity, Social Media and Virtual Radicalization", *Analysis*, 2014 October, no. 11, 1-22.

KARDAŞ – ÖZDEMIR 2014B
Kardaş, T. – Özdemir, Ö.B., „European Foreign Fighters in Syria and Virtual Radicalization", SAMEC Perspective Series, 2014/4, 1-8.

KARIM – AL-MOUNES 2017
Karim, A. – al-Mounes, M., „Once promised paradise, ISIS fighters end up in mass graves", Rudaw TV, 15/10/2017, http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/15102017

KASZNÁR 2015 Kasznár, A., „Az ujgur terrorizmus háttere" (Terrorelhárítási Központ, 2015 január), https://www.researchgate.net/profile/Attila_Kasznar/publication/318394906_Az_ujgur_terrorizmus_hattere/links/5967683caca2728ca672fd66/Az-ujgur-terrorizmus-hattere.pdf?origin=publication_detail

KLAUSEN 2015 Klausen, J., "Tweeting the Jihad: Social Media Networks of Western Foreign Fighters in Syria and Iraq," *Studies in Conflict and Terrorism* 38 (2015), 1-22.

KUBE – DE LUCE – LEDERMAN 2018
Kube, C. – De Luce, D. – Lederman, J., „Trump admin may send captured ISIS fighters to Iraq prison, Guantanamo", *NBC News*, Aug. 30. 2018, (https://www.nbcnews.com/storyline/isis-terror/trump-admin-may-send-captured-isis-fighters-iraq-prison-guantanamo-n905066)

LEFAS – NOZAWA 2016
Lefas, M. – Nozawa, J., *Rehabilitating Juvenile Violent Extremist Offenders in Detention Advancing a Juvenile Justice Approach*, Policy Brief, International Center for Counter-Terrorism – The Hague, December 2016, 1-11.

LI 2014 Li, D., „Expert Report on the Bosnian Jihad Prepared for US. v. Bahar Ahmad and US. v. Syed Talha Ahsan", https://www.academia.edu/28287134/Expert_Opinion_on-Foreign_Fighters_in_the_Bosnian_Jihad

LLOYD – CHRISTIE-MILLER – EVANS 2014
Lloyd, A. – Christie-Miller, A. – Evans, M., „Jihadists using aid agencies as cover to join Syria fight", *The Times* 2014. February 10. https://www.thetimes.co.uk/article/jihadists-using-aid-agencies-as-cover-to-join-syria-fight-d6g08bhs8jq

LOSEY 2017 Losey, S., „Airstrikes against ISIS hit all-time high", *Air Force Times*, September 13, 2017, https://www.airforcetimes.com/flashpoints/2017/09/13/airstrikes-against-isis-hit-all-time-high/

LOVEDAY 2017 Loveday, M., "Away from Iraq's front lines, the Islamic State is creeping back in," *Washington Post*, February 22, 2017. (https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/away-from-iraqs-front-lines-the-islamic-state-is-creepring-back-in).

MALET 2010 Malet, D., "Why Foreign Fighters? Historical Perspectives and Solutions," *Orbis: A Journal of World Affairs*, 54/1(2010): 106.

MALET 2013 Malet, D., *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts*, Oxford, 2013, Oxford University Press

MAMOUN 2014A Mamoun, A., „ISIS recruited 1,000 fighters from Asia using Social Media says US Admiral", *Iraqi News* Sep 26, 2014, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/isis-recruited-1000-fighters-asia-using-social-media-says-us-admiral/

MAMOUN 2014B Mamoun, A., „15,000 foreigners from 80 countries fight for ISIS in Iraq and Syria says United Nations", *Iraqi News* Oct 31, 2014, https://www.iraqinews.com/iraq-war/15000-foreigners-80-countries-fight-isis-iraq-syria-says-united-nations/

MAMOUN 2014C Mamoun, A., „ISIS kills and imprisons foreigners who escape its ranks, say Syrian activists", *Iraqi News* Nov 23, 2014, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/isis-kills-imprisons-foreigners-escape-ranks-say-syrian-activists/

MAMOUN 2014D Mamoun, A., „ISIS executes 100 foreign fighters who tried to flee in Syria", *Iraqi News* Dec 21, 2014, https://www.iraqinews.com/iraq-war/urgent-isis-executes-100-foreign-fighters-tried-flee-syria/

MAMOUN 2015A Mamoun, A., „20,000 number of ISIS foreign elements in Iraq and Syria", *Iraqi News* Jan 30, 2015, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/20000-number-isis-foreign-elements-iraq-syria/

MAMOUN 2015B Mamoun, A., „20,000 foreigners from 90 countries fighting in Syria, says Washington", *Iraqi News* Feb 11, 2015, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/20000-foreigners-90-countries-fighting-syria-says-washington/

MAMOUN 2015C Mamoun, A., „ISIS has 30,000 foreign fighters from more than 100 countries", *Iraqi News* May 29, 2015, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/isis-30000-foreign-fighters-100-countries/

MAMOUN 2015D Mamoun, A., „Interpol announces the existence of 25,000 foreign fighters in the ranks of ISIS", *Iraqi News* Nov 20, 2015, https://www.iraqinews.com/iraq-war/interpol-announces-existence-25000-foreign-fighters-ranks-isis/

MANDAVILLE 2012 Mandaville, P., "Global Jihadism, Subalternity and Urban Islam in the West," in *Contextualizing Jihadi Thought*, eds. Jeevan Deol and Zaheer Kazmi (London: Hurst, 2012), 31-49.

MCALLISTER – SCHMID 2011
McAllister, B. – Schmid, A.P., "Theories of Terrorism", in: A.P. Schmid (ed.). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, 2011, New York – London, 201-293.

MCCANTS 2015 William McCants, *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy, and Doomsday Vision of The Islamic State*, New York, 2015, St. Martin's Press.

MEHRA 2018A Mehra, T., „Bringing (Foreign) Terrorist Fighters to Justice in a Post-ISIS Landscape Part II: Prosecution by Foreign National Courts", ICCT Publications, 2018. 01. 12., https://icct.nl/publication/bringing-foreign-terrorist-fighters-to-justice-in-a-post-isis-landscape-part-ii-prosecution-by-foreign-national-courts/

MEHRA 2018B Mehra, T., „Bringing (Foreign) Terrorist Fighters to Justice in a Post-ISIS Landscape Part III: Collecting Evidence from Conflict Situations", ICCT Publications, 2018. 01. 12., https://icct.nl/publication/bringing-foreign-terrorist-fighters-to-justice-in-a-post-isis-landscape-part-iii-collecting-evidence-from-conflict-situations/

MELEAGROU-HITCHENS – HUGHES – CLIFFORD 2018
Meleagrou-Hitchens, A. – Hughes, S. – Clifford, B., "The Travelers: American Jihadists in Syria and Iraq," Program on Extremism, George Washington University (2018), (https://extremism.gwu.edu/travelers).

MENDINCK 2016 Mendick, R., "Only one in eight jihadists returning to UK is caught and convicted," *The Telegraph*, May 21, 2016. Available at: http://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/21/only-one-in-eight-jihadists-returning-to-uk-is-caught-and-convic

MERCY CORPS 2016 Mercy Corps, „Quick Facts: What you need to know about the Syria Crisis", 5 February 2016 https:/www.mercycorps.org/…/syria…jordan/quick-facts-what-you-need.

MIGRÁCIÓKUTATÓ 2019A

Migrációkutató Intézet, „Nők jogai és helyzete a migráns közösségek a nyugatitól eltérő civilizációs hátterének tükrében" https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2019/03/MKI-elemzés_Ujgurok_20190311.pdf

MIGRÁCIÓKUTATÓ 2019B Migrációkutató Intézet, „Kína és Törökország viszonya az ujgur kisebbséghez" (Migrációkutató Intézet) https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2019/03/MKI-elemzés_Ujgurok_20190311.pdf

MOGHADAM 2008 Moghadam, A., *The Globalization of Martyrdom: Al Qaeda, Salafi Jihad, and the Diffusion of Suicide Attacks* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2008);

MORENO 2016 Moreno, J.C.A., „DAESH Europen Foreign Fighters: Ideology, Motivation and Profiling", *Análisis Grupo de Estudios en Seguridad International*, 17/2016, 1-30 (http://www.seguridadinternacional.es)

MOSTAFA 2016 Mostafa, N., "4000 ISIS killed since start of Mosul operations: commander", *Iraqi News* Dec 15, 2016, https://www.iraqinews.com/iraq-war/4000-isis-killed-since-start-mosul-operations-commander/

MOSTAFA 2017A Mostafa, N., "Mosul caught in "strange and terrifying" battle as IS foreign soldiers fight to the end", *Iraqi News* Feb 28, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/mosul-caught-strange-terrifying-battle-foreign-soldiers-fight-end/

MOSTAFA 2017B Mostafa, N., "Officer: Uzbeks, Uighurs among remaining foreign militants in Mosul's Old City", *Iraqi News* Apr 24, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/officer-uzbek-uighur-among-remaining-foreign-militants-mosuls-old-city/

MOSTAFA 2017C Mostafa, N., "Thirty foreign Islamic State women, child arrested near Tal Afar", *Iraqi News* Sep 15, 2017 https://www.iraqinews.com/iraq-war/thirty-foreign-islamic-state-women-child-arrested-near-tal-afar/

MOSTAFA 2017D Mostafa, M., "Azerbaijan probes 300 killed with IS, Iraq holds 21 foreign children", *Iraqi News* Sep 24, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/azerbaijan-probes-300-killed-iraq-holds-21-foreign-children/

MOSTAFA 2017E Mostafa, M., "Islamic State militant sentenced to death for smashing monuments in Mosul", *Iraqi News* Nov. 13, 2017, https://www.iraqinews.com/iraq-war/islamic-state-militant-sentenced-death-smashing-monuments-mosul/

MOSTAFA 2018A Mostafa, N., "Criminal courts sentence over 200 convicts to death over terrorism charges: Official", *Iraqi News* Apr 18, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/criminal-courts-sentence-over-200-convicts-to-death-over-terrorism-charges-official/

MOSTAFA 2018B Mostafa, N., "Iraqi court sentences 10 foreign females to death over involvement with Islamic State", *Iraqi News* Apr 26, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/iraqi-court-sentences-10-foreign-females-to-death-over-involvement-with-islamic-state/

MOSTAFA 2018C Mostafa, N., "28 foreign females sentenced to death over belonging to IS since beginning of year", *Iraqi News* May 3, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/28-foreign-females-sentenced-to-death-over-belonging-to-is-since-beginning-of-year/

MOSTAFA 2018D Mostafa, N., "Iraq sentences Belgian Islamic State member to death", *Iraqi News* May 22, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/iraq-sentences-belgian-to-death-over-islamic-state/

MOSTAFA 2018D Mostafa, N., "150 Islamic State members transferred to Baghdad to carry out death sentences", *Iraqi News* Jun 5, 2018, https://www.iraqinews.com/iraq-war/150-islamic-state-members-transferred-to-baghdad-to-carry-out-death-sentences/

MULLINS 2016 Mullins, S., „Terrorism and Migration", *Per Concordiam*, April 2016

NEUMANN 2015 Neuman, P.R., "Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s", *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR), King's College London* (26 January 2015).

NEUMANN 2016 Neuman, P.R., "The refugees are not the problem", *The Security Times*, February 2016, http://times-media.de/download/ST_Feb2016_double_page.pdf

PRICE 2015 Price, E., "Bibliography: Foreign Fighters of Terrorism", *Perspective on Terrorism*, 9/1 (2015), (http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/409/html)

REED – POHL 2017 Reed, A. – Pohl, J., „Tackling the Surge of Returning Foreign Fighters", ICCT Publications, 2017. 07. 14. (https://icct.nl/publication/tackling-the-surge-of-returning-foreign-fighters/)

REKAWEK 2014 Rekawek, K., "'For Our Freedom and Yours?': The Lack of Central European Foreign Fighters in Syria", *The Clear Banner*, http://jihadology.net/2014/05/30/the-clear-banner-for-our-freedom-and-yours-thelack-of-central-european-foreign-fighters-in-syria

ROBERTS 2015 Roberts, H., „ISIS threatens Europe to send 500,000 migrants to Europe as a 'psychological weapon' in chilling echo of Gaddafi's prophecy of that the Mediterranean 'will become a sea of chaos'", Daily Mail 18 February 2015, www.dailymail.co.uk/news/article-295817/The-Mediterranean-sea-chaos-Gaddafi-s-chilling-prophecy-interview-ISIS-threatens-send-500-000-migrants-Europe-psychological-weapon-bombed.html

ROSS – MCPHEE – FERRAN 2016
Ross, B. – McPhee, M. – Ferran, L., „ISIS has Whole Fake Passport 'Industry,' Official says", ABCNews, 2016. 01. 25., https://abcnews.go.com/International/isis-fake-passport-industryofficial/story?id=36505984

ROY 2008 Olivier Roy, "Al Qaeda in the West as a Youth Movement: The Power of a Narrative," *Policy Brief, Centre for European Policy Studies* No. 168 (August, 2008);

RUDAW 2017 Rudaw TV, „Islamic State: What happened to all the foreign fighters?", Rudaw TV, 16/12/2017, http://www.rudaw.net/english/middleeast/16122017

RUDAW 2018 Rudaw TV, „Destruction by US-led coalition, SDF in Raqqa 'shocking' – Amnesty", Rudaw TV, 12/10/2018, http://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/121020181

SARHAN 2014 Sarhan, A., " Foreign ISIS fighters seek to return to their home countries", *Iraqi News* Dec 22, 2014, https://www.iraqinews.com/iraq-war/foreign-isis-fighters-seek-return-home-countries/

SARHAN 2015A Sarhan, A., "Number of ISIS foreign fighters is limited to 10%, says official", *Iraqi News* Jan 6, 2015, https://www.iraqinews.com/iraq-war/number-isis-foreign-fighters-limited-10-says-official/

SARHAN 2015B Sarhan, A., "2,200 Russians fight in Iraq and Syria, figures really alarming, says Deputy Foreign Minister", *Iraqi News* Jul 8, 2015, https://www.iraqinews.com/arab-world-news/2200-russians-fight-iraq-syria-figures-really-alarming-says-deputy-foreign-minister/

SARHAN 2015C Sarhan, A., "ISIS foreign fighters began mass escape from Anbar Province, says official", *Iraqi News* Jul 16, 2015, https://www.iraqinews.com/iraq-war/isis-foreign-fighters-began-mass-escape-anbar-province-says-official/

SARHAN 2015D Sarhan, A., " CIA: 30,000 foreign fighters have traveled to Syria and Iraq to join ISIS", *Iraqi News* Sep 29, 2015, https://www.iraqinews.com/iraq-war/cia-30000-foreign-fighters-traveled-syria-iraq-join-isis/

SARHAN 2015E Sarhan, A., "13,000 ISIS fighters in Iraq, says British Foreign Minister", *Iraqi News* Oct 20, 2015, https://www.iraqinews.com/iraq-war/13000-isis-fighters-iraq-says-british-foreign-minister/

SARHAN 2016A Sarhan, A., "Source: ISIS loses its foreign fighters after reducing their salaries", *Iraqi News* Jan 25, 2016, https://www.iraqinews.com/iraq-war/source-isis-loses-foreign-fighters-reducing-salaries/

SARHAN 2016B Sarhan, A., " Number of foreign fighters flowing to join ISIS declines by 90%, says Pentagon", *Iraqi News* Apr 27, 2016, https://www.iraqinews.com/iraq-war/number-foreign-fighters-flowing-join-isis-declines-90-says-pentagon/

SCHERRER – RAGAZZI – WALMSLEY 2018
Scherrer, A. – Ragazzi, F. – Walmsley, J., *The return of foreign fighters to EU soil. Ex-post Evaluation*, 2018, European Parliamentary Research Service

SCHMID 2015A Schmid, A.P., „Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective", The Hague: ICCT, December 2015, http://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-ForeignTerrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf

SCHMID 2015B Schmid, A.P., „Foreign (Terrorist) Fighter Estimates: Conceptual and Data Issues", Hague, 2015, International Centre for Counter-Terrorism.

SCHMID 2016 Schmid, A.P., *Links between Terrorism and Migration: An Exploration*, ICCT Research Paper May 2016, 1-63.

SCHMID – TINNES 2015
Schmid, A.P. – Tinnes, J., *Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective*, ICCT Research Paper December 2015.

SCHMITT 2018 Schmitt, E., "Thousands of ISIS Fighters Flee in Syria, Many to Fight Another Day," *New York Times*, February 4, 2018. (https://www.nytimes.com/2018/02/04/world/middleeast/isis-syria-al-qaeda.html).

SCHMITT – AL-BATATI 2018
Schmitt, E. – Al-Batati, S., "The U.S. has Pummelled Al Qaeda in Yemen. But the Threat is Barely Dented," *New York Times*, December 30, 2017. (https://www.nytimes.com/2017/12/30/world/middleeast/yemen-al-qaeda-us-terrorism.html).

SHTUNI 2015 Shtuni, A., "Ethnic Albanian Foreign Fighters in Iraq and Syria", *CTC Sentinel* 8/4 (2015), 11-14.

SENNELS 2015 Sennels, N., "German Police: Only 10 % of migrants are checked with terror databases", *Jihad Watch* 2015. december 25.

SINGER 2003 Singer, P.W., "Facing Saddam's Child Soldiers," *Iraq Memo, The Brookings Institution* 2003 január 14. http://www.brookings.edu/research/papers/2003/01/14iraq-singer

SOUFAN GROUP 2015
The Soufan Group, "Foreign Fighters: An UpN., dated Assessment of the Flow of Foreign Fighters into Syria and Iraq", (8 December 2015)

STERN – BERGER 2015
Stern, J. – Berger, J.M., *ISIS: The State of Terror* (New York, 2015, HarperCollins.

STRAZZARI 2016 Strazzari, F., „Chapter 4 Foreign Fighters as a Challenge for International Relations Theory", in: de Guttry, A., et al., eds., *Foreign Fighters under International Law and Beyond*, The Hague, 2016, Asser Press.

SULEIMAN 2018A Suleiman, D., „US-backed forces poised for assault on last ISIS bastion in east Syria", Rudaw, 2018. 09. 14., (http://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/140920181).

SULEIMAN 2018B Suleiman, D., „SDF secure key bridge in counter-ISIS op near Hajin", Rudaw, 2018. 09. 18., (http://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/180920183).

ŠIKMAN 2016 Šikman, M., „Foreign Terrorist Fighters – Different Points of View", in: Čaleta, D. – Shemella, P., eds., *Comprehensive Approach to Counter Radicalism and Extremism – Future Challenges for Counter Terrorism Process*, Ljubljana, 2016, Institute for Corporative Studies, 161-176.

TEFFER 2015 Teffer, P., "Up to 5,000 Europeans Joined the Jihad, Europol Chief Says", *Eurobserver*, 16 January 2015.

UNITED NATIONS 2019
United Nations (AP), „ISIS has as much as $300 million to fight, says UN chief", Aug 6, 2019, https://www.straitstimes.com/world/united-states/isis-has-as-much-as-300-million-to-fight-says-un-chief

VAGNEUR-JONES 2017
Vagneur-Jones, A., "War and Opportunity: the Turkistan Islamic Party and the Syrian conflict." *Fondation Pour La Recherch Strategique*, no. 07/2017 (March 2, 2017): 112.
https://www.frstrategie.org/web/documents/publications/notes/2017/201707.pdf

VALE 2017 Vale, J., "British Isis fighters in Syria must be killed in almost all cases, says minister," *The Independent*, 22 October, 2017. (http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/british-isis-fighters-syria-must-be-killed-rory-stewart-a8014431.html).

VAN GINKEL – ENTENMANN 2016

van Ginkel, B. – Entenmann, E., eds., *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union. Profiles, Threats & Policies*, ICCT Research Paper, April 2016

VAN WAAS 2016 van Waas, L., „Foreign Fighters and Deprivation of Nationality. National Practices and International Law Implications", in: Andrea de Guttry et al., eds., *Foreign Fighters Under International Law and Beyond*, TheHague, 2016, Asser Press, pp. 469-487.

WAINWRIGHT 2015 Wainwright, R., ed., *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2015*, The Hague, 2015, Europol

WAINWRIGHT 2016 Wainwright, R., ed., *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*, The Hague, 2016, Europol

WAINWRIGHT 2017 Wainwright, R., ed., *TE-SAT. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2017*, The Hague, 2017, Europol

WELLS 2016 Wells, D., „Could Repatriating Foreign Fighters Make Europe Safer?", ICCT Publications, 2016. november 25, https://icct.nl/publication/could-repatriating-foreign-fighters-make-europe-safer/)

WIKTOROWICZ 2005 Wiktorowicz, Q., *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Lanham, MD, 2005, Rowman and Littlefield.

WINTER 2015 Winter, C., "Documenting the virtual 'caliphate'," The Quilliam Foundation (2015), http://www.quilliaminternational.com/wp-content/uploads/2015/10/FINAL-documenting-the-virtual-caliphate.pdf .

WINTER 2018A Winter, C., "Apocalypse, later: a longitudinal study of the Islamic State brand," *Critical Studies in Media Communication* 35, no. 1 (2018), 103-121.

WINTER 2018B Winter, C., "'Apocalypse, later'; 'How 6th Graders would see through decliner logic and Coalition Information Operations,'" *Online Jihad* (2018). (https://onlinejihad.net/2018/01/26/how-6th-graders-would-see-through-decliner-logic-and-coalition-information-operations).

WOOD 2015 Wood, G., "What ISIS Really Wants," *The Atlantic*, March 2015. (https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980).

WRIGHT 2018 Wright, C.J., "Sometimes they come back: responding to American foreign fighter returnees and other elusive threats," *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 10 (2018). (https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19434472.2018.1464493).

ZELIN 2018 Zelin, A., "The Others: Foreign Fighters in Libya", *The Washington Institute for Near East Policy, Policy Note* #45 (2018). (http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-others-foreign-fighters-in-libya-and-the-islamic-state).